

BOLIG 2

En del af den moderne landsby
Inspiration til kommuner og lokalsamfund

Plan Gruppen

I samarbejde med
Langeland Kommune
og Tønder Kommune

Støttet af
Landdistriktspuljen
Erhvervsstyrelsen
2019

BOLIG 2
En del af den moderne landsby

© Plan Gruppen

Udgivet 2019

Forfattere:
Kirsten Andersen
Tenna Tychsen

Essay:
Nils Karl Sørensen

Fotos:
Langeland Kommune og
Tønder Kommune samt
udlån fra interviewpersoner.

Støttet af:
Landdistriktspuljen
Erhvervsstyrelsen

BOLIG 2

En del af den moderne landsby

FÅ POTENTIALIET I BOLIG 2 I SPIL

Rapporten tjener til inspiration for kommuner og lokalsamfund, der arbejder med udvikling i landets yderområder.

Rapporten giver ny viden om:

- Deltidsborgeres motiver for køb af bolig 2 og om deres brug af bolig 2
- Deltidsborgeres samspil med lokalsamfundene, de bosætter sig i - på deltid.

Resultaterne fra vores undersøgelse peger på, at der er væsentlige potentialer i deltidbosætning for byer og lokalsamfund i landets yderkommuner - i særdeleshed hvor der er god boligkvalitet, men hvor huse står tomme, og hvor det er svært at opretholde permanent bosætning.

Konklusionen kalder på en dialog i kommuner og lokalsamfund om deltidbosætning som en naturlig del af en moderne landsby i yderområderne og ikke, som vi oplever omtalt, en nødløsning for at modvirke tomme boliger.

Vi inviterer med rapporten til dialog om at give plads for bolig 2 og om hensynet til de lokale og regionale forudsætninger, der naturligvis må tages i betragtning og afvejes.

Rapporten består af en introduktion og 3 hovedafsnit:

INTRODUKTIONEN beskriver baggrund, resumé og et essay, hvor PhD og regionalforsker Nils Karl Sørensen ser på bolig 2 i sammenhæng med generel udvikling og planlægning.

DEL 1 - ANSKAFFELSE OG BRUG giver indsigt i deltidsborgernes motiver for køb og brug af boligen og giver indblik i deltidsborgernes egne beretninger herom.

DEL 2 - BOLIG 2 = HJEM 2 giver indsigt i deltidsborgernes hverdagsliv, brug af lokale tilbud og samspil med lokalsamfundet, ligeledes suppleret med deltidsborgernes egne beretninger.

DEL 3 - INSPIRATION TIL DIALOG giver på baggrund af undersøgelsens resultater og samtaler med deltidborgere, fastboende borgere og medarbejdere fra de to deltagende kommuner en række anbefalinger, som kommuner og lokalsamfund kan tage op i den lokale dialog om bolig 2 som ressource i lokal udvikling.

INDHOLD

LÆSEVEJLEDNING	4
FORORD	6
INTRODUKTION	8
Baggrund	9
Resumé	11
Essay	12
DEL 1	
ANSKAFFELSE OG BRUG	16
Hvem er deltidsborgerne?	18
Hvilken type bolig 2 købes?	22
Brugen af bolig 2	24
Hvad mener borgerne på fuld tid?	28
TÆTTERE PÅ DELTIDSBORGERNE	33
Deltidsborgernes fortælling DEL 1	41
DEL 2	
BOLIG 2 = HJEM 2	48
Samspil med lokalsamfund	50
Brug af lokale tilbud	58
Kontakt til lokale	64
Deltidsborgernes fortælling DEL 2	69
DEL 3	
INSPIRATION TIL DIALOG	88
BILAG	96
Om undersøgelsen	97
Faktaboks: Langeland og Tønder kommuner	98
REFERENCER	100

FORORD

Flytter nye deltidsborgere til Tønder eller Langeland kommuner for at søge den stille livsstil? Drømmer de om ro og natur, komme hjem til hjemstavnen, eller giver bolig 2 og lokalsamfundet mulighed for at udfolde andre drømme om deltidsvirksomhed, kunstnerliv, økofarming m.m.?

Hvad betyder det for lokalsamfundenes liv og udvikling, at landets yder- og landkommuner giver mulighed for at købe tomme helårshuse som fritidsboliger?

Der er mange mulige perspektiver for udvikling af landsbyer, som lokalsamfundene selv kan være med til at påvirke, og hvis udfordringen er tomme boliger, der ikke overtages af nye fastboende borgere, men er attraktive for deltidsborgere. Hvem er så disse deltidsborgere og hvilke forventninger og ønsker kommer de med til lokalsamfundet? Er de nydere eller ydere?

Denne rapport beskriver, hvordan bolig 2 og deltidsborgere influerer på lokalsamfundets udvikling. Den afdækker nogle af de potentialer deltidsbosætning åbner for lokalsamfundene i Danmarks yderområder, hvor kommunerne helt eller delvist har ophævet bopælspligten eller giver tilladelse til fleksboliger.

Tidligere undersøgelser har beskrevet, hvilke typer huse deltidsborgerne vælger, og hvilke typer af deltidsborgere vi støder på. Denne rapport går tæt på deltidsborgerne og beskriver deres motiver for at købe bolig 2 og deres brug af deltidsboligerne. Ligeledes beskriver den deltidsborgernes brug af lokale tilbud og lokale håndværkere m.m. samt deres samspil med lokalsamfundene, de opholder sig i.

Undersøgelsen præsenterer to typer af yderområder med regionale forskelle: Tønder Kommune, med et storlået marsklandskab og en unik kulturhistorie og Langeland Kommune, som ø-samfund med et frodigt naturlandskab. Undersøgelsen belyser både deltidsborgeres oplevelser med bolig 2 og fastboende borgeres oplevelser med deltidsborgere. Rapporten giver begge parter stemme med egne fortællinger.

Projektet er gennemført i samarbejde med Langeland og Tønder kommuner med støtte fra Erhvervsstyrelsens Landdistriktpulje, med det formål at give inspiration til kommuner og lokalsamfund til dialog om, hvordan deltidsboliger/ deltidsborgere kan ses som en ressource i landsbyens udvikling – og måske tilføre 'noget nyt' i landsbyens moderne liv.

Rapporten deler til sidst ud af råd og anbefalinger til kommuner og lokalsamfund om, hvad man kan være opmærksomme på i samspillet mellem kommune, lokalsamfund og deltidsborgere for at opnå en positiv udvikling med deltidsbosætning.

Stor tak til borgere, deltidsborgere, erhverv, handlende og foreninger, der velvilligt har stillet sig til rådighed for undersøgelsens spørgeskemaer, interviews og samtaler.

God læselyst!

INTRODUKTION

Rapporten ser på deltidsboliger og deltidsborgere som en ressource i landets yderområder

Antallet af borgere, der anskaffer sig en bolig 2, er stigende i nogle af landets yderkommuner, især i byer og lokalsamfund i kystnære områder. Kan der være tale om, at deltidsbosætning er en del af en ny virkelighed i kystnære yderområder? Og hvilke perspektiver og muligheder giver det for den fremtidige udvikling?

Disse spørgsmål vil vi gerne give nogle svar på i denne rapport og samtidig inspirere kommuner og lokalsamfund til at se på deltidsbosætning som en ressource i fremtidig udvikling i landets yderområder.

Det er kendt stof, at kystbyer overlever som sæsonbyer. I de senere år har deltidsborgere dog fået smag for at købe en ekstra bolig i mindre byer og på landet, hvor der er tomme boliger til salg for færre penge end et traditionelt sommerhus. DR Nyheder offentliggjorde i 2017 en analyse, der viste, at over halvdelen af landets kommuner sløjfer bopælspligten.

Både kommuner og lokalsamfund foretrækker helårsbosætning, men når det ikke er muligt at få tomme men ellers gode huse beboet, kan kommunernes mulighed for at tillade deltidsboliger måske vise sig at være et godt redskab i ønsket om at tiltrække mennesker og liv.

DELTIDSBOLIG OG DELTIDSBORGERE

'Deltidsbolig' eller 'bolig 2' bliver i denne rapport anvendt som fælles betegnelse for den ekstra bolig en borger har købt, hvor han eller hun ikke har folke-registeradresse. Rapporten skelner ikke mellem, om der er tale om en deltidsbolig byggende på individuel tilladelse (jf. loven om Fleksbolig) eller om en deltidsbolig bygger på en ophævelse af bopælspligten.

'Deltidsborger' anvendes som betegnelse for personer, der har valgt at købe og benytte en bolig på deltid i en anden kommune end der, hvor vedkommende har folkeregisteradresse.

TÆT PÅ DELTIDSBORGERNE

Rapporten går tættere på deltidsborgeres motiv for køb, brug af bolig og samspil med lokalsamfund end danske undersøgelser hidtil har gjort.

I modsætning til sommerhusområder, bliver mindre byer eller landdistrikters deltidsboliger benyttet hele året, hvilket skaber liv hele året. Deltidsborgerne bruger ikke kun byen til rekreative aktiviteter. Der er eksempler på, at de tager deres arbejde med til bolig 2, eller at de pendler fra bolig 2, deltager i lokale aktiviteter, kærer sig om by- og bygningskultur m.m.

Byens liv holdes i gang, når de tomme boliger inviterer til nye typer af borgere, men de nye tilflyttere kan også have anderledes ønsker til f.eks. infrastruktur, bymiljø, vareudbud og specialiserede produkter inden for f.eks. lokale delikatesser og kunsthåndværk jf. svenske undersøgelser (Dieter K. Müller 2018).

Projektet har taget udgangspunkt i eksisterende data og undersøgelser fx undersøgelser om, hvilke typer huse deltidsborgere køber (Oxford Research 2014) og om typologisering af borgere, der køber deltidsboliger (Hjalager og Kro-mann, 2014).

Det er ikke lykkedes os at finde danske eksempler på undersøgelser, der går tæt på deltidsborgeres dybere motiver for køb af deltidsboliger eller af samspil med de lokalsamfund, de flytter til. Derfor har vi valgt at fokusere på deltidsborgerne med både en kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af motiver for anskaffelse, brug af boligen og samspillet med lokalsamfundet. Vores undersøgelse og tilgang er nærmere beskrevet i rapportens bilag 1.

Nyt liv i Nabohuset

Nabohuset har stået tomt længe, men nu er der liv. Håndværkerne lægger nyt tag på ejendommen og snart har huset genvundet sin oprindelige stil.

Familien, der har købt huset, har permanent adresse i København, og alligevel opholder de sig på adresse 2, så ofte de kan.

Teenagesønnen har en aftale med den lokale købmand om, hvilke weekender han kan give en hånd med i butikken.

Manden i huset benytter også hjem 2 som pendlerbolig i hverdagene, når arbejdet fører ham rundt i landet.

En deltidsbolig er mere end et fritidshus. For deltidsborgere ønsker at være en del af det lokale hverdagsliv.

Resultaterne, der er beskrevet i denne rapport, peger i positiv retning. Deltidsborgere i Tønder og Langeland kommuner bidrager positivt til den lokale udvikling. Faste borgere, der har kendskab til deltidsborgere, er generelt også positivt indstillet overfor deltidsbosætning, men undersøgelsen tyder også på, at kendskabet ikke er til stede om, hvad deltidsborgerne egentlig bidrager med og om, hvordan de oplever deres bolig 2.

Deltidsborgere viser sig som potentielle fuldtidsborgere. Meget tyder på, at kommunerne med fordel kan stimulere tiltrækning af deltidsborgere i bestræbelserne på at få flere tilflyttere til yderområder. En del deltidsborgere vælger at blive fastboende, og mange overvejer muligheden for at flytte til.

Ønsket om det gode liv driver efterspørgslen. Mange af fastboerne mener, at deltidsborgere anskaffer sig boligerne som investeringsobjekt til fritidsbolig/udlejning. Dette motiv har dog ringe betydning hos deltidsborgerne, der søger natur, ro, plads til familie- og vennebesøg. Deltidsborgerne er ambassadører for det gode liv, som de mener at finde i de lokalsamfund, de har valgt.

”En del af det at føle sig hjemme er at deltage i lokalsamfundet og anvende de lokale tilbud”.

Citat deltidsborger

Deltidsborgere beretter i undersøgelsen om ønsker om et dagligdagsliv, der adskiller sig væsentlig fra en flygtig sommerhuslivsstil. Borgere på deltid ønsker at være en del af dagligdagslivet, lokale oplevelser og at bidrage i lokalsamfundet, når de opholder sig i bolig 2.

Deltidsboligen anvendes af de fleste året rundt.

Deltidsborgerne investerer i livskvalitet og medvirker samtidig til forbedring af det fysiske miljø i lokalsamfundene.

Natur og tilknytning er ord, der går igen hos deltidsborgerne i de to kommuner, vi har undersøgt. På Langeland har naturen størst vægt – deltidsborgere fra bl.a. Fyn og Sjælland, med nærhed til Odense og København, søger roen og har ikke brug for eller benytter sig af øens kulturtilbud. I Tønder Kommune trækker naturoplevelser i Marsken, og tilknytningen til den Sønderjyske kulturhistorie og familierelationer synes at have større vægt. I Tønder Kommune synes deltidsborgerne mere tilbøjelige til at benytte sig af lokale kulturtilbud. Man dyrker tilknytningen.

Investeringer kommer de lokale til gode. Boligerne renoveres af lokale håndværkere. 30 % af deltidsborgerne i både Langeland og Tønder kommuner har renoveret deres bolig for over 200.000 kr. Nogle af fastboerne er bevidste om, at deltidsborgerne investerer mange penge i renovering: *”De får aldrig pengene hjem”*, siger fastboende.

Deltidsbosætning er en udviklingsmulighed

Kommuner og lokalsamfund har mange muligheder for at tage godt imod og stimulere deltidsbosætning, og deltidsborgerne kan også med stor sandsynlighed vise sig at tilføre nye ressourcer til lokalsamfundenes udvikling. De viser på mangfoldige måder deres interesse og engagement for de lokalsamfund, som de vælger at knytte sig til.

Rapportens anbefalinger beskriver bl.a., hvordan kommuner og lokalsamfund kan blive mere opmærksomme på potentialer i deltidsbosætning i yderområder,

Bolig 2 - en del af den moderne landsby

Essay om deltidsboligen set i sammenhæng med generel udvikling og planlægning.

DER ER SÅ SMUKT DERUDE - HVORDAN KAN DER VÆRE SÅDAN?

Der er så smukt ude på landet. Der er bakker, søer og marker, hvor afgrøderne står modne og klare til at blive høstet. Markerne og engene i det danske landskab brydes af gårdene og små landsbyer. I Danmark har god planlægning i årtier sikret en balanceret udvikling mellem by og land, således at Kongerigets rekreative kulturlandskab kan fastholdes.

Et centralt middel til at fastholde landets rekreative kvaliteter er Planloven. Her opdeles Kongeriget i by-, land- og sommerhusområder. Herved sikres det, at der er et veldefineret formål med anvendelsen af landet, således at der opnås en planlægnings- og landskabsarkitektonisk helhed. Fingerplanen for udviklingen af Hovedstaden fra 1950 og frem er et eksempel på en vellykket planlægning, der tilgodeså såvel urbanisering, produktion og grønne rekreative arealer indenfor rammerne af Planloven.

En anden tendens i samme periode var udviklingen af sommerhusområder ofte i kystnære zoner. Her sikrede strandbeskyttelsen i kystnærhedsområdet fri tilgang til de danske strande. Ferieboligen flyttede fra badehotellet til det lille sommerhus, som både kunne bruges til eget behov og til at leje ud til danskere, andre skandinaver og især til tyskere. Sidstnævnte kom med deres D-mark og gule regnfrakker fra de tyske industribyer for at nyde især klitterne og havet.

Den samfundsøkonomiske udvikling i samme snart 70-årige periode har imidlertid sat opdelingen af landet under pres. Selvom om der er mange kvaliteter ved at bo på landet, så vælger vi i stigende grad landet fra til fordel for byen.

Befolkningstilvæksten og mekaniseringen skabte et overudbud af folk på landet – ikke kun i Danmark, men også globalt. Dette stillede og stiller nye krav til planlægningen af landet – både i by og på land.

Væksten i industri- og serviceerhvervene fandt især sted i byerne, der blev større og større. Byerne voksede og befolkningen ønskede rekreative områder, men ikke på det traditionelle land. De ville have parker og sommerboliger med frisk luft og let adgang til strand og eng. Man skulle også kunne høre fuglene synge og vinden blæse. Byens lyde skulle lukkes ude.

Endelig skulle det være let at komme på landet, så infrastrukturen i form af gode veje, der gennemskar det åbne land, skulle følge med. Endelig skulle der være kvalitet. Sommerboligerne skulle gerne være moderne med bad, panoramaudsigt og rigeligt med plads.

URBANISERINGEN I DANMARK OG DET ÅBNE LAND

Folketallet i Danmark er i de seneste 10 år øget med 300.000 personer og 1/3 af denne tilvækst har fundet sted i København. I byer som Aarhus, Aalborg, Odense – ja selv Silkeborg – er folketallet også øget. Tilbage i 1990'erne var det anderledes. Især Københavns økonomi var miserabel, og ingen ville bo i byen. Det ændrede sig især efter 1994, hvor den økonomiske politik stimulerede serviceerhvervene, og den kreative klasse etablerede sig som hipstere.

Andre områder er stagneret eller gået tilbage. Det er især i det sydlige og nordvestlige Danmark. Denne proces var allerede i 1970'erne. Hele "Sydhavet" fra Bornholm i øst over Langeland til Tønder i vest samt strækningen fra Nymindegab i syd til Hurup i nord. Nogle betegner disse områder som Udkant, mens andre taler om Den Rådne Banan. Her lukkede industrierne fra skibsværfter til tøjfabrikation, og kommunalreformen fra 00'erne ryddede op i det offentlige akademiske arbejdsmarked.

Tilbage i 1990'erne var der også nogle planlæggere, der tænkte anderledes om netop disse områder. De mente, at de tomme bygninger fra de nedlagte landbrug kunne bruges i serviceerhverv som konsulent- og arkitektfirmaer. Så kunne man lade sig inspirere af landskaberne, tænke kreativt og bruge det dengang nymodens internet til kommunikation. Planlæggerne blev klogere, men nogle få steder med særlige rekreative kvaliteter som f.eks. ved Klitmøllers unikke kyst kunne disse tanker alligevel vinde indpas.

Planlæggerne så, at kommunikation via internettet kunne være med til at opbløde de større afstande mellem bopæl og arbejde, men forregnede sig alligevel. Pendlingsoplandene blev større og i takt med, at serviceniveauet i tog og busser blev dårligere, så tog flere bilen til og fra arbejde. Resultatet var og er, at trafikintensiteten steg, og vi blev flere og flere på vejene. Ikke kun om morgenen, når vi skal på arbejde og ud på ring II eller rundt om Kolding samt om aftenen, når vi skal hjem igen. Trafikintensiteten steg også i weekenderne og i ferieperioderne, hvor vi skal befordres til og fra de rekreative landskaber.

ØGET OPDELING AF BY, LAND OG SOMMERHUSOMRÅDER SÆTTER FOKUS PÅ PLANLOVEN

De færre landbrug, centraliseringen af servicefunktionerne og behovet for rekreative arealer sætter som nævnt ovenfor Planloven under pres. Lovgivningen afstikker rammerne for udviklingen, men er samtidig en spændetrøje for planlægningen. Opdelingen i by-, land- og sommerhusområder skaber tre adskilte markeder for land. Selvom intentionerne er gode, så kan det have uønskede konsekvenser.

I en landkommune langt væk fra storbyen kan man opleve, at udvikling og udvikling går hånd i hånd på en uheldig facon. I sommerhusområdet ved stranden er der stor efterspørgsel på boliger til fritidsbrug og ofte ferieudlejning. Der kan være overudnyttelse af landet. Dette kan resultere i etablering af store sommerhuse alene til brug for udlejning.

Supersommerhusene er således en industriel udnyttelse af sommerhuszonen, der er tvivlsom i forhold til formålet med landet.

I den lille by få kilometer inde i landet er situationen en anden. Her lukker skole og nærbutik. Indbyggerne får enten for langt på arbejde, bliver pensionister og ender enten på plejehjemmet eller på kirkegården. Husene kan ikke omsættes. Ruinerne skaber huller i byrummet, og der kan ikke finde en bæredygtig planlægning sted.

Forskellene mellem kvadratmeterpriserne i sommerhusområderne og på husene i den lille by bliver voldsomme. Ejendomsrådgiveren er på engang udkantsrådgiver i den lille by, hvor liggetiderne er lange, mens sommerhusene sælges fra køberkartoteket inden de bliver udbudt til salg.

Et tiltag, der kan bidrage til at skabe mere balancerede forhold, kan være at ophæve bopælspligten generelt i en kommune eller alternativt at give individuelle tilladelser til etablering af Fleksboliger i kommunen. På denne måde kan man skabe boliger i mindre bysamfund, der kan fungere som et alternativ til sommerhuset. Disse ordninger virker forskelligt, men tjener overordnet det samme mål, nemlig at skabe bedre homogenitet i de mindre bysamfund. Der tilføres nye beboere med nye syn og interesser i byens udvikling.

Bopælspligt betyder, at ejeren har pligt til at sørge for, at boligen er beboet i mindst 180 dage om året. I Fleksboligordningen er fleksboligsamtykket udformet, så det kan tilknyttes boligen og ikke ejeren. Det giver flere muligheder. En række kommuner især i Jylland og på Lolland-Falster samt også Langeland har ingen bopælspligt. Andre kommuner har delvis bopælspligt. Dette er gældende i Tønder kommune. De to kommuner, der analyseres i nærværende undersøgelse, har således administrativt valgt forskellige tilgange, men effekten er den samme. Det har betydning for opgørelserne i denne undersøgelse. Som en følge af den høje etableringsfrihed i de to kommuner er antallet af registrerede Fleksboliger i de to kommuner lavt, men der er alligevel mange deltidsbeborgere.

UDVIKLINGEN I ANTALLET AF DELTIDSBOLIGER OG DEN MODERNE LANDSBY

Antallet af Flexboliger har været kraftigt stigende i de senere år, og der var i maj 2019 i alt 1.833 Flexboliger fordelt på de 50 kommuner, hvor der finder registrering sted. Sammenholdt med antallet af sommerhuse i disse kommuner, som er på 139.000, er andelen af Flexboliger lille på lidt mere end 1,3 procent. Etableringen af en Flexbolig er ofte koblet til omsætning af boligen. En analyse udført af VIVE 2019 fandt, at 30 procent af Flexboligerne fik flexboligstatus, året inden de fik ny ejer, og at ca. 65 procent af boligerne fik ny ejer senest sammen år.

Samlet er Flexboligerne således ikke et problem i forhold til antallet af sommerhuse. Flexboligerne skal ses som et supplement til sommerhusene.

Til Flexboliger er der ikke tilknyttet CPR-numre. Ved at se på forholdet mellem parcelhuse med og uden CPR-registrering kan potentialet for Flexboliger vurderes. I de 50 kommuner med registrering af Flexboliger findes der næsten 740.000 parcelhuse med CPR-registrering, og godt 40.000 parcelhuse uden CPR-registrering. Det svarer til 5,5 procent af parcelhusene. Andelen af Flexboliger er på 2,4 procent af alle parcelhuse. Der er således et stort potentiale for at etablere Flexboliger.

Der er fem kommuner, hvor der er givet 100 eller flere tilladelser til at etablere Flexboliger. Flest er der givet i Vordingborg, hvor der er 391, fulgt af Lolland med 276 og Guldborgsund med 229. Disse tre kommuner i det sydøstlige Danmark tegner sig for næsten halvdelen af alle tilladelser til etablering af Flexboliger. Endelig er der i Slagelse og Sønderborg kommuner givet henholdsvis 106 og 100 tilladelser. I Sønderborg er der mange mindre byer, der lider under affolkning, men som ligger attraktivt i forhold til eksempelvis Als og Flensborg Fjord.

Andre kommuner, der gør god brug af ordningen, er Svendborg og Faaborg-Midtfyn. Flexboligerne har således især vundet udbredelse i "Sydhavet". Mange af disse kommuner har en relativt høj andel af personer med lave

indkomster. Placeringen i rimelig kørselsafstand til såvel hovedstadsområdet som til Odense og Trekantsområdet gør Flexboligerne attraktive. Ser man på andre dele af landet, så er Ringkøbing-Skjern og Frederikshavn også i gang med aktiviteter relateret til Flexboliger.

Generelt er antallet af Flexboliger lavt i forhold til det samlede antal parcelhuse. Derfor vil den afsmittende økonomiske effekt i form af efterspørgsel i detailhandel og på håndværk i det lokale samfund være begrænset, men alligevel bidrage til at fastholde aktivitet. Tilsvarende vil være tilfældet med omsætningen af fast ejendom. Dette viser VIVE's undersøgelse. Prismæssigt vil et ekstra udbud af boliger, der godkendes til Flexbolig, betyde et lille fald i de samlede huspriser. Dette må henføres til, at det ikke er boliger af den bedste kvalitet, der bliver Flexboliger.

HVAD GØR MAN I SVERIGE?

I de øvrige skandinaviske lande betyder allemandsretten fri adgang til naturen, mens forholdene er mere regulerede i Danmark. Det danske kulturlandskab er også anderledes. I de øvrige skandinaviske lande findes store områder med skove, søer og fjeld. Især i Sverige har svenskere og udlændinge erhvervet ødegårde og lignende til brug som feriebolig.

Det svenske samfund har historisk i højere grad været præget af migration, eksempelvis indvandring fra Finland, Rusland og Baltikum samt udvandring især the Amerika. Sidstnævnte var især befordret af dårlige muligheder for at drive rentabelt landbrug. Samtidig var industrialiseringen i Sverige tidligt præget af en høj grad af centralisering og større virksomheder. Disse forhold bidrog til at skabe ødegårdene. Der er ikke i Sverige lovgivning, der klassificerer ødegårde, og alle kan erhverve disse. Dette har betydet, at tyskere og danskere især har erhvervet gårde og små byhuse i Sydsverige, mens nordmænd især har erhvervet i det vestlige Midtsverige. Tyskerne passerer således Danmark i transit på vej til ferieboligen i Sverige. Den tyske forsker Dieter Müller, der er professor i Sverige, har spurgt, om de tyske købere af ødegårde kunne have interesse i at

erhverve tilsvarende boliger, hvis de lå i Danmark. Mange svarede, at det havde de interesse i som en følge af den kortere transportafstand, men at de svenske skove og søer også besad store rekreative kvaliteter.

Erfaringerne fra Sverige viser at tilflytterne bidrager til lokal efterspørgsel såvel indenfor håndværk som service.

KAN ETABLERING AF DELTIDSBOLIGER REDDE LANDSBYERNE?

En undersøgelse fra det spanske indenrigsministerium, der er brugt af den europæiske unions regionale planlægningskontor, vurderer, at der i Spanien er omkring 3.000 forladte landsbyer. Det ville i Danmark svare til, at omkring 350 mindre landsbyer var lagt øde. Sådan kan det næppe gå i Danmark, men tallet understreger, at der i en forandret geografisk kontekst er behov for at nytænke landsbyen. I Danmark pågår der nedrivning af usælgelige huse i de mindre landsbyer, så problemstillingen er på den anden side heller ikke fremmed.

Deltidsboliger kan ikke forhindre, at landsbyer uddør, men de kan bidrage til at reducere og måske stoppe tendensen med at nedrive huse. Boligerne kan bringe nye motiverede kræfter til landsbyerne og give omsætning såvel på boligmarkedet som hos andre lokale aktører.

Deltidsboligerne kan forhindre huller i byrummet og skabe engagement. Køberne til deltidboligerne kan være borgere fra byerne, der ønsker et andet alternativ til sommerhuset eller borgere, der måske ønsker at vende tilbage til deres livsmæssige udgangspunkt, når de bliver pensionister. Endelig kunne man tænke sig, at borgere fra andre lande i den Europæiske Union kunne have interesse i deltidboliger. Eksempelvis borgere der agerer på et stadig mere internationalt akademisk jobmarked eller borgere, der ønsker sig et alternativ til sommerhusene på Sild i Tyskland, Marstrand nord for Göteborg eller i områderne tæt ved Oslo og Bergen. Her er priserne på sommerboliger meget høje, og Danmark kan byde på andre ting, end hvad man kender.

Tilbydes udlændinge deltidboliger vil det bidrage til at stabilisere ejendomsmarkederne i de små byer, mens det omvendte vil være tilfældet i sommerhusområderne, hvor priserne på ejendom er højere.

Det vurderes også, at ejerne af deltidboliger er motiverede for at udvikle landsbyen - dette er en af dimensionerne i den moderne landsby. De mindre byer byder også på rekreative kvaliteter - ingen supersommerhuse - og alligevel nærhed til gårdbutikker, strande, enge og marker. Inde i landet kan adgangen til eksempelvis mobildækning og lignende endda være bedre end ved stranden nær Vesterhavet.

AFRUNDING

Denne rapport tager sit udgangspunkt i denne mosaik af temaer, som er beskrevet ovenfor i dette essay. Hensigten er at tage et bestemt brudstykke, men meget vigtig del af mosaikken op til nærmere granskning nemlig deltidboligerne. Vi ønsker at danne os et billede af de borgere, der anskaffer en sådan bolig med udgangspunkt i to ret forskellige områder i det sydlige Danmark nemlig Langeland med Strynø og grænselandet Tønder.

Vi ønsker at beskrive Fleksboligejernes motiver og ageren i forhold til aspekter i lokalsamfundet, således at vi kan identificere forholdet til den overordnede udvikling som fastlagt af Planloven. Denne dimension glemmes i stigende grad, når man skal se på den overordnede udvikling for det danske land.

Hvorfor ikke nogen andre kommuner kunne man spørge? Vores valg har været betinget af en nysgerrighed for at udforske det forskellige og se, om der alligevel ikke kunne trækkes nogle paralleller.

*Faktaboks om Tønder og Langeland kommuner: Se rapportens bilag 2
Litteratur: Se rapportens referencer.*

DEL 1

DELTIDSBORGERE ANSKAFFELSE OG BRUG AF BOLIG 2

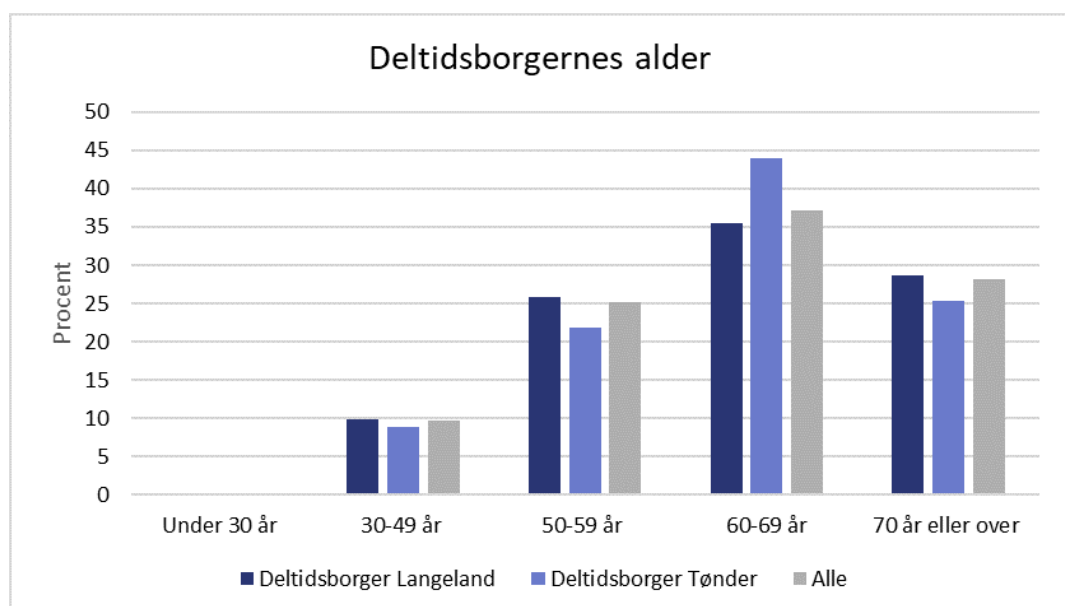
Deltidsborgerne i Langeland og Tønder kommuner er overvejende ressourcestærke seniorer, der køber bolig 2, hvor der er ro, harmoni og smuk beliggenhed. De søger et fristed med natur og muligheder for også at leve et hverdagsliv, gerne sammen med familie og venner. I Langeland Kommune ligger bolig 2 mest i tilknytning til naturen og i Tønder Kommune ofte i bymæssig bebyggelse.

Det samlede billede af deltidsborgerne viser en gruppe borgere, der aldersmæssigt er sidst i deres arbejdsliv eller pensionerede. Noget tyder på, at de enten er på vej til at planlægge eller har planlagt deres otium.

De er typisk ressourcestærke, såvel socialt som økonomisk. Dette er baseret på deres tilknytning til arbejdsmarkedet, husstandens størrelse, skattepligtige indtægt samt deres uddannelsesmæssige baggrund.

De har for de flestes vedkommende ikke noget i mod at rejse for at komme til deres deltidsbolig og de benytter boligen året rundt - mest hyppigt i sommerhalvåret, dog både weekender og hverdage.

Hovedparten af deltidsborgerne har kun én deltidsbolig. Antallet med mere end én deltidsbolig er dog større i Tønder Kommune end på Langeland. Generelt låner deltidsborgerne hellere deres boliger ud til familie og venner, end de lejer dem ud.

Typer af deltidsborgere

Selvom vi hos deltidsborgerne finder fællestræk i årsager og motiver til at købe bolig 2, er der væsentlige forskelle fx i valg af bolig i byen eller naturen, i hvordan boligen anvendes i det daglige, eller om deltidsborgeren går med tanker om at flytte permanent til lokalområdet.

I den tidligere undersøgelse af Hjalager & Kromann 2014 er der udpeget seks forskellige typer deltidsborgere, som vi har valgt at tage udgangspunkt i denne undersøgelse. Det drejer sig om:

1. Den genforenede familie
2. De aktive iværksættere
3. Naturentusiasternes refugium
4. Sommerhusfamilien
5. Pendleren
6. Sommerkollektivet

(Se beskrivelserne af typerne modstående side)

Hjalager & Kromann konkluderede, at typerne 1, 3 og 4 er de mest almindeligt forekommende i de kommuner, som deres undersøgelse er baseret på. I denne undersøgelse i Langeland og Tønder kommuner er type 1, 3 og 4 ligeledes hyppigt forekommende,

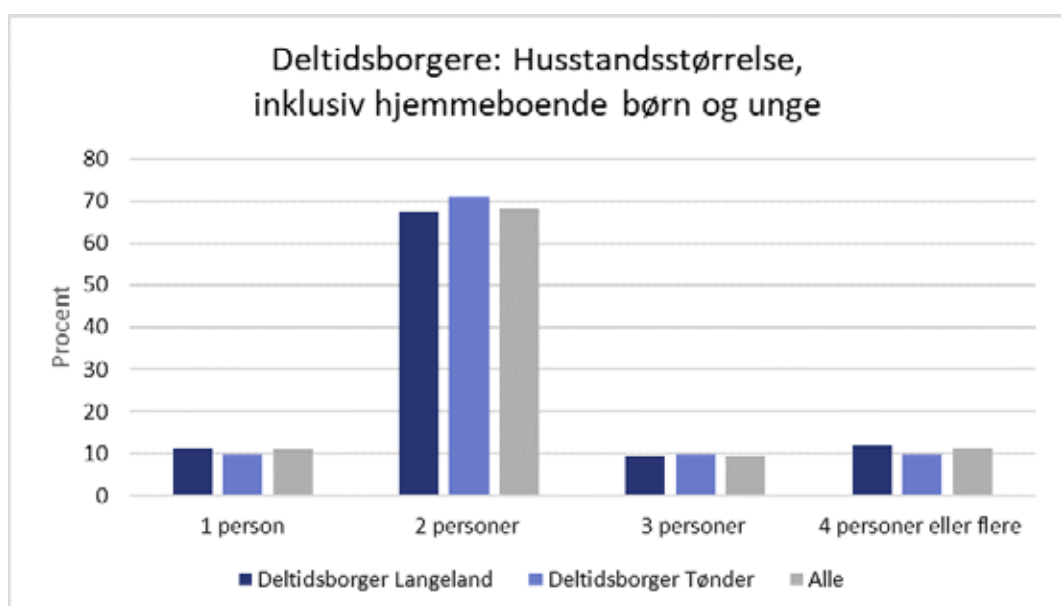
Type 6 - Sommerkollektivet forekommer ikke i denne undersøgelse i nedlagte landbrug eller institutioner, men i større

huse eller klynger af deltidsboliger, der anvendes med Sommerhuskollektivets formål.

Type 3 - Naturentusiasterne dominerer som billede af deltidsborgeren i begge kommuner. Natur og omgivelser har udtalt stor betydning for valg af bolig 2. Både i Langeland og i Tønder kommuner ser vi eksempler på Type 1, Den genforenede familie. I Tønder i kombination med hjemstavnsfølelse og interesse for den lokale kulturhistorie. På Langeland ser vi eksempler på type 6 - Sommerkollektivet, hvor flere generationer benytter huset sammen eller familiemedlemmer og venner, der har anskaffet sig huse i nærheden af hinanden.

Langeland tiltrækker i høj grad naturentusiasten. Tønderegnet tiltrækker deltidsborgeren med hjemstavnsfølelse - Den genforenede familie.

Type 5 - Pendleren er til stede i lav grad i de to kommuner. Undersøgelsens interviews har vist, at nogle ikke havde tænkt deres bolig som pendlerbolig, men har fundet ud af, at det er en mulighed, som de er begyndt at benytte sig af efter køb. Type 2 - De aktive iværksættere er stort set fraværende i denne undersøgelse.

6 TYPER DELTIDSBORGERE

Gengivet i forkortet version fra Hjalager & Kromanns rapport:
Se den fulde beskrivelse i rapporten: Flexboliger på landet 2014

TYPE 1

DEN GENFORENEDE FAMILIE

- Er flyttet væk i forbindelse med uddannelse og job - har familie og venner i området
- Lokalt tilhørsforhold og hjemstavnsfølelse
- Både yngre personer og børnefamilier, midaldrende og ældre, som har yngre familiemedlemmer
- Lægger vægt på en bekvem og velbygget bolig i byer eller landsbyer, hvor det sociale netværk findes, og der er servicefaciliteter
- Udflytningen kan foregå gradvis

TYPE 2

DE AKTIVE IVÆRKSÆTTERE

- Har eller ønsker at etablere virksomhed
- Søger et sted med plads til bolig og arbejdsplads fx konsulentvirksomhed, kunsthåndværk, grafisk eller IT-produktion, mindre håndværk o.l.
- Nogle ønsker at bruge et stykke jord til nicheproduktion eller turisme tilbud
- Lægger vægt på at kunne udvikle ejendommen
- Afhængig af virksomhedstype - fokus på infrastruktur samt naturmæssige og bymæssige kvaliteter

TYPE 3

NATURENTUSIASTERNES REFUGIUM

- Flygter fra dagligdagens stress og jag
- Personer sidst i arbejdslivet, som forbereder en udflytning
- Beholder evt. en lejlighed i byen til vinterbrug
- Naturen ses som den ultimative måde at genvinde psykisk og mental styrke
- Ønsker et sted ude i naturen med adgang og udsigt til landskaber, skov, vand osv.
- Natur og omgivelser er i fokus i valg af hus

TYPE 4

SOMMERHUSFAMILIEN

- Alternativ til køb af et almindeligt sommerhus
- Udgangspunkt for friluftsliv fx sejlads, lystfiskeri, cykling, gåture osv. God værdi for pengene
- Plads til sociale liv med fx flere generationer, der anvender huset
- Et nedlagt husmandssted eller et lille romantisk byhus
- Mindre sandsynligt, at denne type af fleksboligejere flytter ud permanent

TYPE 5

PENDLEREN

- Personer, som er beskæftiget på arbejdspladser i yderområderne, men bosiddende andre steder
- Måske ugependlere, der har brug for et sted at holde til ugen igennem
- Søger overkommelige boliger fx. små byhuse
- Når arbejdsforholdet ender, kan boligen evt. afhændes eller udlejes til kolleger

TYPE 6

SOMMERKOLLEKTIVET

- Flere familier sammen, fx vennegrupper eller flere generationer og grene af en familie
- Ønsker at have et sted på landet, hvor man kan mødes under uforpligtende former, være sammen og dyrke fælles interesserer
- Nedlagte landbrug eller overflødiggjorte sociale eller andre institutioner, hvor der er god plads til både fællesskab og individualisme

Deltidsborgerne i tal

Undersøgelsens data om deltidsborgerne baggrund er her kort sammenfattet. For en mere detaljeret visning af data henvises til undersøgelsens datarapport.

Der er overvejende fællestræk mellem deltidsborgere i Tønder og Langeland kommuner med få udsving.

I JOB, PENSIONEREDE OG SELVSTÆNDIGE

Godt 40% af deltidsborgerne er pensionerede, 41% er lønmodtagere. Heraf er ca. 35% fuldtidsansatte. Ca. 14% er selvstændige. Mønstret er stort set det samme i Langeland og Tønder kommuner bortset fra lidt flere deltidsansatte i Tønder.

FLEST HUSSTANDE MED 2 PERSONER

Langt de fleste, ca. 68%, lever i en husstand med 2 personer. De resterende er ligeligt fordelt mellem husstande med 1 person, 3 personer og 4 eller flere personer. Billedet er nærmest identisk i Langeland og Tønder kommuner.

FLEST HAR KUN ÉN DELTIDSBOLIG

Hovedparten af deltidsborgerne har kun en deltidsbolig, henholdsvis 84% i Langeland og 69% i Tønder Kommune. I Tønder har 22% to deltidsboliger.

VELUDDANNEDE

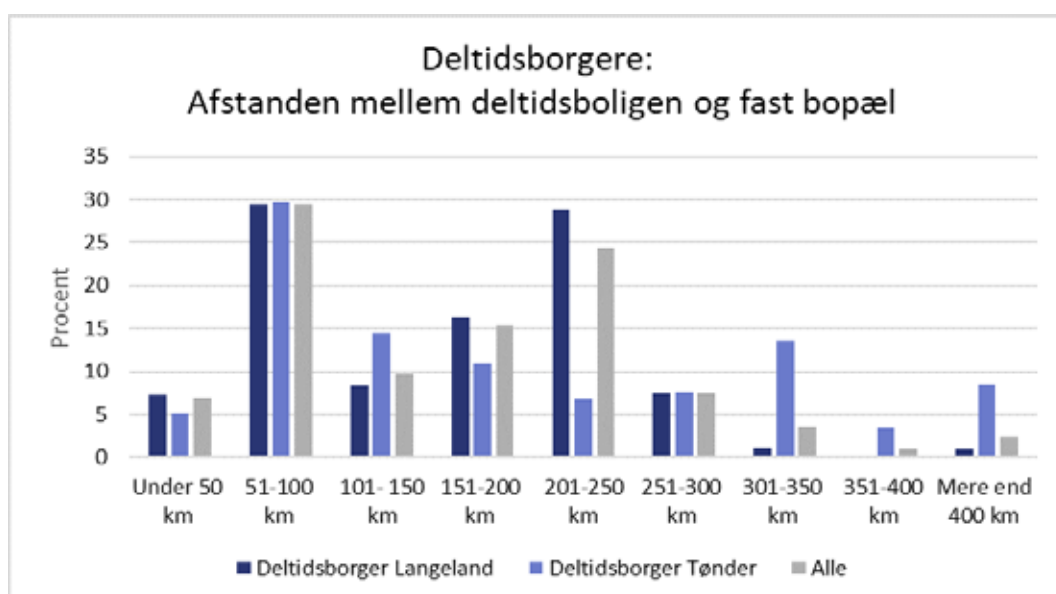
Ca. 52% af deltidsborgerne har en videregående uddannelse og ca. 32% har en erhvervsuddannelse. Mønstret er det samme i de to kommuner bortset fra, at der er lidt flere deltidsborgere med en videregående uddannelse i Tønder Kommune.

GOD INDKOMST

Deltidsborgerne's årlige skattepligtige indkomst er for ca. 59% mere end 400.000 kr., heraf har ca. 26% en årlig skattepligtig indkomst på mere end 800.000 kr. Deltidsborgerne's indtægtsmønster er næsten identisk i Langeland og Tønder kommuner.

ACCEPT AF AFSTAND TIL BOLIG 2

Næsten 30 % af deltidsborgerne bor mellem 51-100 km. fra deres deltidsbolig. Når afstanden mellem bolig 1 og 2 bliver større, er der forskel mellem Langeland og Tønder Kommune. På Langeland har de fleste, omkring 50% af deltidsborgerne, mellem 101 og 250 km til deres bolig 2 mens deltidsborgerne i Tønder Kommune accepterer længere afstande. Ca. 25% bor mere end 300 km væk fra deres faste bolig og 8% mere end 400 km.

HVILKEN TYPE BOLIG KØBES?

Deltidsboligerne i tal

Deltidsboligerne ligger enten i bymæssig bebyggelse eller i naturen, og hovedparten af dem er huse, mens en mindre andel er nedlagte landbrugsejendomme.

Undersøgelsens data viser et fravær af anvendelse af nedlagte erhvervsjendomme samt institutioner til deltidsboliger. Dette sammenholdt med undersøgelsens øvrige data tyder på, at der kun er minimal andel iværksættere og sommerhuskollektiver blandt deltidsborgerne i de to kommuner,

FLERTALLET KØBER HUS

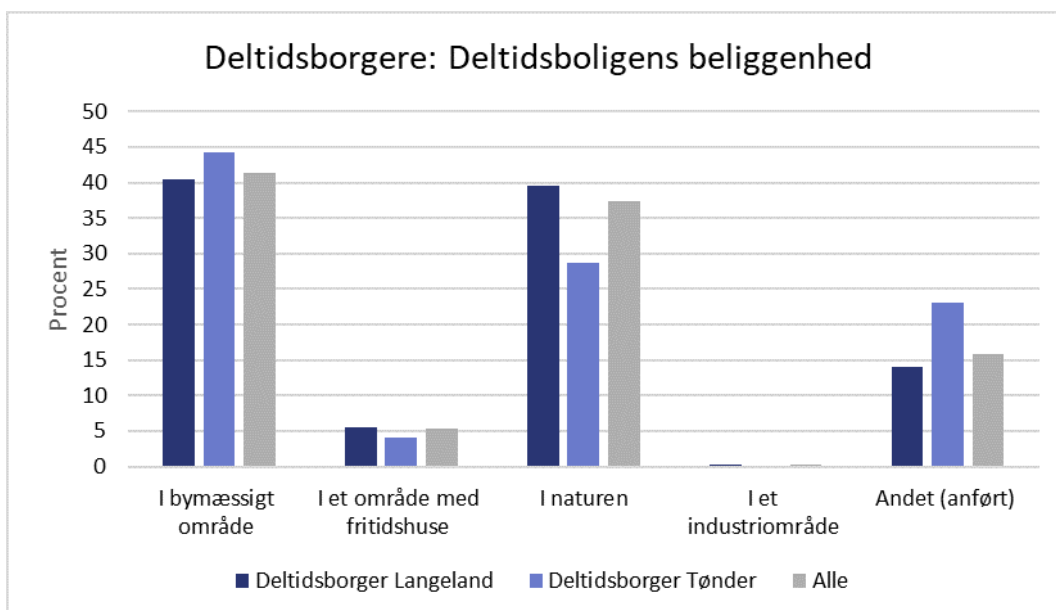
Hovedparten eller ca. 71% af deltidsborgerne køber et hus som deltidsbolig. Ca. 25% køber en nedlagt landbrugsejendom - i de fleste tilfælde uden jord. Mønstret er det samme i Tønder og Langeland kommuner, dog med en tendens til, at flere køber nedlagte landbrugsejendomme i Langeland og flere køber huse i Tønder Kommune.

BOLIG 2 I BYEN ELLER NATUREN

Mønsteret er forskelligt i Langeland og Tønder Kommune. På Langeland er der en større tendens til at deltidsborgerne køber deltidsboliger i naturen eller på landet. I Tønder Kommune er der en større tendens til, at de køber deltidsboliger i byerne/landsbyerne. Kun få køber deltidsboliger i områder med fritidshuse.

Bolig 2 købes typisk som en mindre bolig i en tilstand, der kræver reovering.

Det smitter af på prisen, der generelt ligger under 600.000 kr. og mange boliger under 400.000 kr

TYPISK MINDRE BOLIGER

Det er typisk mindre boliger, der anvendes som deltidsboliger. 78 % af boligerne er under 150 m² og heraf er ca. halvdelen under 100 m².

30 % bruger
over 200.000 kr. i
håndværkerudgifter

KØBSPRIS I DEN LAVE ENDE

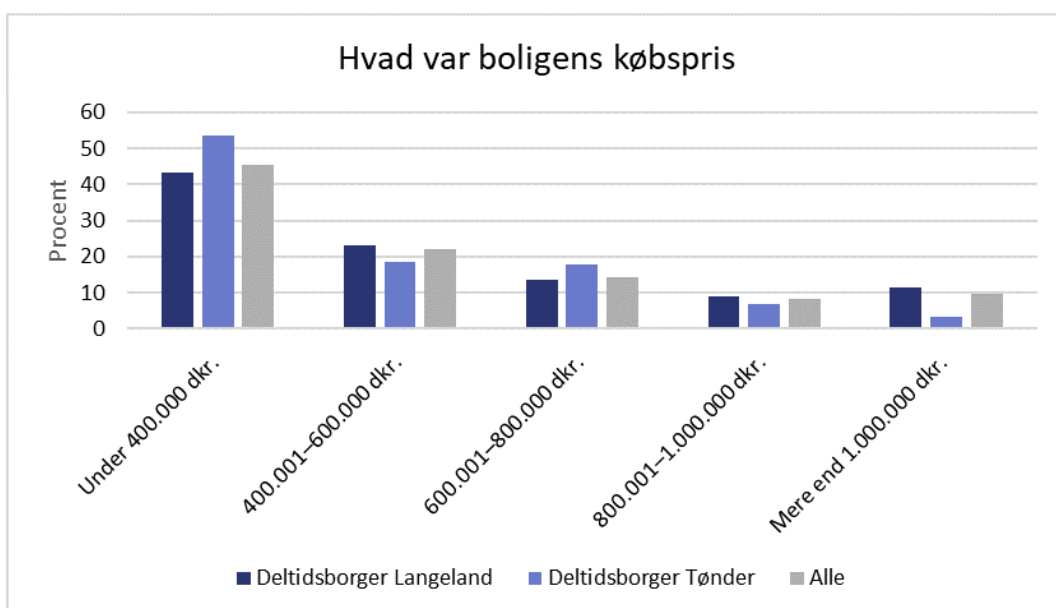
Deltidsboligernes købspris ligger typisk i den lave ende af skalaen. Omkring halvdelen af deltidsboligerne har kostet under 400.000 kr. og ca. 20% har kostet mellem 400.001 – 600.000 kr. Der er en tendens til at købsprisen er lavere i Tønder Kommune. Andelen af deltidsboliger med en købspris over 800.000 kr. er højere i Langeland Kommune.

HAR BOLIG 2 I MANGE ÅR

Deltidsboliger anskaffes tilsyneladende for en længere årrække. Deltidsborgerne på Langeland har haft deres deltidsboliger i en længere periode end deltidsborgerne i Tønder Kommune. Hvor godt 30% har haft deres deltidsbolig i 5-10 år i Tønder Kommune har godt 27% af deltidsborgerne haft deres i mere end 20 år på Langeland. I begge kommuner er omkring 23% nyere deltidsborgere, som har haft deres bolig 2 i 0-4 år.

TYPISK BEHOV FOR RENOVERING

Boligen købes typisk i en stand, der kræver renovering. Ca. 40 % af boligerne krævede en større renovering. Kun ca. 13 % var klar til indflytning. Dvs. 3 ud af 4 boliger krævede en større renovering. Mønsteret er ens i begge kommuner. 30% af deltidsborgerne bruger over 200.000 kr. i håndværkerudgifter.

Motiv for køb af bolig 2

Motivet til anskaffe bolig 2 er ret entydigt. Det handler først og fremmest om at finde en smuk beliggenhed, få opfyldt ønsket om ro og harmoni og at komme tættere på naturen. Dernæst kommer ønsket om en billig fritidsbolig og plads til familiebesøg. Sammenlignes Langeland og Tønder kommuner er der en tydelig tendens til, at smuk beliggenhed, ro og harmoni har en større betydning i Langeland Kommune mens tilbage til fødeegnen og tættere på familie og venner har større betydning i Tønder Kommune (se tabellen s. 31). Især på Langeland nævner borgerne selv i undersøgelsen, at købet hænger sammen med at skaffe bolig til, når man bliver ældre.

BASE FOR RO OG HARMONI

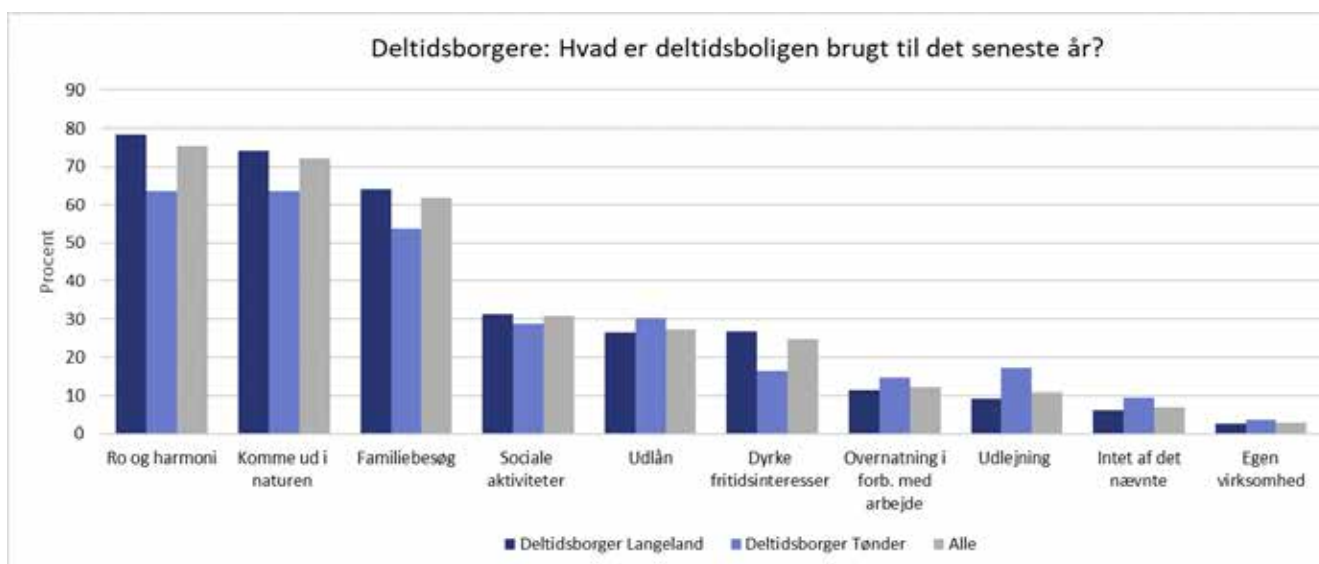
Når vi spørger deltidsborgerne, hvad de har benyttet boligen til det seneste år, er topscoreren base for ro og harmoni samt base for at komme ud i naturen. Dernæst kommer familiebesøg og i lidt mindre omfang som ramme om sociale aktivite-

ter og base for at dyrke fritidsaktiviteter. Tallene for disse anvendelser er lidt højere i Langeland Kommune end i Tønder Kommune. Se tabellen nederst på siden. En deltidsborger siger om sin base på Langeland: "Det giver mulighed for at variere tilværelsen og skabe en god balance mellem arbejde og fritid".

Deltidsborgere investerer i livskvalitet

KUN FÅ UDLEJER BOLIG 2

Tallene viser, at kun få udlejer deres bolig 2 i Langeland Kommune - ca. 9%. I Tønder Kommune er andelen højere hvor ca. 17% lejer ud. I begge kommuner er deltidsborgerne lidt mere tilbøjelige til at låne deres bolig ud - op i mod 30 %, med flest i Tønder Kommune.

Ord der går igen hos
deltidsborgerne:

Åndehul

Fristed

Afslapning

Koble af

Roligere tempo

Kontrast til storbyen

Deltidsboligen anvendes kun i meget begrænset omfang som basis for egen virksomhed (ca.3%), mens base som pendlerbolig forekommer hos ca. 10%. Anvendelse som pendlerbolig er dog ikke noget svarpersonerne har angivet som oprindeligt motiv til anskaffelse.

ADGANG TIL NATUR BETYDER MEST

Ved anskaffelsen af bolig 2 har adgang til naturen stor betydning både i Langeland og Tønder kommuner. Adgang til dagligvareindkøb og shoppingmuligheder har kun nogen betydning for anskaffelse og lidt mindre betydning i Tønder Kommune. Adgang til kulturtilbud ser ud til at have en vis betydning for anskaffelsen af en deltidbolig for omkring 40 procent af deltidsborgere i Tønder og Langeland Kommune.

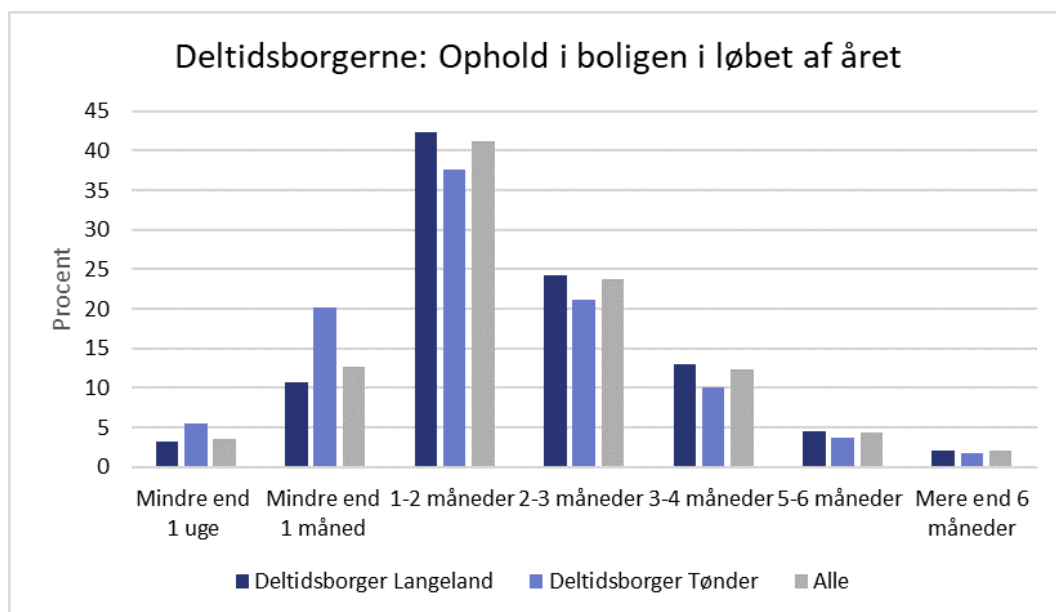
Tilbud om sportsfaciliteter og offentlig transport har meget begrænset betydning for køb af deltidbolig.

BRUGER HUSET ÅRET RUNDT

Bolig 2 anvendes især i weekender, i sommerferien, andre ferier og helligdage. 29% af de adspurgte svarer, at de meget ofte/ofte anvender bolig 2 på hverdage. Flertallet bor i deltidboligen fra 1-3 måneder om året. Ca. 41% bor i 1-2 måneder i boligen, Ca 12% bor 3-4 måneder i boligen og mindre end 5% bor mere end 5 måneder om året i bolig 2. Der er en lille tendens til at deltidborgerne bor mindre i bolig 2 i Tønder end i Langeland, hvilket muligvis kan kobles til, at flere deltidborgere har længere afstand til boligen i Tønder Kommune.

UDFORDRINGER

Få af de adspurgte deltidborgere oplever utilfredshed i forbindelse med deres bolig. Når utilfredsheden omtales, hænger den sammen med dårlige erfaringer med fx trafik og rotter eller overraskelsen over, at vedligeholdelse af to boliger kan være forbundet med stort arbejde.

INTERESSE FOR AT FLYTTE FAST TIL

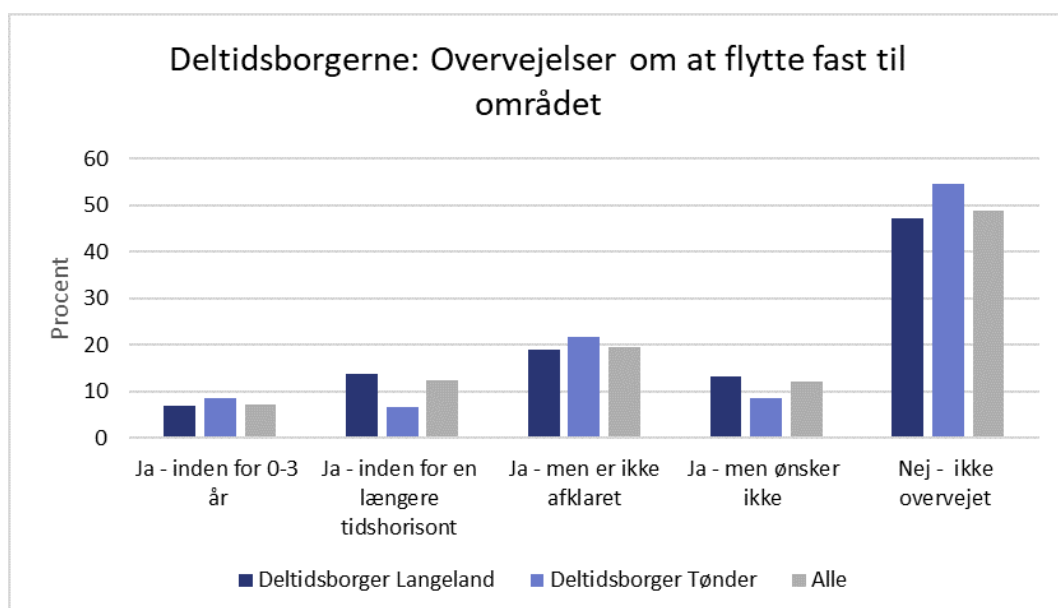
Andelen af deltidsborgere, der overvejer at flytte til lokalområdet er lidt større i Langeland end i Tønder Kommune. Ser vi på tallene samlet, overvejer næsten 20 % at flytte fast til - før eller senere. Yderligere 20 % har overvejet at flytte til, men er ikke afklarede. Endelig har ca. 50% ikke overvejet, om de vil flytte til området.

Potentialet for tilflytning kan være stort, når man sammenlægger tallene for dem, der har planer om tilflytning og tallene for dem, der er uafklarede.

Godt 40%
overvejer
at flytte
til området

"Nok det bedste, jeg har givet mig selv (red. køb af bolig 2). Det giver tilknytningsmulighed til egn, by og mennesker. Jeg ville gerne bo i Tønder Kommune, men det er arbejdsmæssigt ikke muligt p.t."

Deltidsborger Tønder

Fuldtidsborgerne om deltidsborgernes anvendelse og brug af bolig 2

Dette kapitel handler om, hvordan borgerne i Langeland og Tønder kommuner oplever deltidsborgere og deltidsboliger. Kapitlet sammenfatter fastboendes holdninger til deltidsborgere, anskaffelsen og brugen af bolig 2, og sammenligner borgernes holdninger med deltidsborgernes faktiske anvendelse og brug af deltidsboliger.

ET VIST KENDSKAB

Omkring halvdelen af borgerne både i Langeland og Tønder kommuner kender begreberne deltidsbolig og deltidsborger, og de har observeret deltidsborgere og deltidsboliger i lokalområdet. Kun hver femte borger svarer, at de ikke kender nogen deltidsborgere. Kendskabet og kontakten er størst i Langeland Kommune.

FLEST POSITIVE OPLEVELSER

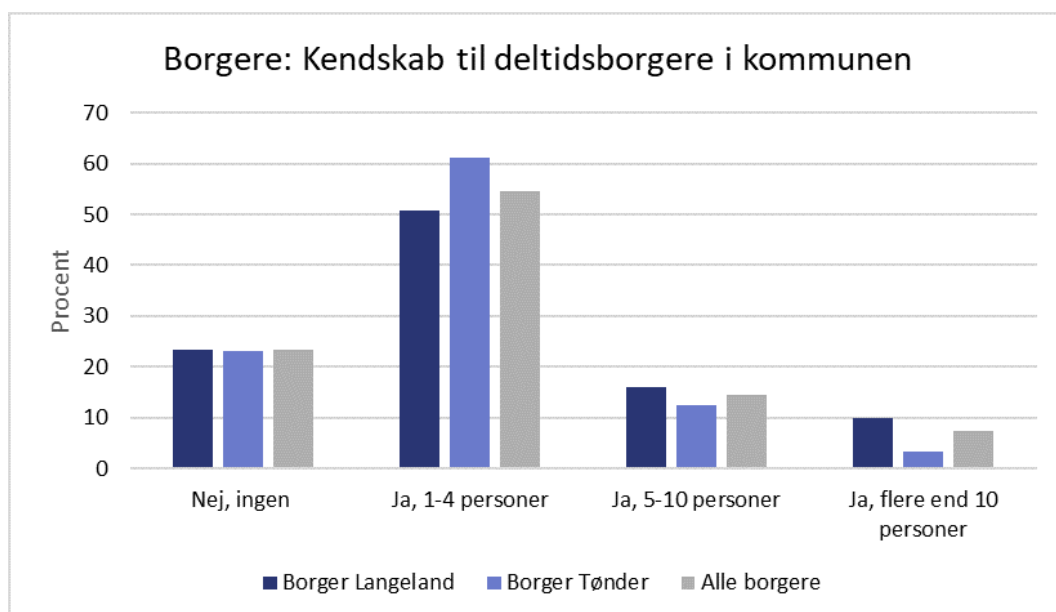
De fleste borgere både i Langeland og Tønder Kommune beskriver deltidsborgerne som en positiv oplevelse og en gevinst for lokalsamfundet - især når det omhandler vedligeholdelse af husene, bidrag til lokalsamfundets økonomi og liv i det lokale samfund.

"Søde og rare mennesker, der bruger deres bolig som et åndehul fra den travle arbejdsdag. De giver området mere liv, og de taler om, når de bliver pensionister, så vil de flytte til Langeland. Mine oplevelser har været meget positive" Borger Langeland

"Nu har vi jo så et par stykker, hvor der faktisk er nogle, der så har købt hus, og så er det endt med at deres børn er flyttet her over med familie, og det synes jeg er fantastisk... lige pludselig har de børn i skolen og sådan noget" Borger Langeland.

"En god måde at reducere antallet af tomme boliger og holde et vist prisniveau på boliger i lokalområdet"

Borger Tønder

GLÆDE OG BEKYMRING SIDE OM SIDE

Beskrivelsen af deltidsborgerne er ofte en blanding af positive forventninger til, hvad de kan styrke lokalsamfundet med og bekymringer for, at de ikke er til stede og ikke medvirker til nogen form for udvikling.

Begejstring for nyt blod

En borger i Tønder glæder sig over at deltidsborgerne giver nyt blod til lokalsamfundet, der ellers ikke var kommet, fordi der efter hans vurdering ikke er arbejdspladser nok til dem, der skulle bo i de tomme huse *"Det trækker også andre mennesker til området. Det giver også lidt mere spænding for os andre, synes jeg, når der kommer flere naboer"*. Borger Tønder

Bekymring for mørke vinduer

På den anden side giver en borger udtryk for en ofte udtrykt bekymring: *"Hvis ens nærmeste nabo kun var nogen, der var der i weekenden og til jul, påske og pinse. Det vil jeg da måske ikke synes var så hyggeligt"*. Borger Tønder

Vedligeholdte huse men ingen børn

Mere neutrale opfattelser beskrives som en tilfredshed med, at husene bliver beboet og vedligeholdt, men med en samtidig skepsis for, om deltidsborgerne vil involvere sig og bidrage lokalt, og med en vis skuffelse over, at de fleste deltidsborgerne er seniorer.

"Jeg kan se, der er huse til salg rundt om, hvor vi bor, og hvis de så, bliver solgt og jeg kan se det er ældre mennesker så - Narrrh - De er også velkommen.... men jeg håber hver gang det er nogen udefra, der kommer med nogle børn til byen, så der kan ske noget vækst her". Borger Langeland

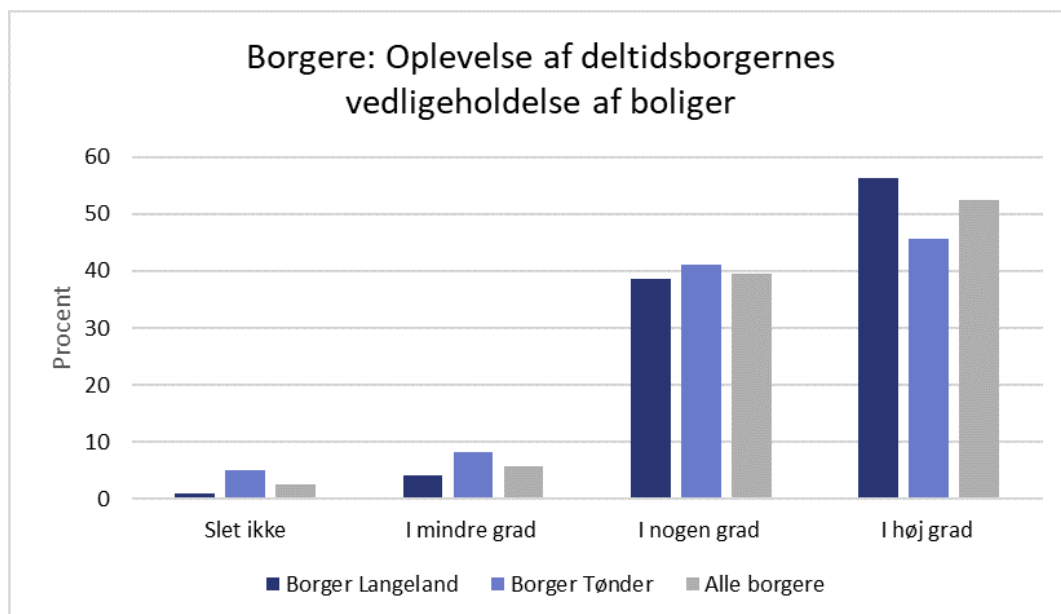
FÅ DÅRLIGE OPLEVELSER

Negative opfattelser beskrives kun af få borgere i undersøgelsen. De omhandler dårlige oplevelser i forhold til naboskab, manglende respekt og en opfattelse af, at deltidsborgerne kun har købt huset for at tjene penge.

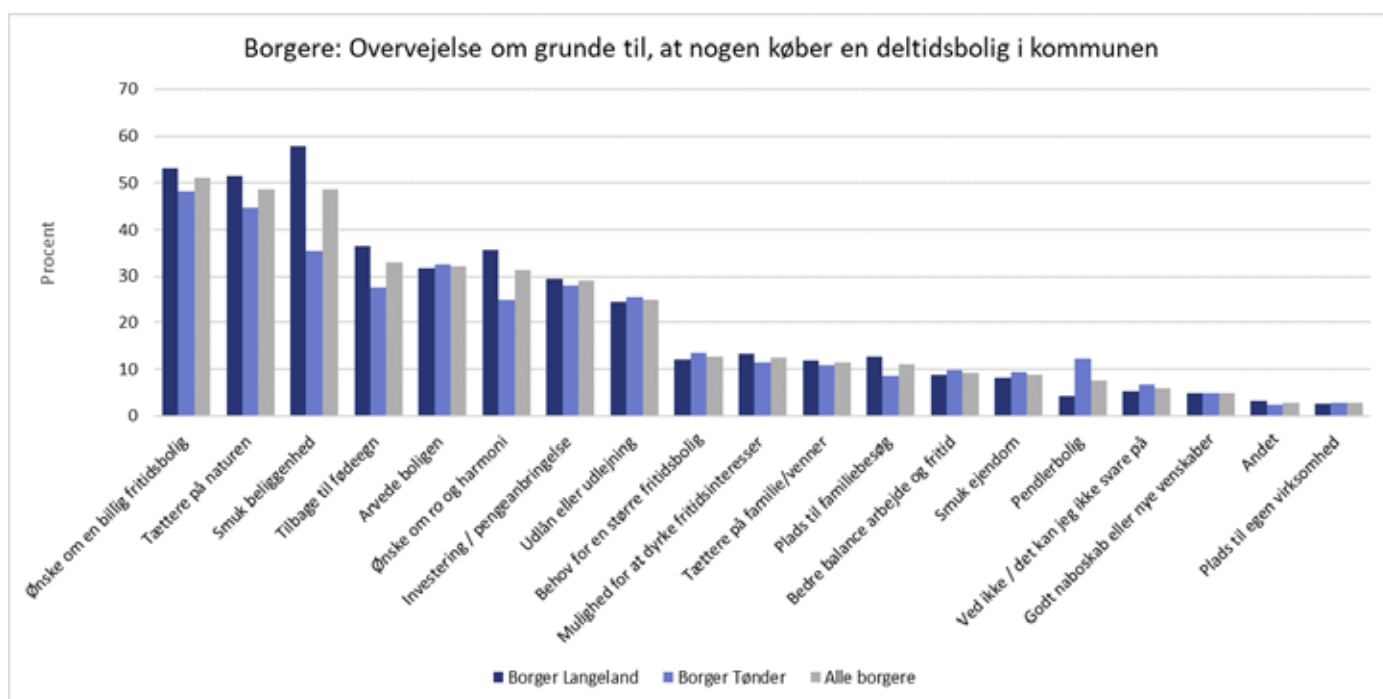
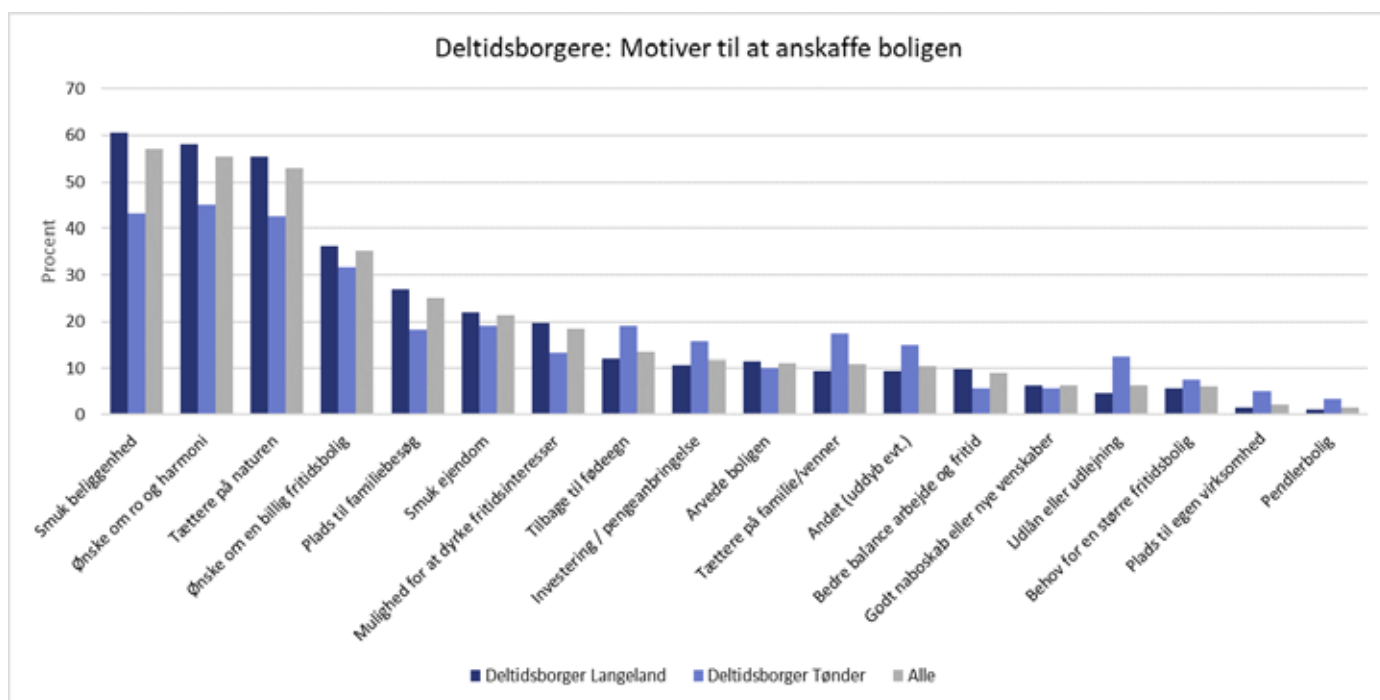
BORGERNE MENER PRISEN ER VIGTIG

Borgerne har en formodning om, at deltidsborgerne anskaffer bolig 2 for at få en billig fritidsbolig med en smuk beliggenhed tæt på naturen og for at opnå ro og harmoni.

Borgerne mener, at prisen på deltidsboligen spiller en større rolle end den rent faktisk gør

Deltidsborgernes motiver for anskaffelse og borgenes overvejelse om samme

Borgerne mener, at prisen på boligen spiller en større rolle, end den rent faktisk gør. For deltidsborgerne er det overvejende naturen, beliggenheden samt roen og harmonien, der har betydning. Borgerne mener desuden, at tilknytning til lokalområdet har en større betydning, end det faktisk er tilfældet.

SKEPSIS OM BRUG AF BOLIG 2

Hvis deltidsborgernes faktiske anvendelse af bolig 2 sammenlignes med borgernes opfattelse, er der forskel. Borgerne har indtryk af, at bolig 2 mest anvendes i sommerferien samt weekends og i lidt mindre omfang i andre ferieperioder, helligdage og juleferie og stort set ikke til hverdag. Den faktiske anvendelse viser en nogen mere jævn anvendelse fordelt over året.

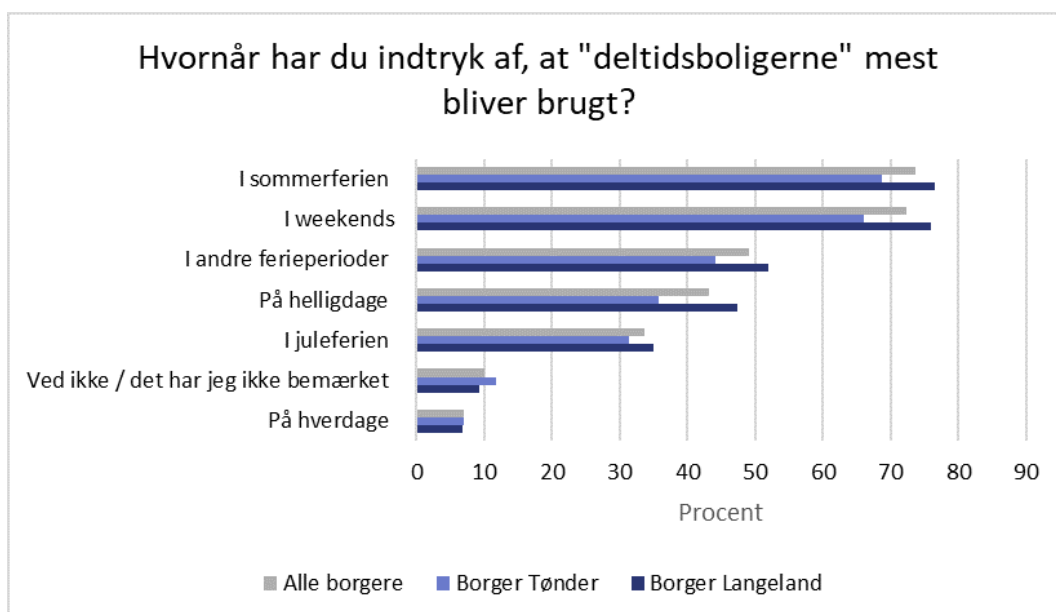
HVOR MANGE DELTIDSBORGERE?

Mellem 10 og 15% deltidsboliger, synes borgere i henholdsvis Langeland og Tønder Kommune, at et lokalsamfund kan bære. (resultat fra gruppeinterviews)

Der regnes på, hvor mange huse i gaden man kan acceptere, og hvor mange mørke vinduer, der vil være. På den ene side vil man nødigt opleve, at husene på hver side er en deltidsbolig. På den anden side er der flere fortællinger om, hvordan deltidsborgerne er flyttet til eller bruger deres hus mere end planlagt.

"Jeg synes det ser ud som om, at der er flere og flere, der kommer, og når de først er her, så er de her mere og mere. Min bror havde den indgangsvinkel. De skulle i hvertfald kunne låne og leje det ud, men det bliver mere og mere, at det ikke skal lejes ud... og ja vi kunne måske også være her lidt mere. Jeg tror egentlig Langeland sælger sig selv". Tidligere deltidsborger Langeland

I Højer er borgernes skrækscenarie, at byen bliver en turistby, der dør om vinteren. En borger fra Højer reflekterer dog over, at husene ikke står tomme samtidig, og at fænomenet også bringer gode ting med sig - som optimisme og stigende huspriser: *"Det er da ikke noget jeg frygter, for jeg synes godt nok, der er flyttet mange fastboende til... også folk som er kunstnere og folk som bare lige skulle være her. Og det er da fordi naturen og de her ting er kommet til at betyde meget".*

TÆTTERE PÅ DELTIDSBORGERNE

Præsentation af 6 deltidsfamilier i
Langeland og Tønder kommuner

I dette afsnit præsenterer vi 6 typer af deltidsfamilier, der i rapportens del 1 giver os indsigt i deres motiver for køb af bolig 2 og deres brug af boligen. I rapportens del 2 giver de os indsigt i deres samspil med lokalsamfundet og brug af lokale tilbud. Inden præsentationen beskrives, hvordan familierne er udvalgte.

6 forskellige typer af deltidsfamilier blev udvalgt til individuelle interview - 3 familier i henholdsvis Tønder og Langeland Kommune.

Vi har som tidligere nævnt taget udgangspunkt i Hjalager og Kromanns 6 typologier for fleksborgere, som er beskrevet i kort form side 19.

1. Den genforenede familie
2. De aktive iværksættere
3. Naturentusiasternes refugium
4. Sommerhusfamilien
5. Pendleren
6. Sommerkollektivet

Vi har valgt typologierne for dels at kunne afdække særlige mønstre i familiernes fortællinger og for at kunne sammenligne netop med tidligere resultater fra Hjalager og Kromanns undersøgelse fra 2014.

Vi har set på resultaterne i vores spørgeskemaundersøgelse og skabt os overblik over, hvilke typer af deltidsborgere, der er mest fremtrædende i henholdsvis Tønder og Langeland Kommune. På den baggrund har vi valgt familierne.

Interviewene i Langeland Kommune er gennemført med familier spredt på øen, mens interviewene i Tønder Kommune er koncentreret i byen Højer. Det valg er taget af den årsag, at deltidsboligerne på Langeland har en spredning i både byer, landsbyer og landlige omgivelser, mens deltidsboligerne i Tønder Kommune i højere grad er placeret i eller i tilknytning til bymæssig bebyggelse.

På Langeland har vi valgt familier af typen:

- Naturentusiasternes refugium
- Sommerhusfamilien
- Sommerkollektivet

I Højer har vi valgt familier af typen:

- Den genforenede familie
- Naturentusiasternes refugium
- Sommerhusfamilien

Interviewpersonerne har selv i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen givet tilladelse til, at de kunne kontaktes for interview. Det har et stort antal deltidsborgere tilbudt. Derfor har valgmuligheden været stor. Dog har vi ikke fundet interviewpersoner inden for typen De aktive iværksættere. Ligesom denne type heller ikke er fremtrædende i spørgeskemaundersøgelsen i de to kommuner.

Ved gennemførelse af interviewene fremkommer der naturligvis væsentlige nuancer i forhold til de enkelte typologier. Typerne flyder mere eller mindre sammen. Fx finder vi ud af, at naturentusiasten i Højer også har træk fra Sommerkollektivet, hvor flere generationer har købt et stort hus sammen for at dyrke fællesskab med hele familien. Eller Sommerhuskollektivet på Langeland i virkeligheden også repræsenterer Den genforenede familie. Endelig forekommer det, at familierne opdager, at deres motiver i forhold til at eje deltidsboligen ændrer sig. En næsten arketypisk Sommerhusfamilie, der har købt bolig 2 for også at leje ud opdager, hvor glade de bliver for at opholde sig i huset og naturen, så de ikke vil have noget imod at flytte fast til, når en dag det passer med afvikling af bolig 1.

Hvilke typologier der er fremtrædende for de udvalgte familier er illustreret på modstående side, nederste tabel.

Valg af interviewpersoner efter typologier

	Den genforenede familie	De aktive iværksættere	Naturentusiasternes refugium	Sommerhus familien	Pendleren	Sommer kollektivet
Langeland 1						
Langeland 2						
Langeland 3						
Højer 1						
Højer 2						
Højer 3						

kriterie for valg af interviewperson

Under interviene viser flere typologier sig at være fremtrædende hos de enkelte familier

	Den genforenede familie	De aktive iværksættere	Naturentusiasternes refugium	Sommerhus familien	Pendleren	Sommer kollektivet
Langeland 1						
Langeland 2						
Langeland 3						
Højer 1						
Højer 2						
Højer 3						

hovedmotiv
 sekundært motiv
 opdaget motiv efter køb

De 6 familier, som giver deres beretninger i rapportens del 1 og del 2 er anonymiserede ved ændrede navne og udeldelse af personlige data vedr. adresse, alder og ansættelsesforhold.

DELTIDSBORGERE LANGELAND

LONE

og hendes mand er henholdsvis selvstændig hjemmearbejdende og ansat. Parret bor med flere børn under 100 km fra bolig 2 - i en landbolig. Bolig 2 er købt som et fritidshus på ca. 140 m²

Parret har ledt efter bolig 2 i over 5 år i samme lokalområde, inden det lykkedes at finde den helt rigtige beliggenhed i en by med udsigt til kyst.

Naturen på Langeland har stor betydning for valget af bolig 2, men huset måtte gerne ligge i bymæssige omgivelser med dagligdagsliv. Familien vil gerne have en lille båd, så de kan komme ud at fiske.

Lone beskriver huset som en fritidsbolig, Et sted, hvor de tager hen og finder ro, og som kan benyttes hele året. Parret synes det er nemt at komme frem og tilbage - og tager af og til turen for en dag uden at overnatte.

Lone benytter også huset i forbindelse med arbejde.

Parret syntes, de kunne flytte ind i huset direkte uden de store tiltag, men der gik ikke lang tid, før der kom gang i ombygningen. *"Det er også mere det her med, at vi skal kunne se os selv i det om nogle år, og så kan vi lige så godt lave det ordentlig fra starten"*. Lone fortæller at parret på sigt ønsker at flytte til øen.

#sommerhusfamilie #naturentusiasternes refugium

BENTE

er selvstændig med voksne børn. Hun bor ca. 250 km fra bolig 2 i en storby. Bente er kommet på Langeland siden barnsben sammen med sine forældre, der forelskede sig i øen og købte fritidshus. Siden greb det om sig, så flere familiemedlemmer har købt huse på Langeland.

Bente købte bolig 2, da familien fik børn, og det blev rart at holde ferie i cykelafstand til bedsteforældrenes hus. Bentes hus ligger i landlige omgivelser tæt på landbrug, og Bente lever med de gener, det sæsonmæssigt fører med sig bl.a. kørsel med store tunge maskiner. Hun fortæller, at hun i dag nok ville have valgt en anden beliggenhed, men *"Dybest set er jeg og mine børn meget glade for mit hus, men der er nogle konsekvenser ved at bo, som vi bor"* I dag benytter Bente

sig også af sin bolig 2 som pendlerbolig, når hun har opgaver rundt omkring i landet.

Om en god bolig 2 siger Bente: *"En bolig hvor jeg kan komme til, hvor jeg kan holde fri, og der er fred. Hvor jeg kan se mig selv slappe af, og hvor jeg kan have mine gæster uden udfordringer... Og hvor jeg ikke skal spekulere så meget på, hvad der ellers er". Bente ønsker ikke at bo fast på Langeland.*

OLE

er direktør og bor sammen med sin kone i en mindre lejebolig i en forstad ca. 250 km fra bolig 2. Sammen har de anskaffet sig en stor landejendom, hvor der er god plads til den store sammenbragte familie.

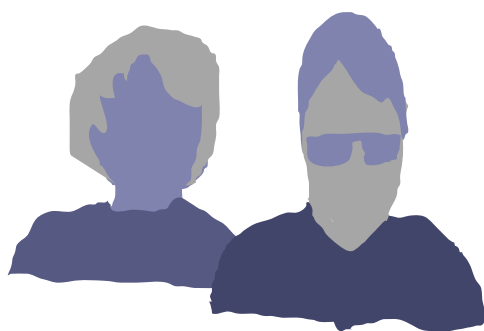
Bolig 2 på Langeland er ikke et tilfældigt valg. Ole har sine rødder på Sydfyn og har tilbragt ferier på Langeland som barn. Afstanden til bolig 2 er også et tilvalg *"Det er tilpas langt væk til, at man bliver der og ikke kører hjem igen".* Bolig 2 benyttes ofte.

"Downsizing" af bolig 1 skete da børnene fløj fra reden, og der opstod en mulighed for at prioritere anderledes i livet. I bolig 1 *"kan vi jo bare lukke døren – alt bliver bare passet – og så kører vi".* Oftest går turen til bolig 2 på Langeland, men også til en feriebolig i udlandet. Langeland er stedet, hvor der er plads til hele familien og hvor familietraditioner dyrkes til højtiderne.

En god bolig 2 er for Ole et fristed, *"Jeg ville aldrig have købt et sted, der ligger for tæt op ad for mange... ikke at vi isolerer os ... men det er et sted, hvor hele familien kan være, og vi kan gøre lige, hvad vi vil... Et godt fritidshus for mig er også praktisk. Vi har et værksted, hvor jeg går og hygger mig... Det skal være sådan et sted, hvor jeg kan være aktiv på en anden måde end jeg er aktiv på til daglig".* Ole kunne godt se sig selv bo fast i bolig 2 på et tidspunkt.

DELTIDSBORGERE HØJER

#genforenede familie #naturenusiasternes refugium #sommerhusfamilien

HELGA & JENS

bor i en provinsby ca. 350 km fra bolig 2. Parret købte boligen for over 20 år siden, mens de stadig var aktive i arbejdslivet. Parret tænkte dengang på at overtage forældrenes sommerhus eller købe en feriebolig i Sydfrankrig. Efter nøje overvejelser faldt valget dog på Højer.

Helga er født i området og følte et stærkt tilhørsforhold og ønske om igen at tale den lokale dialekt. Byen tiltalte begge fremfor et sommerhusområde, der kan synes dødt i vinterhalvåret *"vi syntes det her bysamfund... Det var nok det, der havde nogle bagere og nogle købmænd.... Der var forsamlingshus med socialt liv. Der var noget kulturelt liv. Så det blev det"*.

Parrets hus er et byhus i en overkommelig størrelse med en lille have. Vedligeholdelsesopgaver og havearbejde står ikke i kø: *"Det er et fritids-hus... Vi ved godt, der er noget, der skal laves, og det syntes vi også er rigtig godt. Men det skal ikke tage lysten eller tiden fra at hilse på folk, gå ud og se på fugle og gå ud og tage vores cykler og cykle af sted... Der skal være plads til det hele"*. Parret plejer den lokale bygningskultur og har foretaget en større renovering af deres hus.

Helga har genoptaget kontakter fra ungdommen. På trods af begges begejstring for egnen, har de dog ingen ønske om at flytte til permanent. Vinteren er for stille.

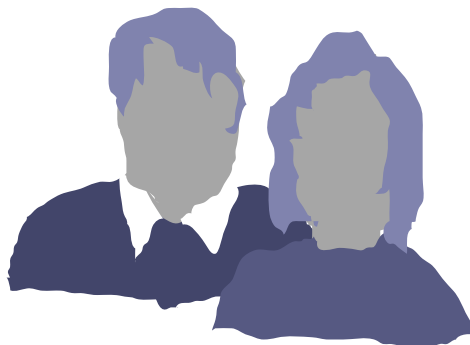
MARTIN & INGE

bor kun ca. 50 km fra bolig 2 i et lokalsamfund. De er pensionerede og begge født på Tønderegnet med en lang familiehistorie i bagagen. Parret har ledt efter bolig 2 i over 5 år.

Huset blev købt pga originaliteten, historien og arkitekturen - og plads til at have familien på besøg. Det var vigtigt at huset lå i byen med indkøbsmuligheder, liv og adspredelsesmuligheder.

Parrets børn har oplevet en del af deres barndom på egnen og føler også tilknytning til stedet, hvorfor huset er blevet en flerfamiliebolig.

Huset er blevet omfattende istandsat, og familien er sikker på at det vil blive brugt året rundt. Martin kører fx gerne til Højer for en aften for at deltage i lokalhistoriske arrangementer.

"Vi vil bruge det året rundt faktisk, også weekender. Jeg kunne godt tænke mig at holde jul dernede sammen med børnene... Vi lukker det aldrig ned og slukker for varmen, det skal køre året rundt... Lørdag eftermiddag og solen skinner, lad os køre derned". Tanken om at flytte permanent til Højer har strejft Martin.

MARK

er tekniker, midt i livet. Mark og hans kone bor på i en mindre by ca. 80 km fra bolig 2. Børnene er fløjet fra reden.

Familien deler en hobby, der ofte fører dem til Højer om sommeren. I den forbindelse faldt familien tilfældigt over et velbeliggende hus med udsigt: *"Det var lige sådan et impuls køb, og så kunne vi se mulighederne...Jamen det var bare det, det var, og vi har ikke fortrudt det overhovedet".*

Først og fremmest var huset tænkt til udlejning. Der viste sig også overvældende stor interesse for det - så meget at parret ikke selv fik adgang til huset den første sommer.

Efter at parret har opdaget, hvor meget de slapper af, når de opholder sig i huset ønsker de selv at bruge huset mere: *"Huset er blevet et sted, hvor vi kan slappe af, hygge os, familiens samlingssted. Der er rart at komme. Afslappende er det der betegner det mest og uformelt".* Det var da parret selv gik og renoverede huset at de fik øjnene op for kvalitetene *"hvor dejligt der er... ro om morgenen og alt det der".* Familien benytter gerne huset i weekenderne.

Mark er efterhånden blevet så begejstret for huset, at han godt kunne se sig selv flytte til, når de engang afhænder bolig 1. Pendlingsafstande betyder ikke noget for parret.

DELTIDSBORGERNES FORTÆLLING DEL 1

Om anskaffelse og brug af bolig 2

Om anskaffelse og brug

Interviewpersonerne, som er præsenteret ovenfor, har valgt 6 forskellige typer boliger, som deres bolig 2. I dette kapitel fortæller de om, hvad der har haft betydning for deres valg, og hvordan de bruger deres bolig 2.

På Langeland talte vi med to repræsentanter for landboligen, der er et hyppigt valg af bolig 2 på Langeland. Ole har købt det store landsted i naturen og Bente det lille overkommelige landhus. Lone har lidt atypisk for valg af bolig 2 købt et traditionelt familiehuse i bymæssig bebyggelse, dog med nær adgang til rekreative områder og udsigt til vandet.

I Højer har vi truffet 3 familier, der bor i forskellige typer af byboligen, der er det foretrukne valg af bolig 2 i Tønder Kommune. Martin og Inge har valgt det store rummelige hus med stor have. Helga og Jens det lille overkommelige byhus med gårdhave og Mark et sommerhuspræget hus i periferien af byen, med god udsigt til landskabet.

OM MOTIVER

Alle interviewpersoner sætter stor pris på adgang til natur og forbinder den med den særlige ro, de søger ved at investere i bolig 2. Tre af de 6 husstande nævner naturen som væsentlig årsag til valg af bolig 2 på Langeland og i Højer.

Undersøgelsens pejling på, at Langelands deltidsborgere i højere grad sætter naturen og roen som hovedårsag for køb underbygges. Parrene fra Højer taler nemlig i højere grad om tilknytning, familiære og historiske rødder.

NATUR

Naturen på Langeland betegnes som fantastisk og nem at komme ud i.

”Ja, naturen er jo fantastisk på den ø. Hatten af for det store projekt med vilde heste. Det synes jeg, er det mest fantastiske øen nogensinde har gjort... Gå en tur syd på eller gå rundt om Tranekær, der hvor man

går Øhavsstien... og så det der fuglereservat”. Bente, Langeland

”Altså vi vil meget hellere være på Langeland, fordi der er luft. Jeg kan komme ud. Jeg er meget naturmenneske”. Ole, Langeland

Lone, Langeland, synes nærmest hun har natur i baghaven: ”Vi kan gå til og fra... Vi skal ikke køre ret langt, så er der strand. Der er alt”.

I Højer oplever familierne den særlige sammenblanding af natur og kulturskabt landskab. Marsken tiltrækker særlig opmærksomhed og har samtidig betydning for den historiske tilknytning til området.

”Når vi snakker om naturen, synes jeg, det er det vigtigste. Den gør rigtig meget... Den gjorde også rigtig meget for mine forfædre... Min morfar skrev om fuglene. Han var med til at grave render og det med, at man inddrager land - Hele det der med, at man selv har skabt det (red. Marsken). Jeg kan huske... Ved stormen stod vandet helt inde ved Højer, og jeg sejlede ud derfra med min morfar... Så naturen kommer man jo ikke uden om”. Martin, Højer

”Når det er gråt her, så kigger jeg på min vejrmelding, og så ser jeg, om det der vejrfænomen er der i dag - at du kan se skyer over land og ikke over hav. Det giver et helt specielt lys. Så kan du finde på at tage ned og kigge på det”

Martin, Højer

MENTAL RO

Den mentale ro, som alle nævner, forbindes både på Langeland og i Højer med ophold i naturen og udeliv.

"Mental ro. Det er..., at jeg finder ud af, vi har gamle frugttræer, så finder jeg ud af at mod vest skal vi have lavt hegn, for der kommer aftensolen ind og rammer den der pavillon....sidste år besluttede vi os for at rage det hele væk... så alle de der brændenælder kommer væk.... Når man går og laver sådan nogle ting, er det lige som meditation for mig". Ole, Langeland.

TILKNYTNING

Tilknytning har især betydning for de to pensionerede par i Højer. Det handler både om familie, historie, kultur og stedet.

Helga forklarer: "...og så er vi nemlig henne ved den væsentligste grund...så kan jeg jo få mulighed for at holde mit sprog ved lige og møde nogle af de gamle Tøndringer. Det, synes jeg, var ret vigtigt... Dengang Jens skulle introduceres til det her pragtfulde område....Jeg var stolt af at komme hernede fra, fordi vi havde så meget kulturelt hernede, selvom det ikke var en stor by... Naturen er så... Der er så højt til loftet.... Det er nok det, jeg kan sige med hjertet".

Også Martin og Inge understreger: *"man skal ikke glemme tilknytningen... Der er en kæmpe familær historie".*

*"Jeg kan ikke sætte ord
på det alt sammen,
men det er sådan en følelse,
at komme til noget,
jeg godt kan li' "*

Helga, Højer

Mark kendte egentlig ikke særlig meget til Højer før det spontane køb af en feriebolig. Uanset dette fortæller han, at han fornemmer en tilknytning til byen allerede: *"Jo vi har en tilknytning til Højer, jo det har vi. Det føler vi i hvert fald... Svært at forklare"*.

STEDETS BETYDNING

Der er forskel på, hvordan interviewpersonernes familiemedlemmer føler sig knyttet til stedet, der omgiver bolig 2. Ole og Bente fra Langeland og parret Martin og Inge fra Højer, der alle har skabt rammer for sommerkollektivet med familie og venner omkring sig, har samtidig en begejstring for stedet og kulturhistorien, der har forplantet sig til den næste generation. Deres børn har fået føling med stedet fra barnsben og opsøger det på samme måde som forældrene.

Helga og Jens i Højer føler selv stor tilknytning til stedet, men købte først huset da børnene var voksne. Derfor har de måske ikke opnået den særlige tilknytning til stedet, men tænker mere på Højer, som et sted hvor man keder sig.

Bymiljøet og bygningskulturen betyder meget for Martin og Inge, der har ledt efter deres hus i lige netop Højer i mange år: *"Hvis det havde været skåret en jernbane ned gennem byen og byen er delt i to halvdele og det hele forfalder og det hele er pizzeriaer og genbrugsbutikker, så havde jeg ikke villet købe det"*, Inge, Højer

OM BRUGEN AF BOLIG 2

FRISTED TIL FAMILIE OG VENNER

For alle interviewpersonerne handler det om at have et fristed, hvor man kan slappe af og slippe for den daglige trummerum, og man deler gerne fristedet med familie og venner.

Interviewpersonerne deler glæden ved at have familie og venner på besøg. Bente, Langeland, benytter sig af sit

centrale samlingssted til at samle sine venner fra hele Danmark. De kan lide at komme, og Bente finder gerne på nye seværdigheder eller aktiviteter på Langeland, som hun kan præsentere for dem.

Ole, Langeland har 15 stående sengepladser i sit hus. Der er plads til hele den store familie, børn og børnebørn og plads til festlige arrangementer.

Også Helga og Jens, Højer er generøse gæstgivere: *"Vi holder meget af, når vi har besøgende, der er mange, der kan lide at komme og besøge os, næsten hver gang vi er her, kommer nogen. Så kan vi jo godt lide at vise dem ... fordi det er jo et område de slet ikke har set og har forstået. Begejstringen lyser ud af dem"*.

"Meningen er
at skabe et fristed,
hvor man kan komme
som man er"

Mark, Højer

Mark, Højer, der startede med at leje huset ud ser bolig 2 som et fælles fritidshus, han og hans kone deler sammen med de voksne børn: *"Meningen er at skabe et fristed, hvor man kan komme som man er og ikke forvente at blive vartet op, det må man selv gøre noget for. Man skal selv være med til at gøre det hyggeligt"*.

AFSLAPNING PÅ FORSKELLIGE MÅDER

Rammerne for afslapning er forskellige i de forskellige huse. Bente på Langeland og Helga og Jens i Højer har små boliger, fordi der ikke skal være unødige forpligtelser forbundet med fritiden. Det skal være nemt at komme til, og fra og der skal være frihed til at tage spontane valg om at komme ud og opleve, hvad der er af tilbud i omgivelserne socialt og kulturelt.

Lone, Langeland og Mark, Højer har en sommerhustilgang til deres bolig 2. Der er ikke unødigt hjemlig indretning, som er tidskrævende at pleje, og man hjælpes om gøremålene, så der er de bedste forudsætninger for at slappe af. Lone siger om forskellen mellem bolig 1 og 2: *"Jamen så er der lige noget vasketøj, noget strygetøj og jeg kan lige rydde op i det køkkenskab....Altså det findes ikke dernede (red. bolig 2). Køkkenskabene er ikke fyldt op på samme måde, som de er herhjemme, og du har tøj med til det, du lige skal bruge"*.

Endelig har Ole, Langeland og Martin og Inge, Højer, skabt rummelige familiekollektiver med god plads og vide rammer for fritidsliv og afslapning for storfamilien. Ole har sammen med sin kone vendt rundt på sine boliger på den måde, at bolig 1 er den lille overkommelige lejebolig, og afslapning er for Ole alverdens aktivitet omkring den store bolig 2 fx:

"og så er der æbler og der er blå blomster og der er hyldeblomst, og der er alt muligt. Hver eneste år står jeg der og laver hyldeblomstsafte og blommesafte, vi har nogen gange mirabeller... Men man skal også være der for at kunne udnytte det. For lige pludselig er det der.... Jeg har også slåen, jeg har lagt i fryseren, fordi dem skal jeg lave likør af - likør og snaps".

Martin og Inges forestillinger om afslapning i Højer er dyrkning af kreative interesser, gåture og rekreation.

PENGLING OG HJEMMEARBEJDE

Undersøgelsen viser ikke nogen hyppig forekomst af, at deltidsborgerne benytter sig af bolig 2 som pendlerbolig og kun én af interviewpersonerne gør seriøst brug af muligheden. Bente fra Langeland har ikke planlagt brug af boligen som pendlerbolig, men tilværelsens tilfældigheder har gjort det praktisk: *"Altså fra jeg har åbnet huset (red. i sommerperioden) så kan jeg lige så snildt køre ned til Langeland og opholde mig der... Det kommer an på, hvad jeg har af aftaler, eller hvad jeg skal næste uge, eller hvordan det ser ud"*.

Mark, Højer, tænker ikke på sin bolig 2 som pendlerbolig, men det er vigtigt for ham, at der er god internetforbindelse. Det betyder, at han har muligheden for at arbejde fra bolig 2. Lone benytter også boligen på Langeland som base for arbejdsliv.

UDLEJNING NEJ, UDLÅN JA

Interviewpersonerne lejer ikke deres bolig 2 ud. Den er ikke købt med formålet at udleje, og man ønsker heller ikke at udleje. Alle er interesserede i at låne boligen ud til familie og venner, bl.a. fordi, de ønsker at huset er beboet så meget som muligt. Martin og Inge i Højer synes desuden at udlån til venner er en god måde at præsentere Højer. Bente, Langeland låner gerne ud, hvis hun har tillid til folk ellers til familiemedlemmer, men udlejning er ikke en mulighed: *"Jeg gider simpelthen ikke leje ud, der er for mange mærkelige krav"*.

Kun Mark i Højer udlejer sin bolig 2. Den var købt med det formål, og det sker gennem bureau, men familien benytter sig mere og mere af boligen og ønsker også at benytte den mere i sommerperioden.

SÅ OFTE SOM MULIGT

Halvdelen af interviewpersonerne bor max. 100 km fra boligen og bruger den så ofte som muligt også til smuttur i hverdagen med eller uden overnatning. Især Lone benytter sig af lejligheden til hyppige smuttur også i forbindelse med arbejde.

De øvrige interviewpersoner, som alle bor mere end 250 km fra deres bolig 2, benytter sig også af boligen så ofte de kan, selvom de to af familierne stadig er i erhverv. De har fundet en måde at være fleksible med deres arbejdstider eller som Bente, der pendler fra Langeland.

Ole er på Langeland meget ofte: *"Ja, du vil blive overrasket over hvor tit vi er der... to weekender hver eneste måned, så daffer vi derned"*. Ole fortæller, at weekenden ofte bliver forlænget, fordi parrets arbejdsituation tillader det. Ole kan sagtens betjene sine kunder på telefonen, og vejen er kortere, når han skal til møde i Jylland fx.

"Ja, du ville blive overrasket over hvor tit vi er der"

Ole, Langeland

Helga og Jens, Tønder fortæller om brugen før og efter de blev pensionister. Mens de arbejdede, kunne de kun komme til Højer i weekender og ferier, og der skulle stadig være plads til andre ferieaktiviteter og rejser. Efterhånden trak huset i Højer så meget, at parret begyndte at flekse med arbejdet og kunne køre ned torsdag aften og holde mandagen fri. Parret forventede, at de ville benytte sig af huset meget mere, når de blev pensionister. Men det bliver ikke helt så meget som de gerne vil. Det bliver til ca. 14 dage hver anden måned. Til gengæld låner de hyppigt huset ud: *"Så gør vi, så venner og bekendte kan bruge det... Vi synes det er godt det bliver brugt, og det ikke står tomt altid"*. Enkelte vennepar har vænnet sig til at benytte huset og vender tilbage flere gange om året.

Martin og Inge, Højer, er sikre på, at de kommer til at bruge huset meget og året rundt. Der er kun ca. en times kørsel til huset. Martin kører til huset, når han lige skal ned og se, hvad håndværkerne laver eller, hvis der er et arrangement, han gerne vil deltage i. Han glæder sig til at kunne invitere familie i udlandet til at bruge det.

Både Ole og Bente er nødt til at lukke deres huse på Langeland ned i de koldeste måneder om vinteren. Til gengæld kommer hele Bentes familie hyppigt i deres forskellige deltidsboliger - i weekenderne, når vejret er godt. - alle helligdage og alle fridage.

Ingen af interviewpersonerne tillægger afstand til bolig 2 betydning heller ikke familierne med mere end 250 km til bolig 2. Bente, Langeland, synes Langeland ligger centralt i Danmark i forhold til hendes behov, og Ole, der oftest tager landevejen over Fyn, synes ligefrem, at kørslen af rolige landeveje hører med til at skrue ned for tempoet, inden man når Langeland.

OM INVESTERING

OK AT BRUGE PENGE

Interviewpersonerne har for de flestes vedkommende brugt mange penge på renovering for at skabe en bolig 2 i god kvalitet, hvor de kan leve et rigt hverdags- og fritidsliv og føle sig hjemme. Som Ole udtrykker det, har han ingen problemer med at bruge mange penge på renovering. Området betyder meget for ham, og han føler sig "hjemme", når han når Svendborgsund og Langeland.

Lone og familien var meget bevidste om, hvor deres bolig 2 skulle ligge. De har søgt boligen i mange år med planer om at flytte fast til boligen. De ville gerne have købt et indflytningsklart hus: *"Men så ved du godt, når man først kommer ind - Argh... så kunne det godt lige være lidt anderledes, eller vi kunne også lige ... Inden vi købte huset, så ville jeg have sagt. Så mange penge kommer jeg ikke til at bruge på det, men jeg kan fortælle dig, vi er langt over - ikke fordi... vi var ikke sådan ude i, at det skulle være en billig bolig"*.

I Højer har begge pensionerede par haft øje for huse med kulturhistorisk værdi og de har sans for at kæle for detaljerne. Det betyder også, at der er omkostninger forbundet med renovering og vedligehold. Det var begge par bevidste om, da de købte husene.

"Inden vi købte huset,
så ville jeg have sagt.

Så mange penge kommer jeg
ikke til at bruge på det, men jeg
kan fortælle dig, vi er langt over

Lone, Langeland

OM AT FLYTTE FAST TIL BOLIG 2

FLYTTE TIL ELLER EJ?

4 ud af de 6 interviewede familier er enten afklarede med, at de vil flytte fast til boligen på et tidspunkt, eller at det er i deres tanker. Ole, Langeland, siger om at flytte til øen permanent, at det altid har været en plan B. Parret planlægger at bo fast på Langeland i sommermånederne: *"for at udnytte årstidernes gaver - frugthaven"*. På spørgsmålet, om det er et sted at blive gammel på Langeland, svarer Ole uden betænkeligheder, at det synes han ikke er noget at være bange for.

Parret Martin og Inge, Højer, er ikke helt enige, om de kunne ende med at flytte til bolig 2. Martin er helt sikker på, at han gerne vil. Inge har egentlig størst lokal tilknytning, men netop derfor er hun i tvivl: *"Jeg forestiller mig ikke at bo der hver dag. Vi har også stor tilknytning her (Red. omkring bolig 1)"*.

Lone, Langeland, og hendes mand har, som nævnt, allerede ved køb af bolig 2 taget stilling til, at den bliver deres fremtidige faste bolig. Mark i Højer, har gjort sig tanker om, at bolig 2 sagtens kunne benyttes som fast bolig ved fremtidig salg af deres bolig 1.

Hverken Bente, Langeland eller parret Helga og Jens, Højer, gør sig tanker om at flytte fast til bolig 2. For Bente har bolig 2 altid været et sommerfællesskab med familien og et fristed, men ikke et sted hun kunne tænke sig at bo fast. For Helga og Jens er der for stille om vinteren i Højer.

DEL 2

BOLIG 2 =
HJEM 2

En deltidsbolig er et sted, hvor man lever et dagligdagsliv, når man opholder sig der. Det er hjem nr. 2. Deltidsborgerne beretter i undersøgelsen om, at de netop ikke har valgt at bosætte sig i et sommerhusområde med en flygtig sommerhuslivsstil. Hvad enten de har valgt landhuset eller huset i landsbyen, ser de valget af deres deltidsbolig som mere end blot et fritidshus.

Deltidsborgerne kan ikke sidestilles med turister, der kommer 2-3 uger om året. Eller med den sommerhusgæst, der opholder sig mere isoleret i traditionelle sommerhusområder.

De har valgt deres hus med omhu - et sted eller et lokalområde, der har en betydning for dem. De investerer ofte mange penge i deres bolig 2, og de har huset i mange år. De opnår også at skabe tilknytning til det lokalområde, huset befinder sig i. Endelig kærer de sig om de lokale forhold og udviklingen i området.

Man følger sig ansvarlig for at have bosat sig i et lokalsamfund. Man har holdninger til, hvordan man kan bidrage, det man kan, når man bor på deltid. Man ser nuanceret på det at bidrage - som at købe lokalt, deltage i lokalsamfundets traditioner eller omhyggeligt renovere sin bolig og give et tilskud til områdets bygningskultur.

Paradoksalt nok deler deltidsborgerne også fastboendes bekymringer om, at der ikke må bosætte sig for mange deltidsborgere i et lokalsamfund.

Borgere på deltid ønsker i mere eller mindre grad at være en del af dagligdagslivet, lokale oplevelser og at bidrage i lokalsamfundet, når de opholder sig i bolig 2.

Rapportens del 2 beskriver deltidsborgernes

- Samspil med lokalsamfundet
- Brug af lokale tilbud
- Kontakt til lokale borgere

Først beskrives generelle resultater fra undersøgelsen. Dernæst præsenteres beretninger fra de seks deltidsfamilier, fra forrige kapitel.

Undersøgelsens resultater viser, at deltidsborgere bidrager med at skabe liv i lokalsamfundene. Det oplever fastboende borgere også. Samtidig viser undersøgelsen, at der er stor forskel på, hvordan deltidsborgerne og fastboende borgere oplever samspillet mellem dem. Der eksisterer et 'os' og 'dem' mellem deltidsborger og fastboende, der kan være en barriere for at få et større udbytte af, at deltidsborgerne fører ressourcer til lokalsamfundet.

Undersøgelsens data om deltidsborgernes samspil med lokalsamfundet, brug af lokale tilbud og kontakt med lokale er sammenfattet i de næste afsnit. For en mere detaljeret visning af data henvises til undersøgelsens datarapport.

Lokalt samspil eksisterer mellem borgerne og deltidsborgerne både i Langeland og Tønder Kommune, men der er forskel på borgernes og deltidsborgerenes oplevelse af samspillet.

Deltidsborgerne synes selv, at de er en del af lokalsamfundet. Om de bliver betragtet som sådan af borgere afhænger af, i hvor høj grad borgerne oplever, at de deltager i lokalsamfundet - om de er til stede i det sociale og frivillige liv.

Ca. 75% af borgerne oplever, at deltidsborgerne i nogen eller høj grad bidrager ved at give liv i lokalområdet - flest i Langeland Kommune.

Når borgerne skal vurdere, om deltidsborgerne bidrager med nye initiativer, oplever kun hver anden borger i Langeland Kommune, at deltidsborgerne i nogen eller høj grad bidrager med nye initiativer, og i Tønder Kommune oplever ca. 75% af borgerne, at deltidsborgerne ikke deltager med nye initiativer eller kun i mindre grad.

Borgerne fremfører ofte den pointe om deltidsborgerne, at de ikke betaler skat og derfor ikke fuldt ud kan nyde, som lokale borgere.

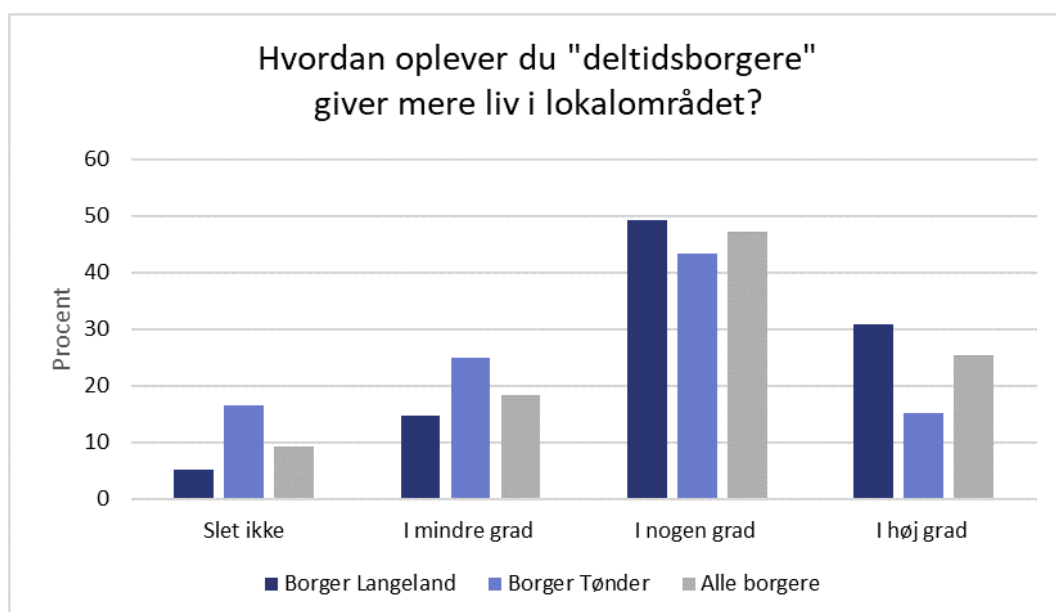
FORSKELLIG OPLEVELSE AF DELTAGELSE

Borgerne betragter deltidsborgerne mere som nydere end som bidragere, mens deltidsborgere gerne ser sig selv som ansvarlige medborgere, der bidrager med det de kan.

Mest oplever borgerne, at samspillet foregår i det nære. Der opstår relationer mellem naboer, eller deltidsborgerne deltager i lokale arrangementer som fællesspisning, julearrangementer o.lign. Derved medvirker de til at skabe liv.

Borgerne drømmer om, at deltidsborgerens engagement rækker ud over det nære, og at de f.eks. kunne deltage mere i det frivillige foreningsliv og lokalsamfundets udvikling.

Deltidsborgerne giver til gengæld udtryk for, at de ønsker at bidrage til det lokalsamfund, som de har valgt at bosætte sig i, og som de interesserer sig for. De synes også selv, de har et ansvar for at bakke op lokalt, og de synes de gør det ved at benytte sig af lokale tilbud. Det bekræfter undersøgelsen også, at de gør i større omfang, end borgerne i undersøgelsen kender til.

Mht. deltagelse i foreningsliv og frivillige aktiviteter er de fleste interviewede deltidsborgere enige med borgerne i, at deltidsliv er vanskeligt foreneligt med faste aftaler og engagement.

Deltidsborgerne bidrager med at skabe liv. Det ser borgerne, men deltidsborgerne bidrager med meget mere, som borgerne ikke ser eller tænker over

UKENDTE BIDRAG

Ser vi på, hvad deltidsborgerne bidrager med, og hvilke ressourcer de spiller ind med, tegner der sig et mere nuanceret billede af, hvad det vil sige at bidrage i lokalsamfundet som deltidsborger. Nogle deltidsborgere bidrager ved at renovere deres huse og værne om den lokale bygningsarv og på den måde give værdier tilbage til byen. Nogle bidrager ved at komme med børnefamilien, der fylder i gaderne i weekenderne. De fleste bidrager ved at benytte sig af lokale tilbud. Der bliver i undersøgelsen fremhævet eksempler på, at nogle deltidsborgere deltager aktivt i det frivillige foreningsliv.

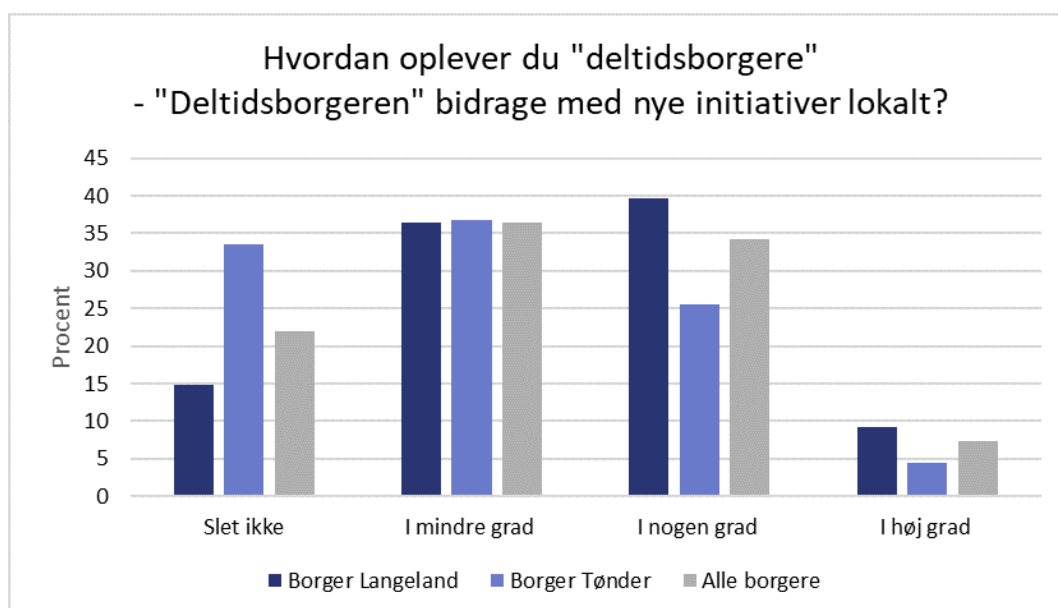
Mange af deltidsborgerne er ambassadører for deres sted. De trækker familie og venner til, og i en del tilfælde ender det med, at de følger efter og anskaffer sig en deltidsbolig eller endda fuldtidsbolig. Der fortælles om eksempler, hvor forældre til yngre familier eller seniorernes voksne børn og børnebørn er flyttet til.

Borgerne fra både Langeland og Højer fortæller, at de har mødt deltidsborgerne til borgermøder om byens udvikling, eller at de har oplevet, at deltidsborgerne medvirker ved at rejse penge til lokale projekter. *"Hvis de kan mærke, at de er velkomne, så kommer de også og bidrager med deres ting". Borger Langeland*

BIDRAGER ELLER NYDER?

Borgernes fortællinger om deltidsborgernes samspil med lokalsamfundet tager udgangspunkt i det de ser, og tanker omkring deltidsboliger og -borgere vækker både glæde og bekymring.

Som tidligere nævnt udtrykkes især glæde over, at tomme huse bliver købt og istandsat - oftest i en god kvalitet. Bekymringerne tilskrives angsten for livløse byer og frygten for, at der ikke flytter nye familier til - og at skole og service i byerne må lukke.

Godt halvdelen af borgerne mener, at deltidsborgerne køber husene som billige ferieboliger. Supplerende hertil kommenterer borgere, at deltidsborgerne kommer for at nyde godt af kommunens goder, eller de lejer husene ud.

Borgernes tanker, om at deltidsborgerne bør betale skat, fylder en del. Borgerne mener, at der mangler et skattegrundlag, når deltidsborgerne betaler deres fulde skat i en anden kommune.

*"De nyder så meget på Langeland. De skal også være med til at bidrage med skat".
Borger Langeland*

"Jeg synes nok det er mere positivt end negativt pga. husene ikke står og forfalder. Det må da være det vigtigste. Forfaldne huse tiltrækker slet ikke nogen form for borgere.... Jeg tror nok det skal komme, jeg tror ikke vi skal være bange for at det bliver en ferieby en dag". Borger Højer

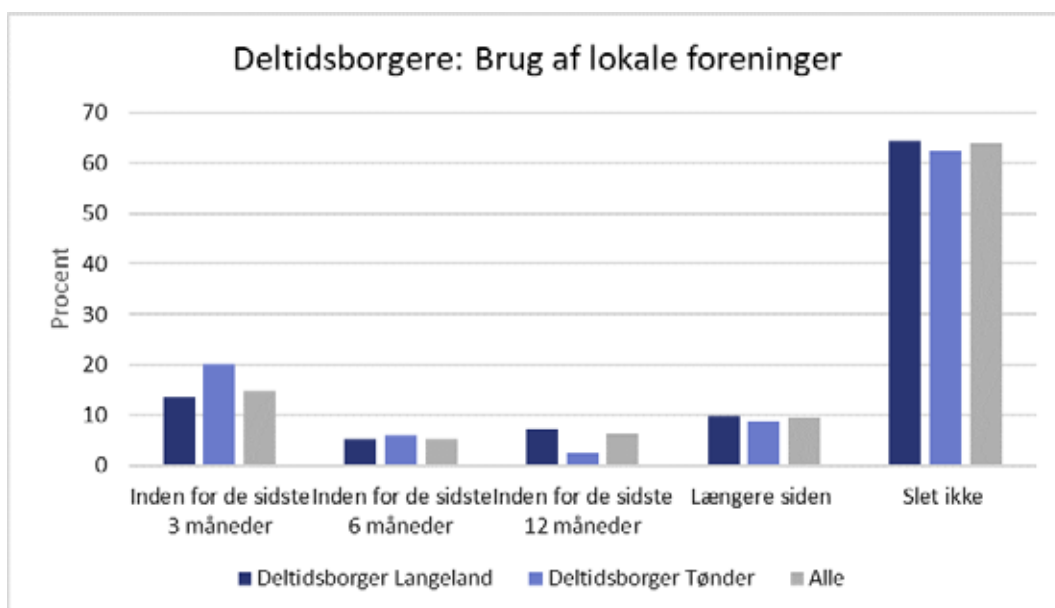
"Jeg synes nok det er mere positivt end negativt pga. husene ikke står og forfalder. Det må da være det vigtigste. Forfaldne huse tiltrækker slet ikke nogen form for borgere"

Borger Højer

AKTIV DELTAGELSE

De borgere, erhvervsliv og frivillige foreninger, der er i kontakt med den relativt lille andel af deltidsborgerne, der deltager i frivillige foreninger, fortæller, at de ser mennesker med et stort engagement og dyb interesse for deres omgivelser, ofte med nye idéer.

Medicinhaverne ved Tranekær er et sådant eksempel. Der er omkring 50 frivillige tilknyttet, og en del af dem er deltidsborgerne.

En borger fortæller, at i deres lokalsamfund gives plads til at deltidsborgerne netop opholder sig i afmålte tidsrum i deres huse: *"Nogle af dem, der har deltidshus nede ved os deltager også aktivt i nogle af de ting, der er... Men vi har så nogle ting, hvor de kan møde op uden alt for mange forpligtelser, hvis man så er god til at sige: Ej, det skal du da lige være med til! - så kan du måske få dem til at deltage."*

Flere af deltidsborgerne fra interviewene, som påtænker at flytte fast til deres bolig 2, fortæller, at de er aktive i fritids- og foreningsliv omkring bolig 1. De har også tanke på at overføre det frivillige engagement, når de flytter fast til.

"Vi har kontakt til nogen som er flyttet fast over. Konen er holdt op med at arbejde, manden pendlede i første omgang - stille og roligt deltager de i det lokale liv". Borger Langeland

En aktiv deltagelse i lokalsamfundet kan også være iværksættervirksomhed i forbindelse med deltidsboligen. Dette fænomen optræder ikke i udpræget grad i undersøgelsen i Langeland og Tønder Kommune, men der er deltidsborgere, som benytter deres bolig som pendlerbolig.

En handlende fra Langeland fortæller om, at børnene fra en deltidsfamilie har fået et par timers arbejde hos ham: *"Det kører fast hele året. I ferier bliver det bare meldt ind: Vi er i huset fra den dato til den dato, så kan du bare sætte mig på planen."*

INTERESSE FOR LOKAL UDVIKLING

Der er både i Langeland og Tønder Kommune udtrykt interesse blandt interviewpersonerne for den lokale udvikling. Deltidsborgerne er interesserede i, hvad der sker omkring dem og vil også gerne medvirke gennem dialog - om muligt.

Blandt borgerne i Langeland Kommune bliver der ikke talt nævneværdigt om deltidsborgernes deltagelse i lokaldemokrati. Man har mødt enkelte, som har deltaget i møder, men er usikker på om, deltidsborgerne bliver indbudt, eller om de har adgang til lokalavisen.

I Tønder Kommune har flere borgere, oplevet at deltidsborgerne deltager aktivt i møder.

Borgernes oplevelser svarer til deltidsborgerne egne oplevelser ift. hvordan deltidsborgerne holdes orienteret. Deltidsborgerne på Langeland ved ikke rigtig, hvor de skal holde sig orienteret, mens deltidsborgerne i Højer giver udtryk for, at de nemt kan orientere sig på den lokale hjemmeside. Dog holder man sig lidt tilbage med at ytre sig som deltidsborger i den lokale debat, for ikke at blande sig for meget som udefrakommende. Det gælder i begge kommuner.

FØLELSE AF ACCEPT

Tidligere undersøgelser (Ærø m.fl. 2005) har påpeget, at mange tilflyttere oplever det som svært at blive accepteret i lokalsamfundet - særligt den gruppe, der ikke har forudgående relationer til området.

Som beskrevet i det senere kapitel om lokal kontakt følger deltidsborgerne sig generelt velkommen både i Langeland og Tønder Kommune. De interviewede deltidsborgere fortæller om forskellige grader af tilpassethed. Når man ankommer med familiær tilknytning eller tidligere har boet i området, føler man sig næsten som ligeværdige borgere. Uden denne særlige tilknytning oplever deltidsborgerne, at man må optræde med en vis ydmyghed. Generelt giver de interviewede deltidsborgere udtryk for at blive accepteret i det omfang, de selv har lyst til at blande sig og deltage i lokalsamfundet.

PLACERING PÅ RANGSTIGEN

I gruppeinterviewene udtrykker borgerne fra såvel Højer som Langeland, at man er glade for at se deltidsborgerne engagere sig og give deres besyv med, når de ser med nye øjne på omgivelserne. Samtidig mener borgerne ligesom deltidsborgerne selv, at det nok er vigtigt at fare frem med lempe. Borgere har oplevet, at det ikke altid er lige populært at deltidsborgere blander sig lokalt.

”Der var alligevel nogen der blandede sig, men så fik de nogen på næsen, fordi de kun var her i weekenderne. Det syntes jeg ikke var så godt... De har da lov til at have en mening, uanset om man er her i weekenden eller...”

Borger Højer

Ser vi på borgernes opfattelse og accept af deltidsborgerne, så ser det ud til, at den fulde accept først opnås, når deltidsborgerne flytter fast til. Borgerne drømmer om og håber, at det sker.

Deltidsborgerne anerkender, at borgerne ser begrænsninger i samspillet med dem, fordi de ikke er borgere på fuld tid i lokalsamfundet.

”Dem jeg kender...
Jeg tror næsten
de er her hver weekend,
og de er så glade
for at være her,
at de vil til
at åbne en isbutik...
Så de flytter måske hertil...”

Borger Højer

ANSVAR PÅ BEGGE SIDER

De interviewede borgere på både Langeland og i Højer er enige om, at deltidsborgerne har et ansvar for at deltage i lokalsamfundet. Ligesom man mener, at borgerne selv har et ansvar for at åbne op for deltidsborgerne: *"Det er et gensidigt ansvar at tage godt imod hinanden".* Borger Højer

Deltidsborger fra Langeland:

"Jeg synes man skal bidrage. Man kan ikke bare komme udefra og bare tro, at nu skal de sørge for hele den her by fungerer, og der er alt, hvad vi skal bruge, og så kommer vi så som turister, som bare skal serviceres - NEJ".

Borger Langeland:

"Som borger må man række ud og huske at ringe på, når der sker noget eller dele noget ud... Hvis man bliver ringet på hos (red. hos deltidsborgeren), det kan godt være man ikke deltager, men så føler man tilknytning - det er sådan første skridt".

Det er en udbredt opfattelse blandt borgerne, at deltidsborgerne kommer for at slappe af, men hvis de vil bakke op om lokalsamfundet, vil de bliver set mere positivt på.

Borgerne beskriver på forskellig vis, hvad de forstår ved opbakning fx:

- Støtte det lokale handelsliv ved ikke at tage sine varer med hjemmefra,
- Holde sig informeret og være op-søgende. *"Hvis man ikke får næsen uden for døren, sker der jo ikke noget"* Borger i Højer
- Ikke opføre sig anonymt *"Hvis ikke de deltager aktivt, bliver de bare dem, som bor nede i det der hus".* Borger Langeland
- Man kommer som børnefamilie *"Det giver liv, selvom det er en deltidsbolig. Så ser man små rollinger, der drøner rundt i lokalsamfundet, og det er rigtig godt for et lokalt samfund, at der er et bredt spektrum af personer i alle aldre".* Borger Langeland
- Støtte med ressourcer *"Dem der kommer fra de store byer, har måske nogle ressourcer, som vi ikke kan se".* Borger Højer

”Det gælder ikke bare om
at leve livet. Det gælder om at
deltage aktivt i livet...
og når man gør det,
får man også noget retur.
I en storby er man anonym.
I små samfund kender
vi hinanden”

Borger Langeland om
at deltage i lokalsamfundet og ikke være anonym

Deltidsborgerne medvirker til at skabe omsætning lokalt, da de i høj grad bruger lokale håndværkere samt handler og shopper lokalt.

Undersøgelsen viser, at borgerne også har en klar opfattelse af, at deltidsborgerne bruger lokale håndværkere og handler lokalt. Dog har de indtryk af, at det sker i et mindre omfang, end hvad der rent faktisk er tilfældet.

Til gengæld mener specielt borgerne i Langeland Kommune, at deltidsborgerne bruger lokale kulturtilbud langt mere end de rent faktisk gør.

"Prøv at hør... De kommer ikke på Langeland for at bruge foreningsliv, shopping eller gårdbutikker, det giver sig selv. Restauranter, caféer, det har de jo også i det miljø de kommer fra, så det er en naturlig del, at det skal være der. Dagligvarer, kulturtilbud, ja det bruger man også, men hvis de er her skal de jo selvfølgelig bruge dagligvarer".
Borger Langeland

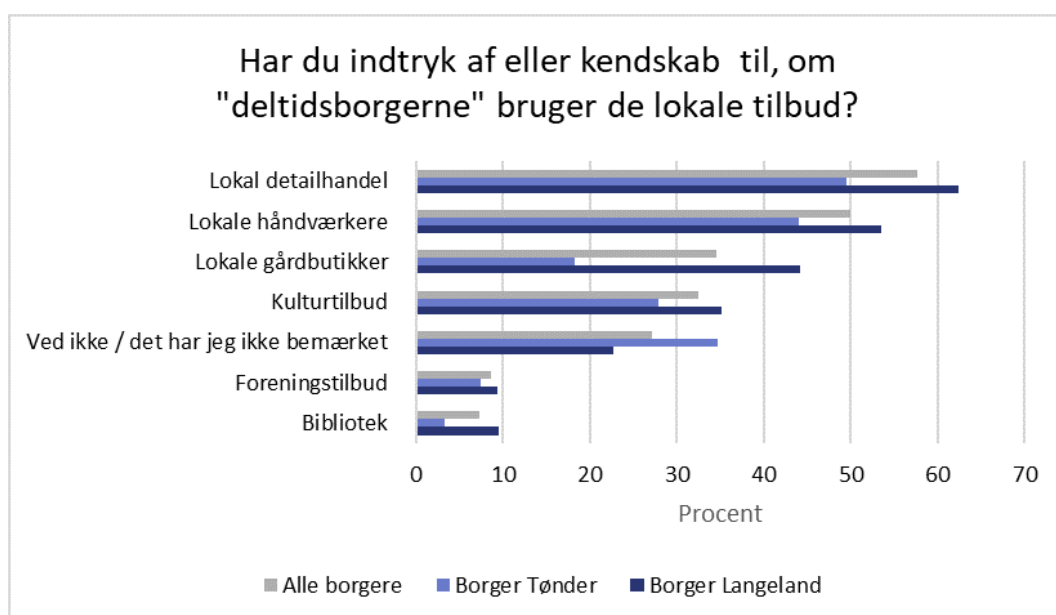
Interview med handlende, håndværkere og restauratører viser, at der blandt dem er større føling med deltidsborgernes faktiske anvendelse af lokale tilbud end blandt borgerne generelt.

BUD EFTER LOKALE HÅNDVÆRKERE

Håndværkerfirmaer udtrykker stor begejstring for den aktivitet, som de mærker hos deltidsborgerne for at renovere deres huse. Ud over renoveringsopgaver, bliver de også hyret til drift af husene: *"De er fantastiske til at støtte lokale... De ringer til os, når det kniber og bruger os til dagligt forfaldende... Vi har rigtig mange gode sommerhuskunder, som jeg kalder dem".*
Håndværker Langeland

Som tidligere nævnt bruger ca. 1/3 af deltidsborgerne i både Langeland og Tønder Kommune mere end 200.000 kr. på lokale håndværkere siden anskaffelse af deltidsboligen.

På trods af at stort set alle interviewpersoner gerne taler om, at deltidsborgere sætter deres huse i stand, så mener de ikke, at brug af lokale håndværkere ligger højt på listen over, hvad deltidsborgere gør brug af lokalt. I Højer mener interviewede borgere, fx at deltidsborgerne shopper mere end de benytter håndværkere.

Nogle borgere er blevet opmærksomme på - og en ejendomsmægler bekræfter - at Marskinitiativet og Byfond Højers muligheder for at støtte renoveringen, har betydning for deltidsborgerens køb og aktivitet: *"Der er en, der har købt hus hernede og han får det fuldstændigt gennemrenoveret og han har søgt byfonden ... Det bliver flot"* Borger Højer.

Interviewede borgere på Langeland har ikke forventninger om at deltidsborgerne bruger særlig mange penge på renovering, men har en oplevelse af, at deltidsborgerne går og hygges sig med deres istandsættelser hen over weekenderne og i ferier.

KØBER DAGLIGVARER OG SHOPPER LOKALT

Dagligvaretilbud havde ikke den store betydning i forhold til anskaffelse af bolig 2, men undersøgelsen svarer 90% af deltidsborgerne, at de inden for de sidste 3 måneder har handlet i en lokal dagligvarebutik, og godt 60% har shoppet lokalt i begge kommuner.

Mens borgerne i Højer er af den overbevisning, at deltidsborgerne bruger tid på shopping, er de på Langeland ikke helt så overbeviste, selvom de forventer, at deltidsborgerne nok synes, at Rudkøbing er en hyggelig by.

Deltidsborgerne svarer i interviewene, at de lægger stor vægt på at bruge lokale dagligvarer og støtte lokalt - og i begge kommuner synes de, at der er gode bud på shoppingmuligheder og specialbutikker i både Rudkøbing og Tønder.

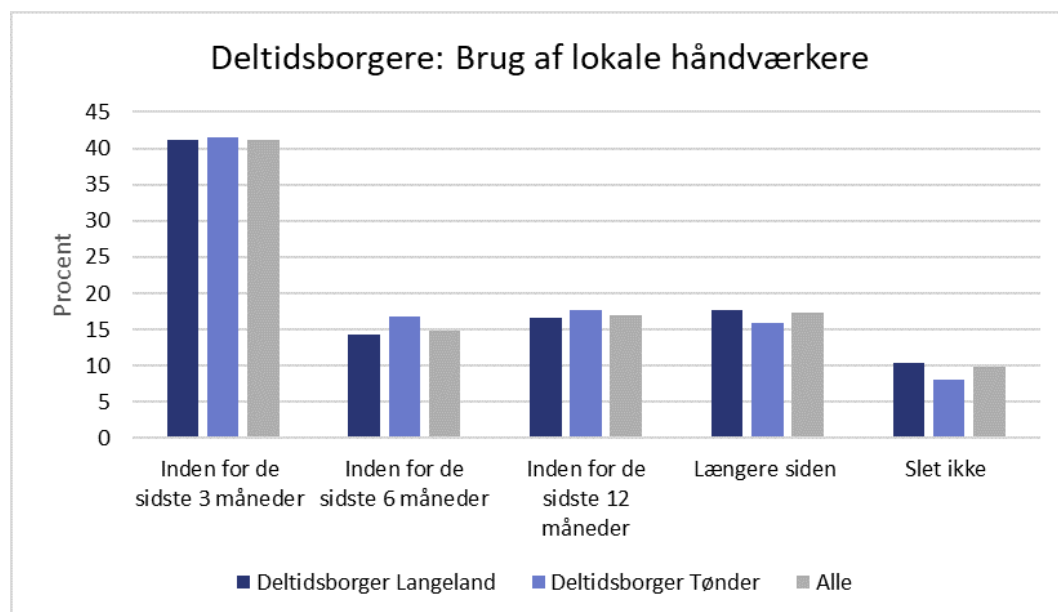
I mindre omfang bruger deltidsborgerne lokale gårdbutikker. Ca. en tredjedel har brugt en lokal gårdbutik indenfor de sidste 3 mdr.

BENYTTET IKKE KULTURTILBUD

Kulturtilbud havde nogen betydning for anskaffelsen af bolig 2, men reelt benyttes de lokale kulturtilbud kun i begrænset omfang, Ca. 1/3 af de adspurgte deltidsborgerne svarer, at det er 12 mdr. eller længere siden, de har brugt lokale kulturtilbud, og ca. 1/3 svarer at de slet ikke bruger lokale kulturtilbud (se tabellen s. 62).

Lokale kulturtilbud anvendes oftere af deltidsborgerne i Tønder Kommune, hvor godt 1/3 har anvendt lokale kulturtilbud indenfor de sidste 3 mdr.

Borgerne undrer sig begge steder over, at deltidsborgerne ikke udtrykker den store interesse for kulturtilbud som musik, klassiske koncerter og festival. Især på Langeland tror de fleste, at kulturen tiltrækker deltidsborgerne, men også i Højer undrer borgere sig også over, at deltidsborgerne ikke taler mere om Tønderfestivalen.

RINGE TID TIL FRIVILLIGE AKTIVITETER

Lokale sportsfaciliteter, biblioteker og foreningstilbud anvendes kun i meget begrænset omfang. Ca. 75% af deltidsborgerne svarer, at de slet ikke bruger disse tre tilbud.

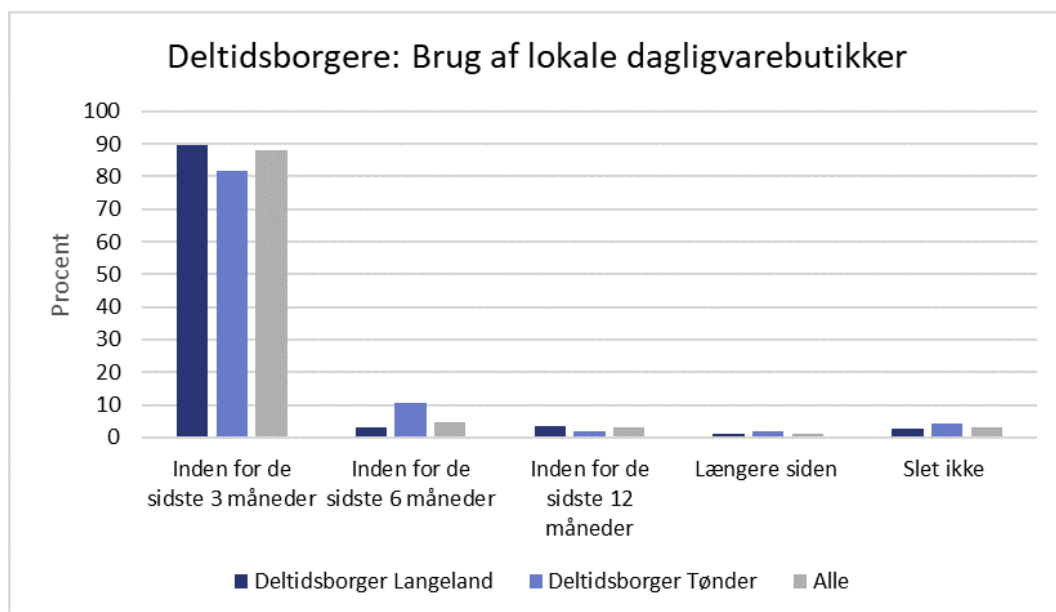
Borgere fra både Langeland og Højer mener, at sport- og fritidstilbud er vanskelige at tilbyde pga. kontingentordninger. Men fx er Bowling i Nordlangelandshallen populær – også for deltidsborgerne, fordi de kan tage hele familien med op og spille og spise. Hvis det var mere fleksibelt at gå i fitness, mener borgerne, det kunne tiltrække flere.

Deltidsborgerne selv og borgerne fra Langeland og Højer er ganske enige om, at frivillige aktiviteter og foreningsliv ikke er helt foreneligt med en dagligdag på deltid. Der er dog eksempler på, at deltidsborgerne bliver aktive i frivillige aktiviteter. Mange af dem bakker desuden op, når der bliver arrangeret aktiviteter fx fællesspisninger, julefrokost, frikadellefest mv. Loppemarkeder er i særlig høj kurs på Langeland.

Borgere fra Højer mener, at deltidsborgerne er lidt mere tilbageholdende end de i virkeligheden er med at deltage i arrangementer. Fx har kun 21% af borgerne mødt deltidsborgerne ved kulturarrangementer, mens 36% af deltidsborgerne har deltaget i kulturarrangementer inden for de sidste 3 måneder, og i alt 57% har deltaget inden for det sidste år.

"Jeg har ikke fornemmelsen af at de blander sig som sådan, hverken i idrætsliv eller kulturliv, det synes jeg ikke de gør. Det kunne man måske godt savne lidt". Borger Højer

Samstemmende mener borgerne i både Langeland og Højer, at de deltidsborgerne, der flytter fast til, er interesserede i de lokalsamfund, de flytter til. De oplever desuden, at foreningslivet får mere betydning, når deltidsborgerne kommer til at bo fast.

RESTAURANTBESØG ER POPULÆRE

Deltidsborgerne går ofte på restaurant og cafeer, ca. halvdelen har indenfor de sidste 3 mdr. besøgt en restaurant- forholdsvist flere i Tønder end i Langeland Kommune. Restauranter og caféer ser ikke ud til at have betydning for anskaffelse af bolig 2, men bliver hyppigt brugt, når først de er flyttet til: "Jeg har lige snakket med en af dem her sidste uge, og de er her nede primært i weekenderne og de vil gerne kunne gå ud og spise en af aftenerne i weekenderne, De vil gerne komme lidt på café om sommeren" Borger Højer.

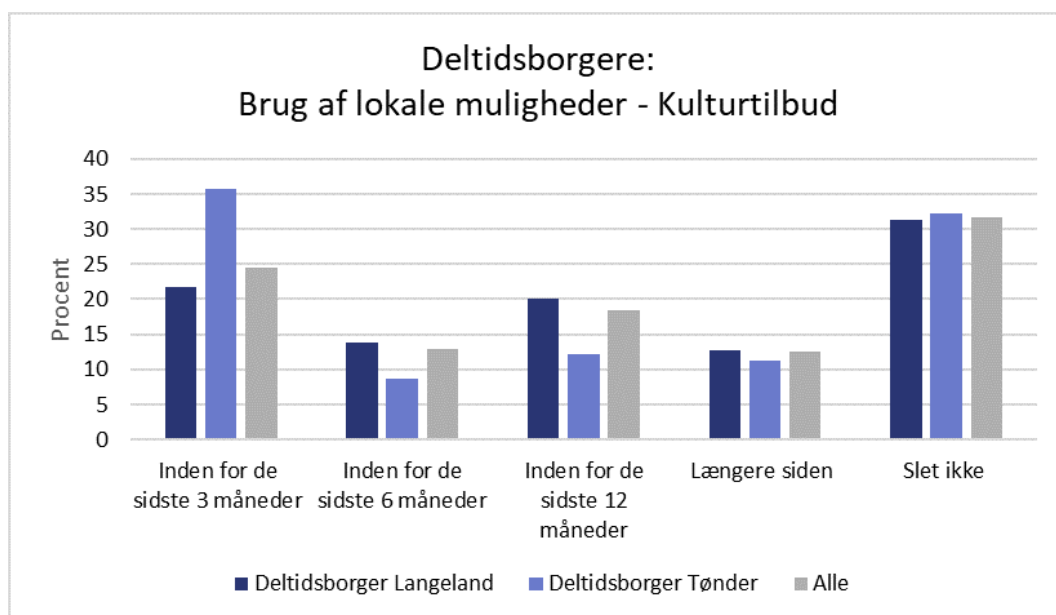
Restauratørerne bekræfter, at de ser meget til deltidsborgerne og fortæller, at de også gerne køber take-away.

NATUREN ER NR. 1

Deltidsborgere bruger i meget høj grad den lokale natur, næsten 90 % har brugt den lokale natur indenfor de sidste 3 mdr.

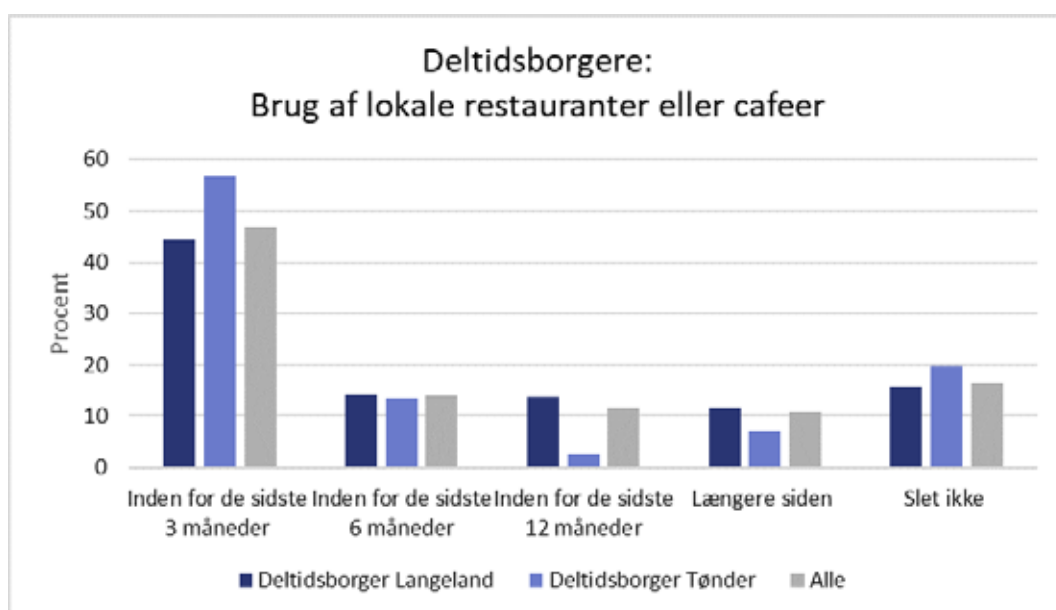
I Højer er de interviewede borgere enige om, at Marsken og egnens særlige historie tiltrækker deltidsborgere: "De er meget interesserede. De har så også alle bøger med historien... Så kommer de og stiller spørgsmål og så skal man lige tjekke". Borger Højer

Borgere fra Langeland er også overbeviste om, at deres mangfoldige natur tiltrækker deltidsborgerne, men at den er så betydningsfuld, som undersøgelsen peger på, undrer dem.

”Så ringer de hjemmefra:
Jeg er der nede om to timer.
Kan jeg lige komme og hente
to gange mad,
eller 10 gange mad
til at tage med hjem
(red. til bolig 2).
Vi kan jo godt lide,
når de bruger os”

Restauratør, Langeland

Deltidsborgerne oplever en tæt kontakt til både naboer og andre i lokalsamfundet. De føler sig velkomne og føler også, at lokale borgere gerne vil i kontakt med dem.

Omvendt opsøger borgerne ikke i nær så høj grad kontakt eller har opnået tætte relationer. Det er næsten halvdelen af borgerne i Tønder Kommune og ca. 35% i Langeland kommune, der slet ikke opsøger kontakt med deltidsborgere.

DELTIDSBORGERNE OPLEVER HYPPIG OG TÆT KONTAKT

Hyppegheden i deltidsborgeernes kontakt med naboen er identisk i Langeland og Tønder Kommune. Ca 88 % har haft kontakt med deres naboer indenfor de sidste 3 måneder. 3/4 af deltidsborgerne oplever, at de har opnået tætte relationer til lokale i området i nogen eller høj grad.

Tilsyneladende er der mere kontakt mellem borgerne og deltidsborgerne i Langeland Kommune, hvor deltidsboli-

ger også er mere udbredte end i Tønder Kommune. I interviewene i Højer giver borgerne også udtryk for, at de ikke lægger så meget mærke til deltidsboliger eller deltidsborgerne.

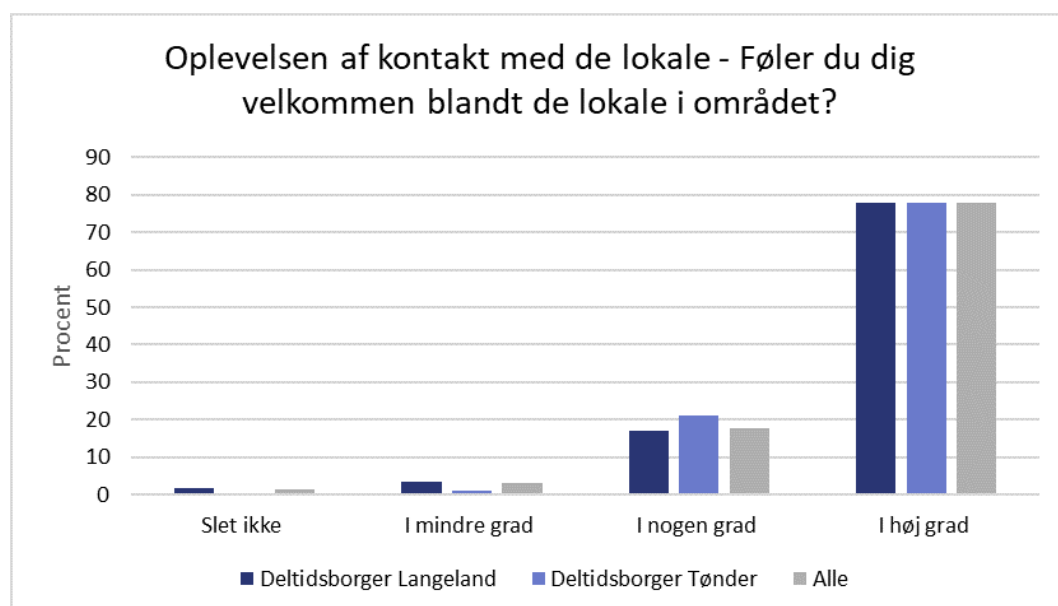
Efterhånden som interviewpersonerne i Højer får talt sig varme, viser det sig, at de alligevel lægger mærke til, at deltidsborgerne går og renoverer deres huse.

KONTAKT OVER HÆKKEN

I begge kommuner giver borgerne eksempler på, hvordan de stille og roligt kommer i kontakt med deltidsborgerne over hækken og ender med at se efter deres huse:

"Nu har vi nogle naboer, der bor lige ind til vores have. Der går vi da og snakker over hækken, så finder man hurtigt ud af, dem kan man godt få kaffe med, og så kommer man sådan ind på dem - og så kommer de med til fødselsdage, eller hvad det nu er". Borger Højer

"Så klipper jeg hækken, og så får jeg også selv en bedre udsigt til vandet, så klipper jeg også græsplænen en gang imellem, så står der en flaske rødvin foran min dør som tak... Nogen gange kommer jeg der ned og så siger de: Kom lige ind og få en kop kaffe". Borger Langeland

ÆLDRE MED MEST TID TIL KONTAKT

På Langeland udtrykker nogle af borgerne positiv glæde over de ældre deltidsborgere, som har mulighed for at opholde sig i deres boliger over længere perioder. Efter deres udsagn er de ældre deltidsborgere mere tilbøjelige til at engagere sig: *"De ældre har tid til at kommunikere og være sociale væsner". Borger Langeland*

FLYGTIG KONTAKT I GADEBILLEDET

Generelt møder og ser borgerne deltidsborgerne i dagligdagen i lokalsamfundet eller i butikkerne. De beskriver kontakten som flygtig kontakt: *"Man stopper op, når man lufter hund, så kan de snuse til hinanden, og vi snuser til hinanden – udveksler et par bemærkninger". Borger Langeland*

KONTAKT MED ERHVERV OG HANDLENDE

Handlede, håndværkere og restauratører lægger mærke til deltidsborgerne. De møder dem og snakker med dem og mener også selv, at de har en hel anden kontakt med deltidsborgerne end borgerne generelt. Flere håndværkere har lært deltidsborgere at kende, fordi de har aftaler om at se til deres huse - især i vinterperioderne.

KONTAKT VIA LOKALE AKTIVITETER

Selvom undersøgelsen generelt viser, at deltidsborgerne ikke deltager udbredt i frivillige aktiviteter og foreningsliv i lokalsamfundene, har flere af de interviewede frivillige kontakt til deltidsborgerne via frivillige aktiviteter – her møder de en type deltidsborgere, der udtrykker et stort engagement lokalt: *"Og lur mig om vi ikke får nogen af dem til at flytte herover." Frivillig Langeland*

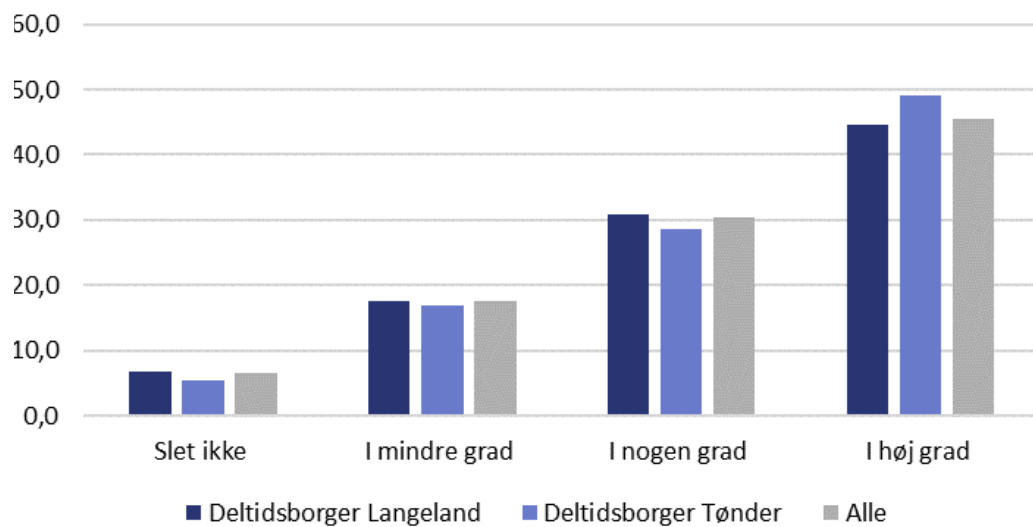
OK, AT NOGEN BARE ØNSKER FRED OG RO

Begge steder fortæller borgerne om blandede oplevelser med kontakt. Nogle oplever tæt kontakt, andre at deltidsborgerne hellere vil have fred og ro. Det er der god forståelse for, da borgerne mener, at det er deltidsbørgernes hovedformål med at have bolig 2. *"De kommer for at få fred og ro". Borger Højer*

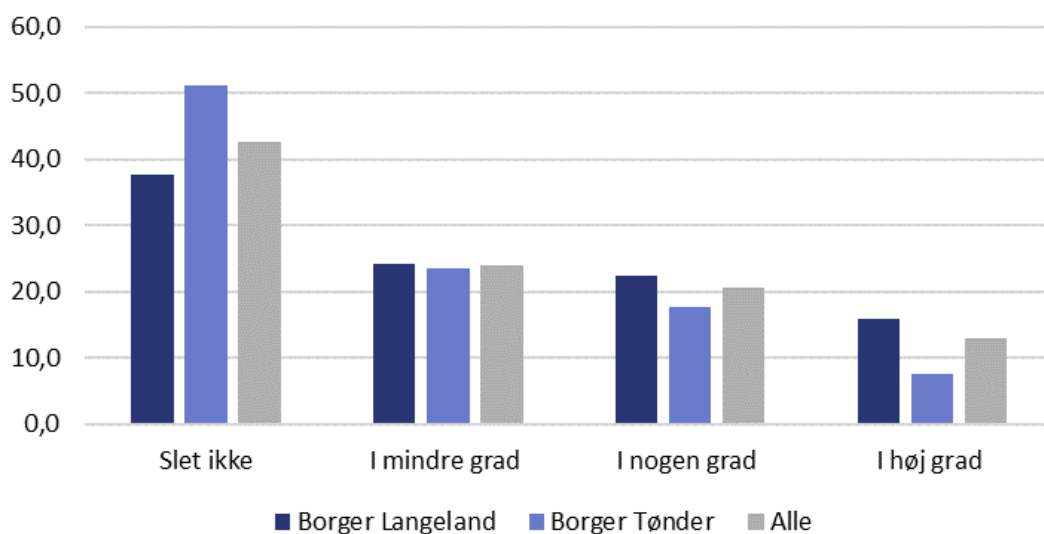
Undersøgelsen viser generelt, at flest oplever, at deltidsborgerne gerne vil have kontakt, hvilket også er den generelle fortælling blandt de interviewede borgere.

Deltidsborgerne oplever i højere grad tættere relationer til borgerne end omvendt.

Deltidsborgere: Oplevelsen af tætte relationer til nogen i området?

Borgere: Oplevelse af tætte relationer til deltidsborgere?

DELTIDSBORGERNES FORTÆLLING DEL 2

Om samspil med lokalsamfund

Om brug af lokale tilbud

Om lokal kontakt

Beretninger om samspil med lokalsamfundet

Interviewpersonerne fortæller, hvordan de oplever mødet og samspillet med lokalbefolkningen. Oplevelsen afhænger dels af, i hvor høj grad de har tilknytning til stedet, dels af i hvor høj grad de er opsøgende overfor kontakten. Fælles for dem er, at de oplever en vis skuffelse fra lokalbefolkningens side, når de fortæller, at de er deltidsborgere. De oplever at blive betragtet som én udefra, som københavnere, som nyder. Fx bliver de spurgt om: ”Du er ikke én af de faste vel?”

GIV TID *Langeland*

Lone, Bente og Ole, der alle er kommet på Langeland fra barns ben i sommerferier, føler de kender øen godt. Særligt Ole føler sig hjemme på Langeland. Han dyrker kontakten til lokale og tænker aldrig selv over, om de ser på ham som heltids- eller deltidsborger.

Lone oplevede en vis reservation i starten, men har stille og roligt bevæget sig ind på lokalsamfundet. Hun finder ikke, at tilbageholdenhed overfor hende er anderledes, end hvis hun var kommet fra en

anden del af Langeland. Bente, der har et godt sammenhold med sin egen familie på øen, bor med lidt afstand til naboer og oplever generelt langelænderne som distancerede overfor deltidsborgerne.

Lone fortæller om reaktionerne, da familien hurtigt gik i gang med at omlægge haven omkring det nyerhvervede hus. Der måtte containere til, og der kom store lastbiler. Da hørte hun om sig selv som: ”De der københavnere ødelægger fandeme også det hele”. I starten var der heller ikke nogen, der hilste: ”De skal lige se os an”. Lone, der ikke er københavnere, fortæller, at hendes familie er kommet til Langeland uden fordomme og med en indstilling til, at man kan tale med alle - og det synes hun også, at hun får bekræftet, at man kan, når man selv er åben for det.

Ole, der efterhånden har haft sin bolig 2 i mange år, taler også om at give tid: ”Hvis du opnår deres respekt ved at opføre dig ordentligt og tale pænt og være lidt humoristisk, og selvfølgelig er der nogle man klikker mere med end andre, så kommer det stille og roligt... Man kan ikke forvente man kører over broen, og så står der 10 mennesker og siger: Velkommen og kom ind og få kaffe”.

”Man kan ikke forvente, man kører over broen og så står der 10 mennesker og siger: Velkommen og kom ind og få kaffe”

Ole, Langeland om mødet med lokale

DET ER BEDST MAN TALER

"Æ' SPROCH" *Højer*

Helga og Jens dyrker lokale rødder, familie og naboer, og Martin og Inge har efter mange år søgt tilbage til Tønderegnet og opdyrker nye lokale kontakter. De to par har oplevet en meget smidig optagelse som deltidsborgere med nysgerrighed fra omgivelserne og snak over hækken.

Mark er ikke fra egnen. Deltidsboligen er relativt nyhvervet, men Mark har dyrket fritidsinteresser i området i nogle år. Selvom han føler en vis tilknytning, synes han det tager sin tid at komme ind på menneskene. Han oplever nysgerrigheden på en anden måde, hvor der ikke bliver spurgt, men kigget på én som: *"hvad har de fremmede gang i"*.

Som blandingspar har Helga og Jens oplevet mødet med Højersamfundet meget forskelligt. Helga føler hun hører til og har hurtigt optaget kontakt til sine tidligere 'rødder'. Hun elsker at tale dialekt med de lokale. Jens har det taget mange år at vænne sig til Sønderjylland og sønderjyderne. Han havde udover sprogbarrieren svært ved at forstå kulturen, og at dansk og tysksindethed stadig har en stor betydning og prægning i området.

Begge par med rødder i på Tønderegnet fortæller om, hvordan man hurtigt fik behov for håndværkere, og hvor vigtigt det var at tale sønderjysk med de lokale håndværkere. Jens og Helga havde i starten en arbejdsdeling, hvor Jens fortalte Helga, hvad hun skulle drøfte med håndværkerne. I dag tager han selv dialogen.

"VI ER IKKE SOMMERHUS-GÆSTER"

Interviewpersonerne synes både på Langeland og i Højer, at de er en del af de samfund, hvor de har valgt at købe bolig 2. De føler, at de hører hjemme, og de føler medansvar, for at lokalsamfundet omkring dem udvikler sig i en positiv retning. De synes, det er vigtigt at støtte udviklingen, og har stor respekt for det frivillige engagement. De ønsker også selv at deltage, med det de kan, som deltidsborgere.

De har netop valgt at bo i et lokalsamfund, hvor de finder dagligdagsliv frem for et sommerhusområde. Flere af dem udtrykker utilfredshed med begrebet 'deltidsborger' og mener, det fastholder dem i rollen som 'fremmede' eller 'sommerhusgæster'.

Helga fra Højer fortæller: *"Så kommer vi tilbage til, hvorfor vi ikke købte sommerhus, og det er nok fordi, vi egentligt ikke er rigtigt helt vilde med den livsstil. Der er dem og os. Vi vil gerne have noget der er integreret, noget der hedder vi eller os... Vi vil gerne have et ansvar. Jeg føler også et ansvar for egentligt at bruge det her område, de tilbud og være en del på samme måde. For ellers kunne vi lige så godt have købt noget på Rømø"*.

SAMSPIL ER IKKE LIGE NEMT

Interviewpersonerne oplever hierarkiet i samspillet med lokale. Samspillet opleves forskelligt, om man har lokale rødder eller kommer ude fra. Parrene i Højer eller Ole på Langeland, med familiær tilknytning, oplever ingen barrierer i forhold til at træde ind i lokalsamfundene. De føler de hører til.

De øvrige interviewpersoner har skullet føle sig ind i lokalsamfundene. Lone på Langeland, synes det har været nemt, fordi lokalsamfundet omkring hende hele tiden inviterer hende ind og spørger, om der ikke er noget hun har lyst til at deltage i. Modsat synes Bente, til trods for at hun er kommet på øen, lige så længe

hun kan huske, hun bliver betragtet som én udefra, når hun giver sin mening til kende om lokale forhold.

Mark i Højer interesserer sig særligt for byens udvikling. Han synes byen har så mange potentialer og steder, der kunne indbyde til, at mennesker mødes og er aktive. Som relativt ny og udefrakommende synes han dog ikke, han møder interesse for sine synspunkter: *"det kan være lidt op ad bakke"*.

DU MÅ VISE, AT DU KAN

LIDE AT VÆRE HER *Langeland*

Interviewpersonerne på Langeland bidrager på forskellige måder til fællesskabet.

Lone interesserer sig meget for, hvad der foregår i hendes omgivelser. Hun kender til flere af de lokale frivillige og hun ved, hun kommer til at bidrage, når først familien flytter til. Indtil videre bakker hun og familien op ved at deltage i arrangementer.

Lone oplever direkte opsøgende kontakt. En dag hun sad på restaurant, fik en handlende i butikken ved siden af øje på hende og kom ind i restauranten: *"og ja, så gik der ikke lang tid før hun satte sig over, og så blev vi venner på Facebook... De er super gode, dem der brænder for det (red. frivillige), og de har gode tiltag til at tage imod nye, der kommer"*.

Lone synes, de lokale trækker på nyttilkomne på en god måde, når der fx er julefrokost: *"Skal I ikke med? Jo selvfølgelig skal vi det. Så sørger vi for at plante os ved et bord med nogle lokale, som er lidt engagerede hist og pist... Vi bliver spurgt om, hvad vi kunne tænke os at hjælpe med"*. Foreløbig er Lone optaget af sit lokale engagement omkring sin bolig 1, men hun glæder sig til, at familien flytter fast til og kan medvirke.

Bente er ikke engageret i sit lokalområde, men hun har stor interesse for øens udvikling som helhed og føler et stort ansvar for at købe lokalt og benytte øens mange tilbud.

Bente mener, at man har forpligtigelse til at opføre sig ordentligt som deltidsborger: *"Det indebærer ikke nødvendigvis deltagelse i frivilligt arbejde, fordi det kan være svært at få til at hænge sammen, men det handler om at have kontakt med mennesker - deltage i en form for fællesskab og medvirke til at værne om og passe på lokalsamfundet. Det handler om at finde en måde at bidrage, når man ikke er der hele tiden"*.

Bente kunne fx ikke drømme om at købe ind andre steder end på Langeland, når hun er der. Hun dyrker også kun lokale loppemarkeder, og hun er gerne ambassadør for øen, når hun viser sine gæster rundt og viser dem, hvad der foregår på øen. Desuden har hun skabt sig et netværk på øen med en snes personer. De laver aktiviteter sammen: *"Så lærer man nogen på den lokale bane at kende... og det har jeg gjort i nogle år"*.

Ole har måske i virkeligheden sit primære hjem på Langeland, selvom det ikke er dér, han betaler skat. Når han er i sin bolig 2, føler han, han hører til. Han kender alt og alle omkring sig, køber lokalt og knytter lokale bånd. Foreningsliv og frivillige aktiviteter er dog ikke noget, han dyrker.

Til gengæld har Ole bidraget med at renovere sin ejendom til langt over dens værdi. Han oplever også, at øboerne sætter pris på hans indsats. Han har talt med ejendomsmæglere og handlende, der roser deltidsborgerne for at komme til øen og gøre noget ved ejendommene: *"De synes det er fedt, der er nogen der gider komme og passe på tingene"*. Ole nyder sit sted og mener, at han og familien viser det ved at leve fuldt ud og være til stede lokalt: *"Hvis du kan lide at være der, så må du også vise, du kan lide at være der og være en del af det"*.

VI KÆRER OS OM

UDVIKLINGEN *Højer*

Parrene Helga og Jens, Martin og Inge er i kraft af deres tilknytning til Tønderegnet også tæt forbundet med det lokalsamfund, de er flyttet til. De kærer sig om lokalsamfundet og følger aktivt med i, hvad der foregår af stort og småt fra Marskprojekt og byudvikling til koncerter, historiske foredrag, militærorkester til kunststillinger, men ligesom andre deltidsborgere, har de meget vanskelig ved at deltage fast i foreningsliv eller frivillige aktiviteter.

Marks interesse for Højer er ikke historisk forbundet, Han interesserer sig mere for byens fremtid og muligheder for at skabe mere liv i byen. Der skal være flere aktivitetsmuligheder for børn efter hans mening: *"Der kommer nogle børnebørn snart. Det kunne være sjovt at tage dem med ud til noget"* Mark deltager derfor gerne i borgerhøringer om projekter, men arbejdsliv og en tidskrævende fritidsinteresse optager hans tid, og derfor er han ikke interesseret i foreningsliv eller frivilligt arbejde.

Helga og Jens lever i Højer, når de er der: *"Vi lever begge steder. Det har vi altid gjort. Det gjorde vi også, mens vi gik på arbejde"*. Parret kærer sig om lokalsamfundet, de følger med i de lokale debatter og bliver ærgerlige, når der centraliseres for meget, og det får konsekvenser for fx den kollektive trafikbetjening, og borgernes mulighed for at komme til undersøgelser i nærheden af, hvor de bor. De glæder sig til gengæld over borgerinvolveringen omkring forskellige udviklingsprojekter i byen. Helga og Jens følger med i det de kan, sommer og vinter.

Martin og Inge er sikre på, at de kommer til at opholde sig meget i byen. Især Martin har brug for at slå rod. Han synes at han allerede føler sig knyttet til menneskene i Højer, og han har meldt sig ind i to foreninger.

"Det handler om at finde en måde at bidrage, når man ikke er der hele tiden"

Bente, Langeland om lokalt bidrag

OM AT TAGE ANSVAR

DET BETYDER NOGET AT MAN TAGER ANSVAR

Om man har ansvar for at deltage i lokalsamfundet, har deltidsborgerne, der er født på egnen stærke meninger om.

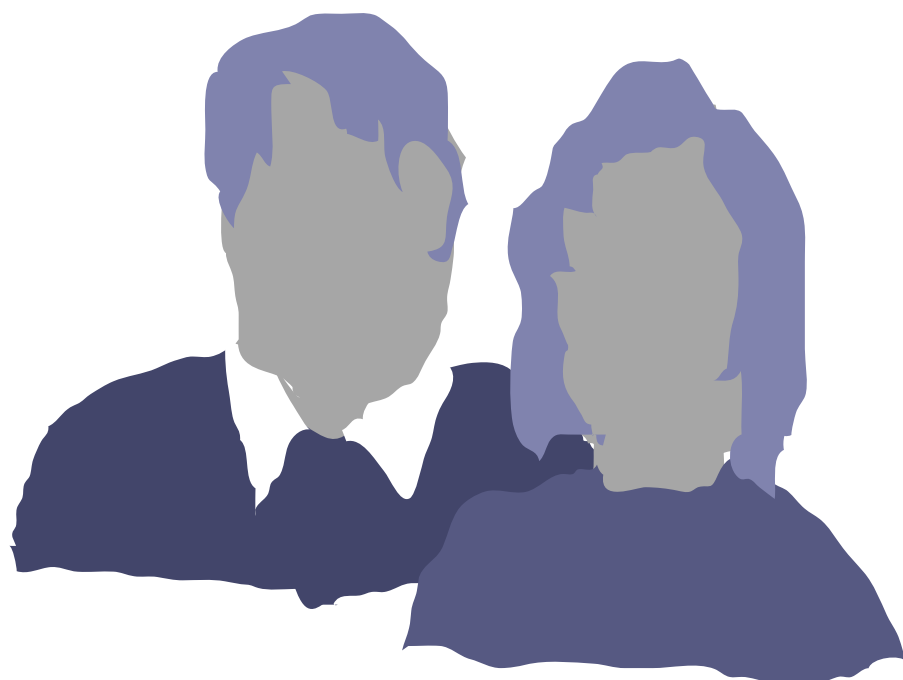
Helga fra Højer: "Jeg synes ikke bare man kan isolere sig... Jeg vil gerne deltage i det man kan. Det er også derfor, vi tager de tilbud, der er der. Alt det kulturelle og naturen... Vi går også ud og kigger på fugle med de lokale". Jens tilføjer, at parret primært opholder sig i Højer for deres egen skyld, men ligesom Ole fra Lange-land, mener Jens også, at man er nødt til at være en del af lokalsamfundet: "Vi vil gerne opleve så meget som overhovedet muligt... Men for at få så meget glæde af det, så må man også være en del af det man er i, for ellers så hænger det ikke sammen for mig. Vi er nødt til at kende nogen og være sammen med nogen og få snakket med nogen, det kan jeg godt li'".

"Vi er nødt til at kende nogen
og være sammen med nogen
og få snakket med nogen.
Det kan jeg godt li' "

Jens Højer

Martin og Inge er meget optagede af, at de netop ikke bor i en feriebolig, men i hjem nr. 2. Martin taler filosofisk om, at det at have ansvar betyder, at man har tilknytning: "Du kan kun være i to situationer som menneske... enten deltager du, eller du føler dig fremmedgjort... Hvis ikke du får lov til at tage medansvar for dit lokalsamfund, så er du i virkeligheden fremmedgjort... Jeg tror lavpraktisk, at det er vigtigt for alle at føle ansvar for at have det godt. Så det er vigtigt, at det er muligt for alle (red. også deltidsborgere) at kunne tage medansvar. Det syntes jeg alle for- eninger indbyder til (red. i Højer). Det synes jeg også kommunen indbyder til... Man er med til at gøre en forskel".

Martin ved ikke om han bliver betrag- tet som en, der kan tage del på lige fod med borgerne endnu: "Jeg tror også, det er noget man skal gøre sig fortjent til. Det kommer an på, hvordan vi opfører os... Vi har nogle gode kort på hånden med fami- lie og historie".

”Det er autenticitet

Det ikke er en kulisse
Det er ikke en oplevelse
Det er ikke en ferie
Det er autentisk
man er en del af det”

Martin, Højer, om tilknytning og ansvar

"MAN BRUGER LOKALT - DET MAN KAN"

Beretninger om brug af lokale tilbud

Interviewpersonernes mønster for brug af lokale tilbud ligner undersøgelsens generelle mønster. Holdningen blandt interviewpersonerne er, at man benytter sig af de tilbud, man kan omkring bolig 2. Man støtter op om lokale handlende. Det gælder også brug af håndværkere.

Faste fritidstilbud og tilknytning til foreninger harmonerer dog ikke med deltidslivet. Naturen og skønne omgivelser er det største tilskud for både interviewpersonerne i Højer og på Langeland, svarende til undersøgelsens resultater i øvrigt.

Den største forskel i anvendelse af tilbud blandt interviewpersonerne er brugen af kultur- og underholdning. Disse tilbud er mere populære blandt interviewpersonerne i Højer, ligesom interviewpersonerne i Højer i højere grad opsøger møder og aktiviteter omkring lokal udvikling. Interviewpersonerne på Langeland er ikke så tilbøjelige til at opsøge annoncerede aktiviteter og ved heller ikke rigtig, hvor de skal finde information om aktiviteter.

OM NATUREN

NATUR OG UDELIV

Langeland

Bente synes kommunen kunne være meget mere opmærksom på at sælge øens natur: *"Det kan man sælge i dagens Danmark og i øvrigt også i udlandet.. Langeland er det smukkeste sted, når solen skinner og sennepsmarkerne står og er fuldstændig gule... Der er ikke noget sted, hvor du kigger ud og ikke kan se vandet".*

Ole og familien er mere dedikerede til naturen end til alle mulige andre tilbud på øen: *"Der er jo helt specielle steder på Langeland, som man kun finder, hvis man får det at vide af de lokale... Stranden, der hvor alle træerne står og sådan nogle ting".* Familien løber, cykler og svømmer og bruger naturen aktivt."

Bente bruger også naturen til udeaktivitet og ville gerne være endnu mere aktiv med kajak eller udendørs yoga på stranden. Lone nyder, at hun har så meget natur lige uden for hoveddøren, hvor hun kan dyrke aktiviteter med børnene.

CYKELTURENE UD I

MARSKEN *Højer*

Ligesom på Langeland dyrker interviewpersonerne aktivitet i naturen på Tønderegnet. Her er det cykelturene, der dominerer. Marsken indbyder til lange cykelture, både nord og syd for grænsen. Interviewpersonerne fortæller alle om, hvordan de hele tiden oplever nye ruter, og hvordan man kan cykle en hel dag og kun møde 5 biler.

Helga fortæller om, hvordan turene ud i Marsken er en del af hendes særlige arv: *"Jeg er jo vokset op med, at der var noget der hed søndagsture, og når min far havde fri søndag eftermiddag eller lørdag eftermiddag, så skulle der hygges med kage. Om søndagen stod den på køreture, besøge familie eller ud og se nye ting... Så skulle vi til Rømø, eller så skulle vi se, de der kliner.. Så skulle vi ned lidt syd på, hele Marskområdet... Vi bruger stadig de gamle kort fra slutningen af 40'erne, fordi der er alle de bitte små veje... Dem, kører vi stadigvæk på. Fordi det er lidt specielt".*

Martin er i løbet af interviewet blevet enig med sig selv om, at naturen, nok er det vigtigste Tønderegnet kan tilbyde ham også den kulturskabte natur: *"Det der med, at det skal være helt uberørt, det passer jo ikke, det er helt fantastisk derude. Naturen er en helhed".*

OM INDKØB OG GÅRDBUTIKKER

STØTTER LOKAL HANDEL

Langeland eller Højer – Interviewpersonerne er enige om, at man skal støtte de lokale handlende, også selvom det er lidt dyrere end der, hvor man kommer fra. Nogle af interviewpersonerne er fuldt dedikerede til lokale indkøb, og andre vælger nogen gange at tage ting med hjemmefra, når der skal købes stort ind til flere mennesker. Endelig er det grænsenære Tyskland i Højer en fristelse, fordi priserne næsten er det halve af prisniveauet i de lokale butikker. Til gengæld kan flere af interviewpersonerne godt lide at købe ind i specialbutikkerne, som de finder både på Langeland/Rudkøbing og Højer/Tønder. Lidt inspiration og varierede indkøbsmuligheder tiltaler dem alle. Gårdbutikker og vejkøb bruger interviewpersonerne ikke meget.

BÅDE DAGLIGVARER OG

SPECIALBUTIKKER *Langeland*

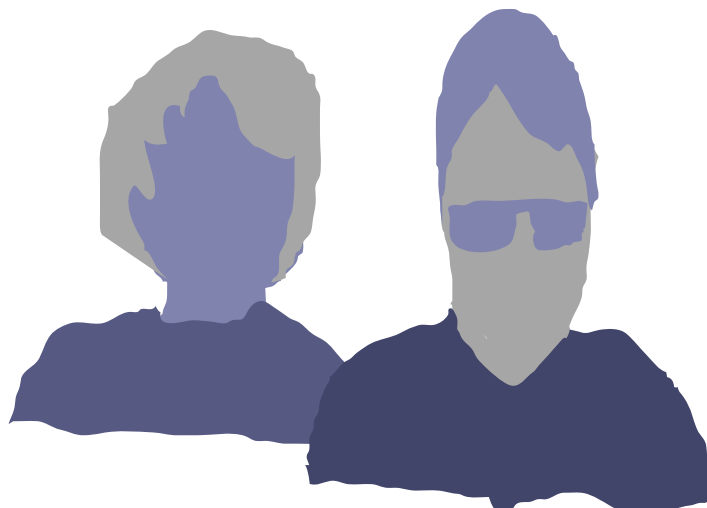
Lone synes hun er nødt til at tænke lidt praktisk mht. indkøb til hele familien. Derfor tager familien basale ting med hjemmefra, men hun synes, de køber meget ind lokalt. Det kommer også an på hvor planlagt eller spontant, de tager af sted fra bolig 1, eller om de får besøg. Hun synes, det er dyrt at købe ind på Langeland til storfamilien.

Både Bente og Ole køber alt ind på Langeland. Begge nævner de dog, hvad de synes er en lidt kedelig tendens, at Coop er ved at få monopol på øen. Det tager lidt af indkøbsglæden fra dem og oplevelsen af mangfoldighed: *"I Spar kunne man også få nogle søm, hvis man lige havde brug for det eller en hammer. Fordi det nu var sådan en butik". Ole, Langeland*

Hvis jeg skulle gå herinde hver dag i 14 dage og købe dagligvarer ind i Brugsen... Nej. Det bliver jeg ikke inspireret af.

Men vi har dårlig samvittighed... Fordi, vi vil jo meget nødig have, at Brugsen holder op her. Det er en livsnerve her”

Helga, Højer om dagligvareindkøb

Både Bente og Ole køber i specialbutikkerne. De køber ost, syltetøj og slagtervarer, og Bente kører også gerne efter fx æg. Når de ikke har flere lokalt, så spørger hun sig for hos nogen, der kender nogen, hvor hun kan få friske æg. Bente køber ind i gårdbutikker, hvis hun støder på dem på Langeland: "Hvis jeg kunne købe mælk et sted, ville jeg være jublende lykkelig". Ole har aldrig været i en gårdbutik. Det bliver til lidt marmelade og most ved vejboederne.

"Hvis jeg kunne købe mælk et sted, ville jeg være jublende lykkelig"

Bente, Langeland

BLANDINGSINDKØB Højer

Helga og Jens har dårlig samvittighed, fordi de blander indkøbene: "ligesom de lokale også gør... Indkøbene går til Nordtyskland, og det går til Aventoft og resten går til Brugsen eller Kvickly inde i Tønder. Hvis jeg skulle gå herinde hver dag i 14 dage og købe dagligvarer ind i Brugsen... Nej. Det bliver jeg ikke inspireret af. Men vi har dårlig samvittighed... Fordi, vi vil jo meget nødig have, at Brugsen holder op her. Det er en livsnerve her". Helga fortæller, at hun jo er vokset op med at køre over grænsen på cykel og købe ind.

Mark og familien blander også indkøbene. De køber ind i Brugsen, som de synes har et stort udvalg, og i Rudbøl: "eller tager vi ned over grænsen, der er jo 8 km derned og tager under 15 minutter og det er bare billigt dernede... Hvis vi er der nede i en weekend. Så tager vi det mest basale med (red. hjemmefra)".

Martin og Inge er meget glade for Brugsen: "Den er helt fantastisk. Den må jo ikke forsvinde". Grænsehandel dyrker parret ikke: "Jeg syntes faktisk de grænsebutik-

ker, de er meget ukulturelle. Jeg tror ikke på de kører herved (red. danskerne) og sparer så meget som en krone... Vi kører ikke til Tyskland for at handle. Vi handler i Højer, der er to gode slagtere, som vi ikke engang har i (red. Købstaden tæt på bolig 1). Det eneste jeg mangler, er en isenkræmmer. Så skal man til Tønder. Men jeg syntes forsyningen er fin".

Ingen af interviewpersonerne benytter sig af gårdbutikker og er i tvivl, om de overhovedet findes.

BEGRÆNSET BEHOV FOR SHOPPING

Interviewpersonerne bruger ikke meget tid på shopping, men de kan godt lide at finde noget særligt eller nogle gode tilbud, som de ikke oplever at finde omkring bolig 1. Det er sjovt at få noget andet, og nogle af dem synes også, det er sjovt at slå en snak af med de lokale handlende.

SPECIELLE KØB OG FUND PÅ LOPPEMARKED

Langeland
Når Lone shopper er det forbundet med specifikke behov, og hun har fx tilfældigvis fundet en sportsbutik på Langeland: "En gammel, gammel sportsbutik. Sådan noget, hvor man tænker.... Argh de har ikke noget, men så har de det faktisk - og det koster bare en brøkdal... Den har bare alt... så når vi køber flyverdragter er det der, det foregår".

Også Bente og Ole køber stort set alt, hvad de skal bruge på Langeland. Ole synes butikkerne på Langeland er meget servicemindede, og han kan godt lide at få en snak. På den måde har han skaffet flere bekendte og venner gennem tiderne. Bente mener ikke, hun har de store behov: "Jeg kan sagtens være på øen hele sommeren uden overhovedet at være uden for øen... Jeg forsøger at få alt på øen, som jeg skal bruge. Det er hele min families tilgang".

”Jeg kan sagtens være på øen hele sommeren uden overhovedet at være uden for øen... Jeg forsøger at få alt på øen, som jeg skal bruge. Det er hele min families tilgang”

Bente, Langeland

Loppemarkeder bliver af interviewpersonerne på Langeland fremhævet som noget særligt. Både Ole og Bente er passionerede omkring loppemarkederne, Bente køber mange af sine møbler på loppemarked, og Ole og hans familie bruger meget tid på at: *”nusse rundt - fordi jeg synes det er sjovt, vores børn syntes også det er sjovt”*.

TUREN GÅR TIL TØNDER OG FLENSBORG Højer

Interviewpersonerne i Højer bruger ikke deres tid på at shoppe. Helga og Jens kan dog godt lide at spadsere op og ned ad gågaden i Tønder: *”Før da vi gik på arbejde, kunne man bruge sine ferier eller fridage på det, så har man bedre tid til at kigge på de varer, der er der”*. Mark og familien kan også godt lide at tage til Tønder. De synes priserne er ok, og at byen er hyggelig og minder lidt om Ribe. Martin og Inge tager gerne til Flensborg, hvor der er mulighed for et godt køb til fornuftige priser.

OM SPORT

Undersøgelsen viser generelt, at sport ikke benyttes af særlig mange deltidsborgere. Det gælder også for interviewpersonerne.

EFTERSPØRGSEL EFTER

DELTIDSSPORT Langeland

Bente synes, hun bruger så meget tid på øen, at hun godt kunne tænke sig, at der var mulighed for at træne, lave gymnastik eller yoga, men hun synes ikke rigtig, hun kan finde muligheder med nedsat kontingent.

Lone har ofte sit arbejde med til bolig 2 - og ikke så mange muligheder for at slippe af sted til sportstilbud. Hvis hun dog fik mulighed for det, ville hun gerne benytte sig af fitness-tilbuddet, der er gjort tilgængelig for sommerhusgæster i hendes lokalsamfund med særlige tilbud. Lone har opdaget, at der er mange tilbud til børn og benytter dem også af og til.

Ole bruger ikke sportstilbud. Det er der ikke behov for, fordi man kan løbe eller gå en tur til vandet, og Ole har desuden plads til fitnessudstyr i bolig 2, hvor han kan træne.

SVAG INTERESSE FOR SPORT, MEN HALLEN ER CENTRUM FOR SNAK Højer

Cykel og gåture trækker mere i familierne i Højer end sportstilbud.

Mark og familien har slet ingen interesse for sport. Familien bruger heller ikke sportsmuligheder omkring bolig 1, men de bruger cykel- og vandrestierne. Martin og Inge tror heller ikke de ville brug tilbuddene ret meget. Martin siger: *”Men jeg er ret sikker på, hvis vi engang bor dernede, så vil jeg også komme oppe i sportshallen. Det er mange gange centrum for snak, og jeg kan godt lide at snakke med folk. Så ville jeg spille badminton eller tennis”*.

OM RESTAURANTBESØG

FLITTIGE RESTAURANT- GÆSTER

Undersøgelsen viser at restauranter bliver brugt hyppigt af deltidsborgerne. Interviewdeltagerne bekræfter undersøgelsens resultat. Interviewpersonerne vil alle uden undtagelse gerne på restaurant, når de er i bolig 2.

Ole efterlyser lidt flere alsidige restauranttilbud: *"Der mangler sådan en mellemting, syntes jeg. Det skal ikke være Michelin eller gourmet mad, overhovedet ikke... Men der kunne godt være sådan en med hvid dug og pæn mad... Så det ikke bare er en variation over noget grillmad".* Ole er sikker på, at der kunne være et marked om sommeren: *"Rudkøbing er jo en ekstrem hyggelig by, og alle de der lystbådsejlere, der kommer ind... Det mangler der".*

FORSKELLIGE ØNSKER TIL

UDBUD *Langeland*

Der er lidt forskellige meninger om udbud og kvalitet på Langeland. Lone og hendes familie går meget ofte ud at spise: *"Vi har snart været på samtlige restauranter her".* Lone synes udbuddet er fint på Langeland og forskelligt samt i et fint prisleje. Hvor familien tager hen på Langeland og spiser afhænger af, hvad de har lyst til den dag.

Bente og Ole synes udvalget er lidt begrænset og ensidigt. Bente ønsker flere muligheder for at spise vegetarisk. Hun kan godt lide det spise-sammen koncept som en restaurant på øen tilbyder.

RESTAURANTBESØG I

HØJER OG TYSKLAND *Højer*

Helga og Jens benytter sig en del mere af restaurantbesøg, når de bor i bolig 2, men det foregår mest syd for grænsen. De synes Tyskland har større udbud, men de benytter sig af en café, som de kan nå ca. 5 km på cykel: *"Så smager en kage godt efter at have cyklet efter den... Det er et fantastisk sted dernede. Det er en bogcafé, du kan gå ind og tage en bog med ind. Så kan du købe en kop kaffe, kage, og hvis du har en stak bøger kan du lægge dem dernede. Hun bager selv kager i 'middle of no where'".*

"Hohenwarte. Det er altså også et trækplaster. Der er vi tit ovre at spise. Det er sådan lidt specielt... Så laver hun en eller anden middag, og så sidder du sammen med lokalbefolkningen, og så kan man sidde for sig selv eller man kan blande sig"

Mark, Højer om restauranttilbud

Martin og Inge fortæller, at de spiser meget ude: "Højer eller Tyskland". Parret synes, der sker meget i Højer med nye restauranter, og er lidt bekymrede for, hvordan det skal gå dem om vinteren, når der er mindre liv i byen.

Mark synes modsat ikke, der er det store udvalg, men kan godt lide at tage familie og gæster med på Hohenwarte: "Det er sjovt at komme derover og møde de lokale".

OM LOKALE HÅNDVÆRKERE

LOKALE HÅNDVÆRKERE ER SVÆRE AT FINDE

Undersøgelsen viser, at deltidsborgerne benytter sig af lokale håndværkere, men interviewpersonerne synes ikke, det er nemt at finde dem, hverken på Langeland eller i Højer. De reklamerer ikke nogen steder, man må finde dem ved mund til mund metode. Lone, Langeland synes det er svært: "eller også reklamerer de ikke med det... Kan man se, at der er nogle nye der flytter ind, og man har en lille lokal smed eller tømrer eller murer - så skal man jo lige rundt og smide flyers i postkassen - altså, det synes jeg jo".

De fleste interviewpersoner oplever stor tilfredshed med lokale håndværkere. Der er få dårlige oplevelser med kvaliteten på ydelser. Har man først fået kontakt og lært håndværkeren at kende, udvises der stor tillid. Flere af interviewpersonerne har aftaler med lokale håndværkere om, at de kigger til deres huse.

SERVICEMINDEDE HÅNDVÆRKERE

Langeland

Bente er glad for de håndværkere, der passer hendes hus og hun synes de er servicemindede: "Dem kan jeg regne med. Glemmer jeg selv at ringe, ringer de... Bente, jeg skal bare lige høre, skal du ikke have lukket huset... Jo selvfølgelig skal jeg det... De kender mit fyr. De ved præcis... De ved, når man ringer og ber om at få åb-

net huset, så betyder det, der skal åbnes for vandet, for varmen, og de skal komme tilbage og tjekke om fyret kører".

"De kender mit fyr.
De ved præcis..."

Bente, Langeland

Ole har aldrig nogensinde oplevet problemer: "Der har sgu' aldrig været bøv... De kommer, når man ringer... VVS-manden kommer med timers varsel". Ole er også fuldt tilfreds med at anvende lokale håndværkere til større renoveringsarbejder,

STOR TILLID TIL HÅNDVÆRKERNE Højer

Helga og Jens kunne ikke drømme om at bruge andet end lokale håndværkere og har også stor tillid til både prissætning og aftaler, man kan snakke om tingene: "Vi har kunnet stole på de håndværkere, vi har haft med at gøre i de forskellige faser, og vi har kunnet stole på alle dem, der har gået ind og ud af huset... Der skal jo være tillid begge veje... og der har vi kun mødt ærlighed og ingen, der prøver at snyde os... Så, en stor oplevelse, fornøjelse".

Martin tilføjer ordet ordholdenhed: "Ordholdenhed er større dernede tror jeg... Fordi man ser hinanden hele tiden, så man er nødt til det". Martin fortæller, at han har haft svært ved at finde de håndværkere, han skulle bruge, men nu får han kontakten gennem de håndværkere, han har lært at kende.

Interviewpersonerne i Højer ønsker alle at benytte sig af lokale håndværkere også Mark, der ellers har lavet det meste selv sammen med sin familie. Han har været lidt uheldig med at få leveret dårlig kvalitet på en opgave, men nu kender han sin nabo godt og vil spørge ham til råds, når det bliver aktuelt at lede efter en håndværker igen. Ingen af interviewper-

sonerne ønsker at benytte sig af billige udenlandske håndværkere. De prioriterer kvaliteten.

OM LOKALE FORENINGER

LOKALE FORENINGER STÅR IKKE PÅ LISTEN OVER, HVAD DER OPTAGER ÉN

Foreningsliv står ikke på interviewpersonernes liste, som noget de dyrker. Halvdelen af interviewpersonerne er aktive både i foreningsliv og frivilligt arbejde omkring bolig 1, og de af personerne, som regner med at flytte til, forestiller sig allerede, hvilke aktiviteter de kunne forestille sig at deltage i til den tid.

Lone fra Langeland og Martin i Højer er medlemmer af foreninger allerede, men ikke aktive. Det trækker dog i Martin, og han tænker også han kommer til at deltage i nogle events: "Hvis de siger en dag, Martin, vil du ikke hjælpe med næste år, så vil jeg da sige ja. Men altså det er en deltidsbolig" Han glæder sig til at få mere tid til foreningsliv i Højer efterhånden.

Helga og Jens har godt greb om, hvad der findes af frivillige foreninger i Højer, og følger også med i, hvad der foregår. De synes også, noget af det kunne være spændende at deltage i, men de har besluttet, at de ikke vil deltage i noget fast efter deres aktive arbejdsliv. På projektbasis kunne de dog godt forestille sig at deltage.

Mark og familien deltager ikke i foreningslivet eller i frivilligt arbejde. De har travlt som erhvervsaktive: "Nej, for at være helt ærlig. Det har vi ikke tid til. Hatten af for dem, der har tid til det. Jeg har rigeligt med arbejde og ting og sager".

OM KULTUR

NYSGERRIGHEDEN PÅ KULTURTILBUD - STØRST I HØJER

Som undersøgelsen generelt viser, er interessen for kulturtilbud ikke udpræget stor hos deltidsborgerne. Det er også tilfældet for interviewpersonerne på Langeland, mens interviewpersonerne fra Højer er aktive og har lysten til at opsøge aktiviteter og arrangementer af enhver art.

ER IKKE PÅ ØEN FOR AT OPLEVE KULTUREN *Langeland*

Lone og Ole fra Langeland benytter sig ikke særligt meget af de tilbud, der er på øen. Lone fortæller: "Jeg ved simpelthen ikke, hvad de skulle diske op med, før jeg sagde: Det skal jeg simpelthen bruge min weekend på". Hun synes også festivalen er for dyr for børnefamilier.

Ole synes, han får dækket sine behov for kultur i storbyen, tæt på bolig 1. Han følger heller ikke med i, hvad der sker på Langeland. Det strækker sig til et par museumsbesøg og keramikerbesøg og nogle af de ting, man skal se, når familien kommer på besøg.

Bente synes til gengæld godt, der måtte være lidt flere kulturtilbud af høj kvalitet. Hun synes, der er masser af udendørs muligheder på Langeland for koncerter. Hun fornemmer der kunne være et publikum til operakoncerter. Bente benytter sig også af bibliotek og museumsbesøg.

Bente fortæller, at når hun opholder sig på Langeland, så er det dér, hun er, og tilbuddene dér hun benytter sig af: "Når jeg holder tuseweekend, så kunne vi aldrig finde på at køre til Fyn for at spise frokost eller gå en tur eller for at prøve noget andet. Vi finder altid aktiviteter her på Langeland. Så prøver vi at finde en ny aktivitet hvert år. Når nogen finder på noget nyt

(red. på øen) så må vi komme og se hvad det er". Bente forsøger altid at få overblik over, hvad der er af tilbud på øen.

DER ER DE TILBUD, DER KOMMER - DEM TAGER

MAN IMOD *Højer*

Helga og Jens fortæller om to helt forskellige tilgange til kulturarrangementer tæt på storbyen eller i Sønderjylland. Når man bor tæt på en stor by, er der 1000 tilbud, som man kan vælge imellem. I Højer må man kigge efter, hvad der er, men til gengæld oplever man noget, man ellers aldrig ville have oplevet. Parret opsøger både teater, musik og underholdning: "I vores område, (red. Højer) her er det jo så anderledes. Her kommer de tilbud, der kommer. Dem tager man så. Det er en hel anden tilgang, fordi hernede kommer du til at lave noget, som du aldrig villet have kommet til... og det viser sig at være smaddersjovt... Nede på Schackenborg slot, der kom der et militærorkester og spillede, og det ville jeg aldrig gå til. Men vi tog vores cykler og kørte derind, og vi havde en pragtfuld eftermiddag, fordi det nu engang var der. Det er forskellen".

"Hernede kommer du til at lave noget, som du aldrig villet have kommet til... og det viser sig at være smadder sjovt..."

Helga, Højer

Martin og Inge interesserer sig for kunstnerne omkring Højer og synes, der er meget kultur - maleriudstillinger, stemning og snak. Udover naturen er det også en af hovedårsagerne til at deltidsboligen blev købt i Højer: "Hvis det ikke havde været i Højer, så tror jeg ikke, vi havde købt hus her, hvis vi ikke havde mærket det kunstneriske, stemning, kulturen". Martin og Inge ser kunstnermiljøet som et iværksættermiljø. Der sker mange

aktiviteter omkring kunsten (foreninger, undervisning, efterskole) ikke bare i Højer, men over hele Vestkysten. Martin interesserer sig generelt også meget for kulturhistorien og arkitekturen i Marskområdet og kører gerne frem og tilbage fra bolig 1 på en aften for at høre på et foredrag om arkitekturen i området.

Mark synes Højer er lidt død en gang imellem, men han og familien er bredt interesseret i, hvad der foregår. De lader sig inspirere af, hvad der er af tilbud, når de cykler rundt. Kunststillinger interesserer ikke familien så meget, men de kan se, at når de lejer huset ud, er der mange af gæsterne, der har været rundt og kigge. Mark mener også, at kunsten har en stor betydning for Højer: *"Jeg tror det betyder omsætning... altså der kommer turister til byen. Ellers kan jeg ikke lige se hvad Højer kunne tilbyde"*.

OM OFFENTLIG TRANSPORT

RINGE KENDSKAB TIL ELLER BRUG FOR BUSSE

Interviewpersonerne har ringe erfaring med offentlig transport. Man opgiver lidt på forhånd.

FAMILIE OG VENNER

HENTES I BIL *Langeland*

Bente synes, at det er svært at få besøg med offentlig transport. Det hænder, at hun må hente sine gæster i Svendborg eller helt i Nyborg. Ole henter også sin familie i Svendborg – eller de tager toget til Nyborg og bussen til Rudkøbing og bliver hentet dér. Familien har haft klippekort til hele turen: *"Jeg kan godt huske, mine børn kom gående ned ad markvejen med rullekuffert. Det er ikke altid at tiderne passer så godt, og så må man hente"*. Ole er dog ikke så optaget af ventetider, når den offentlige trafik benyttes. Det er en del af at det at komme ned i tempo.

"Jeg ved simpelthen ikke, hvad de skulle diske op med før jeg sagde: Det skal jeg simpelthen bruge min weekend på"

Lone, Langeland om kulturtilbud

Beretninger om kontakt med lokale

Alle interviewpersoner har mere eller mindre tætte kontakter med naboer, og de fleste har også tættere relationer lokalt. Mest fordi de selv er opsøgende, men også fordi de faste beboere selv er nysgerrige. I Højer har interviewpersonerne med familierelationer genoptaget kontakter med barndommens bekendtskaber og snakket sig til nye, ligesom interviewpersonerne på Langeland snakker sig til relationer og deltagelse i lokale netværk.

DU BESTEMMER SELV OM DU VIL HAVE KONTAKT

Langeland

Både Lone og Ole synes, det er nemt at komme i kontakt med langelændere. Ole oplever langelænderne som meget imødekommende og synes heller ikke, at han oplever nogen form for fordomme. Både Lone og Ole tænker over, hvordan de tilpasser sig med omgangsform og afslappet tøjstil, der fitter ind.

Lone synes det er supernemt at få kontakt, når man har børn, men hun drikker ikke kaffe med alle naboer: *”Jeg har ikke behov for at være social med alt og alle... Det er fint lige at hilse på dem, når de går forbi”.*

Ole mener, at man selv bestemmer, om man vil have kontakt: *”Vi købte ikke huset for at få en venneklok på Langeland. Vi købte det for at få et fristed, men vi er der så tit, og vi møder mennesker, og vi snakker med dem. Det tager jo 20 minutter at købe en pølse ved slagteren. Det er måske noget af det, vi nyder”.*

Bente bor blandt mere spredt bebyggelse og synes, at naboskabet er lidt distanceret. Hun kan godt lave aftaler med naboerne om, at de kigger til huset, men de drikker ikke kaffe sammen. Bente synes, hun havde bedre kontakt med de oprin-

delige husejere (red. fastboere). Bente dyrker interessevennskaber og familierelationer med deltidsboliger i nærheden.

”Det tager jo 20 minutter at købe en pølse ved slagteren. Det er måske noget af det vi nyder”

Ole, Langeland

NABOSKAB ELLER RESERVERET

NYSGERRIGHED Højer

Helga og Jens har hyppig kontakt med lokale venner og naboer, som også ser til huset, når de ikke er i Højer: *”Det fylder også meget... Vi har haft den her lille periode på 14 dage, der har vi haft et hold naboer til bespisning, og i aften kommer det andet hold naboer... Forleden aften kom der en og bankede på, og sagde: Jeg har lige bagt og lige lavet en pose til jer”.*

Martin og Inge synes, de har meget kontakt med naboer og lokale, fordi de selv opsøger dem. De fortæller, at man er nysgerrig i Højer, man siger: *”Mojn, kender du ham der?”.* Martin synes, at borgerne i Højer gerne vil snakke: *”Den dag vi bare var ude og gå en aftenur, sad der en mand inde ved hans carport og sagde: Du kan bare hente æbler henne i vores have, og så kom han og snakkede. Jo jeg synes, det er meget nemt at komme i kontakt. Men måske også lidt fordi vi kender den kultur fra gamle dage, hvor alle kendte alle. Så vi kommer bare høvlende, som om vi bare er en del af det”.*

Parret oplever, at lokale bliver lidt skuffede, når de fortæller, at de ikke flytter fast til byen: *”Men så siger jeg, at vi håber, at en gang vi flytter herved”.*

Jens taler om, hvordan han synes man skal møde lokale, når man er deltidsborger: *"Der kommer en fra djævløen og spiller klog og kan en masse ting... Der tror jeg, man skal gå ind i sådan et samfund meget ydmygt. Stik fingeren i jorden og være tilbageholdende".*

"Jo jeg syntes, det er meget nemt
at komme i kontakt.
Men måske også lidt,
fordi vi kender den kultur
fra gamle dage,
hvor alle kendte alle.
Så vi kommer bare høvlende,
som om vi bare er
en del af det"

Martin, Højer

Mark og familien har ikke kontakt til lokale ud over naboen og bekendtskaber i Tønder.

Mark synes, det er interessant at komme, hvor de lokale kommer fx til byfest og på Hohenwarte. Han synes ikke, han oplever, at de lokale ligefrem opsøger nye, der kommer udefra. Han har en fornemmelse af, at de sagtens kan adskille 'bysbørn' fra 'udefrakommende'.

Til byfesten oplevede familien: *"Vi cyklede derover, og så var vi deroppe, og det var meget hyggeligt, men når man sætter sig ved bordene kommer de lokale ikke lige sådan og sætter sig... spørger hvor kommer du fra? Det tager tid. Man skal lige ind på nogle af dem".*

Mark har lært sin nabo at kende og har lært, at det godt kan betale sig at spørge naboen til råds fx om lokale håndværkere: *"Det har vi så også erkendt, det at han er god lige at lære at kende. Det tog lidt tid, men dem er vi kommet godt ind på nu, og kan spørge til råds med hvordan og hvorledes".*

DEL 3

INSPIRATION TIL DIALOG

Potentialet i deltidsbosætning er stort. Godt 40% overvejer at flytte fast til området før eller senere. Hvis en kommune ønsker at prioritere deltidsbosætning giver vi i dette afsnit en række bud på, hvordan man kan påvirke indsatsen.

Se på deltidsboliger og deltidsborgere som et tilskud til lokalsamfundet.

Vi oplever, at kommuner i yderområder aktivt sætter ind med tilladelse til fleksboliger eller ophæver bopælspligten. Men en række kommuner udtrykker også skepsis over for, om ophævelsen af bopælspligt betyder mørke vinduer i vinterhalvåret, eller om deltidsboliger optager huse for borgere, der ønsker at flytte fast til kommunen. Anførte skepsis bliver i denne rapport understøttet af fastboende borgere, der ærgrer sig over, at der ikke kommer skatteydere til kommunen, eller kommer flere børn i byskolerne.

Hvis nye borgere stod i kø for at flytte til landets yderområder, var der ingen grund til at diskutere, om deltidsborgerne bringer noget godt til udviklingen i kommunen og lokalsamfundet. Ifølge denne undersøgelse får netop omfanget af tomme helårsboliger borgerne til at acceptere deltidsfamilier som et godt alternativ til ellers tomme boliger.

Tænk, hvis vi så på deltidsbosætning som det tilskud, den reelt er. Deltidsborgerne interesserer sig så meget for deres boliginvestering, at de medvirker til at øge lokalområdets kvalitet ved at renovere og istandsætte deres huse. Hertil kommer

den øgede omsætning af boliger, der betyder, at færre lokale behøver at have deres huse til salg i årevis. Undersøgelsen viser, at deltidsborgerne bidrager til øget omsætning hos håndværkere, serviceerhverv og dagligvarehandel. Den ekstra lokale handel, som med tomme boliger ikke ville have været der, danner grundlag for at antage, at deltidsborgerne bidrager positivt til kommunens og lokalsamfundets økonomi, også selvom de ikke betaler kommunal indkomstskat i deltidskommunen, mens de til gengæld betaler ejendomsskatter *).

Kommunerne må naturligvis se grundigt på forudsætningerne og potentialerne for deltidsbosætning i deres landdistrikter og lokalsamfund. Deltidsbosætning er ikke en sandsynlig løsning for udfordrede lokalsamfund med forfald og social deroute. Deltidsborgerne investerer i livskvalitet, adgang til attraktivt landskab og gode bomiljøer. Deltidsbosætning vil derfor fortrinsvis være et velegnet redskab i udviklingen af land- og bymiljøer, der har visse kvaliteter at byde på, men som har svært ved at få beboet alle boliger. Det kan fx være pga. manglende jobmuligheder i området, eller hvor tilbagegang i befolkningstallet truer den fremtidige udvikling.

*) Det ofte anførte argument om, at deltidsborgere ikke betaler kommuneskat bør sættes i forhold til, at deltidsborgere ikke trækker på de kommunale kasser som fastboende borgere, gennem brug af kommunale ydelser. Man skal desuden indregne, at deltidsborgere betaler ejendomsskat og grundskyld til kommunen, et beløb der pr. kommune udgjorde gens. 0,57 mio. kr. i 2018. Samme år udgjorde ejendomsskat og grundskyld i alt 199 mio. kr. og 110 mio. kr. i hhv. Tønder og Langeland kommuner.

Hvordan tiltrækkes deltidsborgere?

MANGE PARTER KAN PÅVIRKE

Når vi ser på deltidsboliger og deltidsborgere som en mulighed, er der mange parter, der kan påvirke og understøtte en positiv udvikling.

Kommunerne sætter rammerne for at køb af deltidsbolig kan lade sig gøre. En bosætningsstrategi, der omfatter tiltrækning af deltidsborgere kan vise sig at have positiv virkning på både fuldtidsborgernes og deltidsborgernes oplevelser af muligheden. Kommunen har en væsentlig rolle i at formidle potentialerne og fordelene ved deltidsbosætningen til lokalsamfund, hvor forudsætninger er til stede, men hvor en vis skepsis råder.

Det kan være en god idé at samarbejde med lokalsamfundene om rammerne for deltidsbosætning fx om, hvor det vil give bonus i den lokale udvikling og om, hvilke maksimumgrænser for mængden af deltidsboliger, der skal sættes. Ligeledes kan ejendomsmæglere være vigtige samarbejdspartnere, fordi de har førstehåndskendskab og kontakt til deltidsborgerne som kunder.

Lokalsamfundene kan selv medvirke til at tiltrække deltidsborgere og få liv til byen, hvor de har vanskeligt ved at tiltrække fuldtidsborgere. Det viser sig at have betydning for deltidsborgere, hvad karakteren af det lokalsamfund er, som de flytter til. De fleste kommer for at leve et dagligdagsliv i hjem nr. 2. De er nøjagtig lige så interesserede som borgerne i, om de er omgivet af et attraktivt bymiljø, om der er udvikling, og om de kan se perspektiver for fremtiden i lokalområdet. Det er en god idé at fortælle og formidle, hvad lokalsamfundet er i stand til at tilbyde borgere og deltidsborgere.

Erhverv og lokal handel & service nyder godt af deltidsborgerne og kan spille deres kort bedre ved i højere grad at gøre opmærksomme på sig selv eller være opmærksomme på, at deltidsborgere kommer med andre behov end fastboende. F.eks. kan håndværkere gøre sig synlige for de ombygningsinteresserede

deltidsborgere, og caféer og restauranter kan forberede sig på nye typer af kunder og behov, så som deltidsborgernes hyppigere trang til at spise ude eller nyde take-away.

Deltidsborgerne kan også selv lægge sig i selen for at ytre sig om behov og ønsker, eller de kan fortælle om de tilskud, de bidrager med. Der ses en vis tilbageholdenhed for at ytre sig, fordi man føler sig betragtet som weekendmenneske, turist eller ikke-en-af-dem. Betragtninger, der ikke vil medvirke til at øge den lokale forståelse for det tilskud, deltidsborgerne bringer i form af øget forbrug, lokalt engagement og eventuelt nye idéer og ressourcer til byens udvikling.

VÆR BEVIDST OM, HVILKE REGIONALE/LOKALE FORTRIN, DER TILTRÆKKER DELTIDSBORGERE

Kommunerne må være bevidste om deres regionale fortrin i markedsføringen af kommunen som attraktiv for deltidsborgere. I sammenligningen med tidligere undersøgelser synes der at være en tendens til, at regionale forskelligheder tiltrækker forskellige interesser. Sydsjælland er et attraktivt alternativ til storbyen for deltidsborgere med ønske om kort afstand til bolig 2. Langeland har naturentusiasterne, der gerne bor landligt. Tønderegnet har kulturlandskabet og historien, som tiltrækker deltidsborgere, der gerne bor i bymæssige omgivelser med kulturhistorie.

Det kom bag på kommune og borgere i Langeland Kommune, at deltidsborgerne ikke har den store interesse for øens kulturtilbud. Med udgangspunkt i deltidsborgernes præferencer kan kommunen fx have mere fokus på, at det er naturen, der "sælger" øen til deltidsborgerne på Langeland.

SÆLG IDÉEN OM DELTIDSBOLIGER

Claus Bech-Danielsen, arkitekt og professor på Aalborg Universitet skrev i Arkitekten 2014, at fleksboligen skal fortrylles og iscenesættes som en drøm, der kan udleves om det gode fritidsliv.

"Når kommunerne i udkants-Danmark skal sælge ideen om fleksboligerne til

potentielle købere, skal de ikke blot italesætte deres fortræffigheder men også sætte fokus på det, der gør dem anderledes fra helårsboligerne. Og altså ikke kun anderledes i forhold til byernes brokvarterer, men også i forhold til forstædernes parcelhusområder. For nogle beboere er de landskabelige forskelle det vigtigste, mens det for andre blot kan handle om, at sommerhuset har en brændeovn. Det afgørende er, at beboerne kan få øje på en anderledes scene, hvor et andet liv kan komme til udfoldelse”.

Deltidsborgerne har anderledes fokus på lokale værdier end borgere, der flytter fast til. Som nævnt investerer deltidsborgerne i livskvalitet og det, der hører til et godt fritidsliv. Deltidsborgerne søger fx et alternativ til storbyens tilbud på Lange-land. Derfor hungrer man mere efter natur end øens kulturliv. I Tønder Kommune forholder det sig lidt anderledes, fordi mange af deltidsborgerne har tilknytning og rødder i en egn med en stærk kulturhistorie og landskab, som deltidsborgerne godt kan lide at dykke ned i. Desuden er Højer kunsthåndværkere medvirkende til at "fortrylle" området. Kunsthåndværkere kan få en billig bolig i den storslåede natur. Det medvirker til yderligere tiltrækning af deltidsborgerne, som interesserer sig for kunsthåndværkermiljøet.

UDVIKLING AF BY- OG LANDSKABSKVALITETER OG SERVICE

Kommunen kan med fordel have opmærksomheden rettet mod udvikling af de by- og landskabskvaliteter, som deltidsborgerne kommer for. Attraktiviteten og standarden omkring bolig 2 kan være medvirkende årsag til, at en del af deltidsborgerne, der overvejer at flytte til, beslutter sig for at blive fastboende. Således er Tøndermarskinitiativet med visioner, planer og handlingsmuligheder vigtig for deltidsborgerne såvel som for fastboende.

Natur og udendørsliv dominerer samtalerne med deltidsborgerne, og alt det der knytter sig til udendørslivet. Det er vigtigt for dem at have adgang til naturen. På ønskelisten står gode vandre- og cykelstier, udendørs faciliteter, der indbyder til bevægelse eller samspil mellem borgere og deltidsborgerne, mulighed for vol-

leyball el.lign. samt andre typer af udeliv. Deltidsborgerne udtrykker sig også om at styrke aktiviteter for børn og unge i de lokalsamfund, hvor de bor, fordi deres huse også danner ramme om deres egen familie med børn og børnebørn.

Endelig interesserer turismeudviklingen deltidsborgerne, fordi den øger service-niveaet. Dog italesættes behovet for en afbalanceret turisme i by- og landområder.

GØR DET LET AT ANSKAFFE BOLIG 2-GOD FLEKSIBEL SERVICE

Noget af det, der har betydet en positiv indstilling over for de to kommuner blandt interviewede deltidsborgerne, er, at det har været nemt at flytte til. At blive godt modtaget i kommunen og opleve at blive behandlet godt og hurtigt i forbindelse med ombygning og renovering af deres bolig 2. Ligeledes har det stor betydning for deltidsborgerne, at kontakten til forsyning og håndtering af visse problemer, der kan opstå i kolde vinterperioder i en lukket bolig, fungerer godt. Generelt synes der at være behov for en fleksibel håndtering af renovation i forhold til deltidsboliger.

Hav opmærksomhed på tiltag, som øger efterspørgslen efter bolig 2 så som:

- god infrastruktur
- detailhandel
- attraktiv landsbygade
- adgang til natur og landskab
- udendørs aktiviteter
- cottage-miljøer
- café og restauranter
- kulturarv
- kunst i byen
- etc.

Hvordan bliver deltidsborgere til borgere?

INVITATION TIL DELTAGELSE I LOKAL UDVIKLING

Deltidsborgere kan ikke sidestilles med turister, der kommer i en kort ferieperiode. Mange af dem har haft deres bolig 2 i mange år, og de interesserer sig for lokal udvikling på samme måde, som mange af lokalsamfundets borgere gør. Deltidsborgerne kan være en ressource i den lokale dialog og besidde nye eller andre ressourcer end lokalsamfundets, fordi de ser med andre øjne – og har ideer og ressourcer til at nytænke eller videreudvikle lokalsamfundets kvaliteter og kan tilføre netværk og kontakter, der kan sætte i gang og løfte initiativer.

Deltidsborgerne viser sig risikovillige til at investere i lokalsamfundene ved at investere i deres huse, hvor de måske aldrig får pengene hjem igen, fx investerer de i Højer i byens bygningskultur og medvirker til at løfte den bymæssige kvalitet, og på Langeland er der eksempler på, at deltidsborgerne har medvirket i lokale indsamlinger til projekter.

VÆR OPMÆRKSOM PÅ, HVORDAN BORGERE MED BOLIG 2 ITALESÆTTES

Tilsyneladende påvirkes både deltidsborgerne og fastboende borgere af begrebet 'deltidsborger', som vi i denne undersøgelse og rapport har valgt at anvende, fordi det logisk udtrykker, at man bor på deltid i sin bolig 2. Også Langeland Kommune anvender begrebet i forbindelse med sin bosætningsstrategi. Interviewede deltidsborgere oplever, at ordet antyder noget, de ikke selv opfatter sig som. Deltidsborgerne betragter deres deltidsbolig som hjem nr. 2, hvor de lever et hverdagsliv, når de er på bopælen, på lige fod med fastboende borgere. Deltidsborgerne er af den opfattelse, at betegnelsen opretholder et "dem" og "os". Fastboende interviewpersoner med kendskab til deltidsborgere er tilbøjelige til at fastholde et 'os' og 'dem' på trods af en bevidsthed om, at deltidsborgerne investerer i deres huse og bidrager til det lokale liv.

LOKALES MULIGHEDER FOR AT PÅVIRKE

Lokale borgere kan påvirke både som nabo, lokalborger og som foreningsmenneske. Deltidsborgerne vil gerne i kontakt og oplever sig positivt modtaget.

Undersøgelsen viser, at deltidsborgerne oplever en stærkere kontakt med det lokale netværk omkring bolig 2, end fastboende borgere oplever kontakten. Fastboende har både deres daglige sociale netværk omkring sig, plus netværket med deltidsborgerne, mens deltidsborgerne knytter sig til det nære sociale netværk, når de er til stede i bolig 2. Dette kan lokale borgere være opmærksomme på, hvis de gerne vil tiltrække deltidsborgere og påvirke dem til at blive fastboende i et attraktivt lokalsamfund.

I foreninger og fritidsliv kan lokale være med til at tiltrække og fastholde deltidsborgere ved at tænke i tilbud, der retter sig mod deltidsborgerne, som sidegevinst vil det ofte også gavne turister og sommerhusgæster. Det er vigtigt, at foreningstilbud og fritidsaktiviteter er synlige og lette at kontakte, og ofte kan klippekort til fx fitness, holdsport eller lign. være en del af tilbuddet. Eller lokale kan tilbyde haveservice, rabat kort hos frisøren, åbent hus dag for deltidsborgere hos byens handlende m.m.

ERHVERVSFREMME KAN LØFTE

Deltidsborgere medvirker til øget forbrug (VIVE 2019). Kommunen har mulighed for at øge kendskabet til lokale virksomheder og forretninger og øge det lokale forbrug. Kommunens forvaltning kan bidrage ved at sikre information om muligheder for støtte til istandsættelser (som det allerede sker i Tønder Kommune ifm. Tøndermarskinitiativet). Lister over lokale håndværkere bør være tilgængelige, så det er let at finde lokale håndværkere. Det er vigtigt, at inddrage referencer, så troværdighed og tryghed sikres hos den fremtidige deltidsborger. Overvej om håndværkertilbud og produkter kan skræddersys til deltidsborgere som kundesegment ved at se på deres forbrugs- og købsmønstre.

Deltidsborgeres forbrugs- og indkøbsmønstre er også interessante for det øvrige erhvervsliv, ikke mindst for service og detailhandel. Kommunens erhvervs-

service kan støtte lokale iværksættere og landbrug i, hvordan de bedre kan markedsføre deres produkter for at stimulere det lokale salg f.eks. lokale fødevarer. Deltidsborgerne har stor interesse for at støtte og købe lokalt. Med stor fordel kan tilbud rettes mod deltidsborgerne, det gælder også smagsprøver på lokale delikatesser eller "fødevaremarkeder".

Man kan være opmærksomme på, hvilke jobprofiler, der gemmer sig hos deltidsborgerne – informere om jobmuligheder, Alene opmærksomhed på erhvervsfremmeinitiativer over for lokalsamfundene er et interessefelt hos deltidsborgerne, fordi der også skal være noget at være i byerne for.

RÅDGIVNING OG INFORMATION TIL DELTIDSBORGERE

En form for velkomstinformation eller en velkomstpakke er et udtalt ønske fra deltidsborgerne med relevante informationer om f.eks. forsyning og renovation, kollektiv trafik og information om foreninger og tilbud i omgivelserne. Interviewpersonerne udtrykker en generel interesse for at blive informeret om byens udvikling. Konkret i Højer er man meget optaget af Tøndermarskinitiativet – ikke alene fordi man har mulighed for at søge midler til renovering af sit hus, men også fordi man ser lokalsamfundet vokse med forventninger om et generelt løft for byen. "Nyt håb" er man fælles med borgerne om.

Uanset i hvilken sammenhæng kommunikationen sker, er let tilgængelig, klar og tydelig information yderst vigtig og meget efterspurgt af deltidsborgerne. Formidlingen kan ske ved hjælp af en webplatform som eksempelvis Højer Infoland og gerne med link til elektronisk udgave af lokalaviser. Hvis fysiske lokalaviser vælges som medie, er det vigtigt at sikre sig, at alle deltidsborgerne får lokalavisen.

DIALOGMØDER MED DELTIDSBORGERE

Deltidsborgerne foreslår dialogmøder, hvor kommunen får lejlighed til at "lære deltidsborgerne at kende". På den ene side deler deltidsborgerne fastboende borgers behov, fordi de lever et hverdagsliv i bolig 2. På den anden side har deltidsborgerne mere fokus på kvali-

teter, der knytter sig til fritidsliv, natur og udendørsliv. Det er borgere, som kommer med et perspektiv udefra, og som ser på det lokale liv med andre øjne og input, der kan inspirere. Ligesom deltidsborgerne har behov for at forstå de lokale rammer for deres udfoldelse. Undersøgelsen peger – om end ikke i udpræget grad – på interessekonflikter i landskabet mellem landbrug og fritids- og naturinteresser. Med dialog og information omkring nye behov i naturlandskabet over for brugsinteresser, kunne kommunen øge forståelsen mellem bosættere og erhvervslivets brugsinteresser.

STIMULERE FÆLLESSKABET

Generelt er billedet i undersøgelsen, svarende til andre undersøgelser, at deltidsborgerne i lav grad deltager i fællesskabet i lokalsamfundet. Omvendt fortælles om deltidsborgerne, som vælger enten Tønder eller Langeland til, fordi de får adgang til foreningsliv omkring kulturarven eller på Langeland Medicinhaverne ved Tranekær eller om andre traditioner, som de nyder at deltage i. Deltidsborgerne fortæller også, at de gerne vil deltage i det de kan, at det handler om at finde ud af, hvad man kan bidrage med, når man er til stede. Ligesom man tager godt imod et vink eller invitation fra lokalbefolkningen om at være med.

Kommune og lokalsamfund kunne være fødselshjælpere på fællesarrangementer for borgere og deltidsborgerne for at medvirke til at nedbryde "os" og "dem" oplevelsen, der i nogle tilfælde er medvirkende til, at deltidsborgerne holder sig tilbage for at tilbyde deres ressourcer.

Skab fælles aktiviteter/prøv af:

- byfest
- ridekonkurrencer
- sæbekasseløb
- plante træer
- strandyoga
- fællesspisning, egnsretter
- etc.

Første skridt - Strategisk afklaring og indsats

Der er et stort potentiale i gruppen af deltidsborgere som mulige nye fastboende borgere, fordi mange deltidsborgere overvejer at flytte til inden for en kortere eller længere tidshorison. Det vil derfor være en god ide at tiltrække deltidsborgerne yderligere, ved at inkludere og byde dem velkommen til kommunen.

I Langeland Kommune arbejdes på en strategi for deltidsbosætning. Flere års interesse for fænomenet og et konkret ønske om at tiltrække deltidsborgere kan have haft betydning for, at øen har et stort antal deltidsborgere, og at borgerne har et stort kendskab til deltidsborgerne.

Hvis kommunerne ønsker at udnytte potentialer i deltidsbosætningen kan en strategi på området vise sig at være et godt redskab på vejen til afklaring og indsats.

Bosætningsstrategier for yderområder bør omfatte deltidsbosætning, hvis kommunerne vil have fokus på tiltrækning af deltidsborgere med henblik på, at de senere bliver fuldtidsborgere.

Kommunen kan med stor fordel inddrage lokale borgere, erhvervsliv og nuværende deltidsborgere i udarbejdelsen af en strategi via spørgeskemaundersøgelser eller dialogfora.

Få kendskab til målgruppen, der tiltrækkes af kommunen og lokalsamfundenes kvaliteter.

Hvad kan en bosætningsstrategi for deltidsborgere belyse:

- Hvilke bosætningskvaliteter tilbyder kommunen?
- Hvilke deltidsborgere/målgruppe tiltrækker regionen/kommunen? Hvilke kvaliteter går de efter?
- Hvad vinder kommune og lokalsamfund ved at tiltrække flere deltidsborgere? - synliggørelse af det økonomiske potentiale.
- Hvor i kommunen skal deltidsbosætning være muligt og hvor sættes maksimumgrænser for antallet af deltidsboliger?
- Hvilke tiltag/indsatser må iværksættes for at styrke attraktivitet og tiltrækning?
- Hvordan kan kommunen samarbejde med lokalsamfund om styrkende indsatser for at tiltrække deltidsborgere?
- Hvilke konkrete kommunale servicetilbud ønsker kommunen kunne tilbyde deltidsborgere?
- Hvordan markedsfører kommunen sig og informerer til potentielle deltidsborgere?
- Etc.

BILAG

1. Om undersøgelsen
2. Faktaboks om Langeland og Tønder kommuner

Om undersøgelsen

Undersøgelsen omfatter Langeland Kommune og Tønder Kommune. De to kommuner er udvalgt på baggrund af deres geografi, forhold omkring opretholdelse af bopælspligt samt strategi i forhold til deltidsboliger.

Undersøgelsens data er indsamlet via spørgeskemaer, individuelle interviews og fokusgruppeinterviews. Spørgeskemaerne er udsendt til deltidsborgere, borgere og politikere. Deltidsborgere har deltaget i individuelle interviews. Borgere og erhvervsliv har deltaget i fokusgruppeinterviews.

SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen er at få en overordnet viden om, hvordan deltidsborgerne og deltidsboligerne indgår i lokalsamfundet i Langeland Kommune og Tønder Kommune. Spørgeskemaet omfatter deltidsborgernes og borgernes demografiske forhold, deltidsborgernes motiver til anskaffelse af deltidsbolig og anvendelse af lokale tilbud samt kontakt mellem deltidsborgerne og borgerne.

Spørgeskemaet er udarbejdet med udgangspunkt i eksisterende forskning på området, specielt Hjalager og Kromanns rapport fra 2014 samt møder afholdt med de to respektive kommuner. Spørgeskemaet er sendt ud via e-Boks til den enkelte respondent med link-adgang for at kunne håndtere deltageren anonymt, med mindre den enkelte meddeler sin interesse for evt. interview. Henvendelsen i e-Boks indeholder desuden information om formål, omfang samt praktik omkring spørgeskemaet.

I Langeland Kommune dækker undersøgelsen hele kommunens geografi, og i Tønder Kommune indgår det geografiske område fra nord til syd i en afstand af 6 km. fra kysten med undtagelse af Rømø. Spørgeskemaet er udsendt til halvdelen af borgerne i aldersgruppen 18-76 år udvalgt efter fødselsdato, samt alle ejere af en helårsbolig uden folkeregisteradresse på den pågældende helårsbolig. Det betyder, at 907 ud af 4.660 borgere og 457 ud af 1.257 ejere af en deltidsbolig har besvaret spørgeskemaundersøgelsen i Langeland Kommune, samt 759 ud af 5.645 borgere og 115 ud af 338 ejere af en deltidsbolig har besvaret spørgeskemaundersøgelsen i Tønder Kommune..

INDIVIDUELLE INTERVIEWS OG FOKUSGRUPPER

Formålet med individuelle interviews og fokusgruppe interviews er at få en dybere forståelse for, hvad der er forklaringen til svarmønstrene i spørgeskemaundersøgelsen. Hvilket igen giver yderligere viden om, hvordan deltidsborgerne og deltidsboligerne indgår i lokalsamfundet i Langeland Kommune og Tønder Kommune.

Fælles for individuelle interviews og fokusgruppe interviews er, at deltagelse i interviewet er frivilligt og anonymt. Deltageren kan til enhver tid trække sig fra undersøgelsen og bliver før interviewet informeret fuldt ud om formål, indhold og praktiske forhold. Besvarelsen er anonym og besvarelsen behandles i henhold til EU Persondataforordningen. Alle interviews bliver optaget på bånd og transskriberet, hvorefter optagelsen slettes. Alle interviews er semistrukturerede, således at der undervejs kan stilles uddybende spørgsmål, når interessante temaer dukker op. Der er udarbejdet en drejebog for både individuelle interviews og fokusgruppe interviews. Alle interviews bliver gennemført af Tenna Tychsen og Kirsten Andersen i fællesskab.

Deltagerne i de individuelle interviews er deltidsborgere. Der er udvalgt 6 deltidsborgere fordelt ligeligt mellem Langeland Kommune og Tønder Kommune. Deltagerne har meldt sig frivilligt via spørgeskemaundersøgelsen. Hvert interview varer ca. 1½ time og foregår efter aftale i eget hjem eller andet passende sted udvalgt i samarbejde med deltageren. Interviewpersonerne er udvalgt på baggrund af dels typologien fra Hjalager og Kromanns rapport fra 2014 samt svarmønstrene fra spørgeskemaundersøgelsen.

Til fokusgruppe interviews er udvalgt i alt 36 deltagere fra erhvervslivet og lokalsamfundet fordelt ligeligt mellem Langeland Kommune og Tønder Kommune. Af praktiske hensyn er 3 fokusgruppe interviews gennemført i Langeland Kommune og 2 fokusgruppe interviews samt 2 individuelle opfølgende interviews gennemført i Tønder Kommune. Deltagerne er udvalgt på baggrund af delresultater fra spørgeskemaundersøgelsen samt interviews med deltidsborgere. Hvert fokusgruppe interview varer ca. 1½ time og foregår på et lokalt centralt sted for deltagerne.

bilag 2

Faktaboks om Langeland og Tønder kommuner

	Langeland	Tønder	Danmark
Økonomi, 2016:			
Disponibel indkomst, DKK	187.483	203.148	229.875
Pers. i lavindkomstfam. efter indkomst, % ¹	7,6	7,1	7,0
Gini-koefficient	23,2	26,0	29,3
Skat, %	27,8	25,3	24,9
Ejendomsskat, ‰	24,6	21,4	26,1
Geografi, 2018:			
Størrelse, km ²	292	1.185	42.926
Folketal	12.641	37.587	5.781.190
Befolkningstæthed	43,3	31,7	134,7
Største by	Rudkøbing 4.700	Tønder 7.600	
Boliger, 2018:			
Parcel- og stuehuse med CPR	4.435	12.579	1.166.055
Parcel- og stuehuse uden CPR	1.755	1.139	56.459
Sommerhuse ²	1.984	2.056	200969
Huse uden CPR af huse med CPR, %	39,6	9,1	4,8
Sommerhuse af huse med CPR, %	44,7	16,3	17,2

Note: 1) 50 procent af medianindkomsten, 2) Eksklusive kolonihaver

Kilde: Danmarks Statistik

Kommentarer til tabellen

Tabellen giver en summarisk status af de to kommuner, der er undersøgt med særligt henblik på økonomi, folketal og boliger.

Begge kommuner er ifølge Indenrigsministeriet klassificeret som udkantskommuner, og de har begge en gennemsnitlig disponibel indkomst, der ligger under landsgennemsnittet. På Langeland er den disponible indkomst godt 18% lavere end gennemsnittet. Det svarer godt 3.500 DKK mindre om måneden. I Tønder Kommune er den disponible indkomst godt 11% lavere end det gennemsnitlige. Det svarer til godt 2.200 DKK mindre om måneden. Andelen af lavindkomstfamilier ligger alligevel kun lidt over det gennemsnitlige. Det skyldes den store lighed i indkomsterne i de 2 kommuner og fravær af meget høje indkomster i begge kommuner.

De lave indkomster betyder at indkomstbeskatningen må være højere end gennemsnittet for at kunne oppebære et tilfredsstillende skatteprovenuue. Skatteprocenten på Langeland er den højeste i Danmark, og i Tønder er procenten også højere end gennemsnittet. Begge kommuner har en ejendomsbeskatning, der er mindre end landsgennemsnittet.

Den geografiske lokalisering gør, at kommunerne begge har en befolkningstæthed, der er væsentlig lavere end det gennemsnitlige. Lavest i Tønder, hvor der er store marskområder, mens befolkningstætheden er større på Langeland, der er en ø, som dog er brofast. Tillige er der i begge kommuner et fravær af større byområder. Andelen af borgere i den største by er større på Langeland end i Tønder.

Den nederste del af tabellen forholder sig til parcel-, stue- og sommerhuse. De to første grupper er slået sammen. Parcel- og stuehusene er opgjort såvel, hvor der er beboere; det vil sige med registrering af CPR-numre, og hvor der ikke bor nogen; det vil sige uden beboere. Ses der bort fra pensionister, der er helårsbeboere, er der som regel ikke CPR-registrering i sommerhusene.

På Langeland der er en meget høj andel af huse uden CPR-tilknytning. Det vil sige, at der er mange deltidsborgere og eventuelt tomme boliger. På Langeland er der desuden et ganske stort marked for sommerhuse - relativt mere end dobbelt så stort som i Tønder, der ligger lidt under landsgennemsnittet.

REFERENCER

REFERENCER RAPPORTEN

Anne-Mette Hjalager og Dorthe Salling Kromann: Flexboliger på landet, Center for Landdistriktsforskning, Syddansk Universitet 2014

Chris Kjeldsen, Dorthe Salling Kromann, Niels Christian Nielsen, Flemming Just: Dobbeltbosætning/sekundære boliger - en undersøgelse af mulige veje til udvikling i Vejen og Langeland kommuner. SDU 2009

Claus Bech-Danielsen: Flexboliger skal fortrylles, Arkitekten 1, 2014

Marco Berentz: Uforløste herlighedsværdier, Arkitekten 7, 2012

Morten Skak, Gintautas Bloze: Owning and letting of second homes: what are the drivers? insights from Denmark 2015

Nicolai Kristensen, Niels Jørgen Mau Pedersen, Christophe Kolodziejczyk, VIVE 2019

Oxford Research: Kortlægning af flexboliger og erfaringer med flexboligordningen 2014

Thorkild Ærø, Hans Skifter Andersen, Valinka Suenson: Bosætning i yderområder, SBI 2005

REFERENCER ESSAY

Groes, N.: "Strukturbrud i Kongeriget – strejftog i den regionaløkonomiske udvikling". Nationaløkonomisk Tidsskrift 138, side 54 – 68, 2000

Kristensen, N., N. J. M. Pedersen og C. Kolodziejczyk: "Flexboliger og ophævelse af bopælspligt". Arbejdspapir VIVE, 2018

Kristensen, N., C. Kolodziejczyk og J. Wittrup (2017): "Nedrivninger og nedrivningsparate huse i Danmark". København: KORA – Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning, 2017

Müller, D. K. og M. C. Hall: "Second home tourism: an introduction". The Routledge handbook of second home tourism and mobilities, London: Routledge, side 3 – 14, 2018

Nielsen K. M. R., A. K. Andersen, T. Thorsen, E. Habes og K. Tofting: "Særligt højtuddannede har højere løn i byerne end på landet". DST Analyse, Danmarks Statistik, 2019

Sørensen, N. K.: "Landbruget i Frederiksborg Amt – studier over en ressource under forvandling". AFK Forlaget., 1994

Westin, L. og M. Eriksson: "Norrländska eliter, naturresurser och Norrlandspolitik perioden 1850-2016". CERUM Working Paper Nr. 95, Umeå Universitet., 2016

“Alle burde have
mulighed for at bo
to steder”

Peter A.G. Nielsen i Frilandsliv nr. 13, 2017